

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

EL-BUHTURÎ'NİN ŞİİRİNDE GENÇLİK VE YAŞLILIK

**Hazırlayan
Durmuş Ali GÜNDÜZER**

**Danışman
Prof. Dr. Metin PARILDI**

Yüksek Lisans Tezi

Aralık 2024, KAYSERİ

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**EL-BUHTURÎ'NİN ŞİİRİNDE GENÇLİK VE YAŞLILIK
(Yüksek Lisans Tezi)**

**Hazırlayan
Durmuş Ali GÜNDÜZER**

**Danışman
Prof. Dr. Metin PARILDI**

Aralık 2024, KAYSERİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Durmuş Ali GÜNDÜZER

İmza

TEZ ÖZGÜNLÜK SAYFASI

T.C.

ERCIYES ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Anabilim Dalı : **Temel İslam Bilimleri**

Program Adı : **Yüksek Lisans**

Tez Başlığı : **el-Buhturî'nin Şiirinde Gençlik ve Yaşlılık**

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş, b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Önsöz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam **74** sayfalık kısmına ilişkin **04/12/2024** tarihinde **Turnitin** intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı: **% 9'** dur.

Filtrelemeye **alıntılar dahil** edilmiştir. Filtrelemede **yedi (7) kelimedenden daha az** örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 04/12/2024

Danışman: **Prof. Dr. Metin PARILDI**

Öğrenci: **Durmuş Ali GÜNDÜZER**

KILAVUZA UYGUNLUK

“el-Buhturî’nin Şiirinde Gençlik ve Yaşlılık” başlıklı Yüksek Lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Durmuş Ali GÜNDÜZER

Danışman

Prof. Dr. Metin PARILDI

Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı Başkanı

Prof. Dr. Mehmet DEMİRCİ

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Prof. Dr. Metin PARILDI danışmanlığında **Durmuş Ali GÜNDÜZER** tarafından hazırlanan “**el-Buhturî’nin Şiirinde Gençlik ve Yaşlılık**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü **Temel İslam Bilimleri** Anabilim Dalı’nda **Yüksek Lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

29/11/2024

JÜRİ:

Danışman : **Prof. Dr. Metin PARILDI**
Üye : **Prof. Dr. Halim ÖZNURHAN**
Üye : **Dr. Öğr. Üyesi Sedat TUNA**

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun /.../..... tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

..... /...../

Prof. Dr. Atabey KILIÇ
Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

İkinci Abbâsî Dönemi'nde yaşamış olan el-Buhturî saray hayatında başta halife olmak üzere vezirlere ve devlet erkânına çokça medih türü şiirler sunmuştur. Kullandığı dil, kelime seçimi, kelimelerin dizilimi, betimlemeler ve benzetmeler şiirlerine derinlik ve zenginlik katmıştır.

Bu çalışmamızda el-Buhturî'nin gençlik ve yaşlılık kavramlarını nasıl ele aldığı, gençlik ve yaşlılık arasındaki geçiş sürecinin nasıl olduğu, her iki dönemin de kendine has özelliklerinin nasıl anlatıldığı incelenmiştir.

Gençlik ve yaşlılık insan hayatının birbirini tamamlayan iki önemli evresidir. Neredeyse her şair bu iki dönemin derin anlamlarını ve insan üzerindeki etkilerini anlatmaya çalışmıştır. Gençlik enerjinin, coşkunun ve sonsuz umutların dönemi olarak anlatılır. Yaşlılık ise kişinin fiziki gücünün ve yeteneklerinin azaldığı, yalnızlık ve dışlanma hissettiği, yaşam koşullarının değiştiği, unutkanlığın ve umutsuzluk duygusunun başladığı, bir başkasının yardımına ihtiyaç duyulduğu, rahatsızlıkların başladığı, geçmişe yönelik sorgulama ve pişmanlıkların arttığı, alınganlığın olduğu ve ölümün düşünüldüğü bir dönem olarak anlatılır.

Araştırma giriş, iki bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Birinci bölümde şairin yaşadığı II. Abbâsî Dönemi ana hatlarıyla ele alınmış, şairin hayatı şiirdeki ustalığı ve eserleri incelenmiştir. İkinci bölümde ise şiirler konularına göre gençliği övdüğü, yaşlılığı yediği ve yaşlılığı kabullenip savunduğu üç başlık altında toplanmıştır. Çalışmamız sonuç bölümüyle bitirilmiştir.

Bana rehberliğiyle her zaman yol gösteren, vakit ayırarak yardımcı olan ve desteğini esirgemeyen tez danışmanım sayın Prof. Dr. Metin PARILDI hocama en içten teşekkürlerimi arz ederim.

Durmuş Ali GÜNDÜZER, Kayseri, 2024

EL-BUHTURÎ'NİN ŞİİRİNDE GENÇLİK VE YAŞLILIK

Durmuş Ali GÜNDÜZER

Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi, Aralık 2024

Danışman: Prof. Dr. Metin PARILDI

ÖZET

Bu çalışma, Abbâsî Dönemi Arap edebiyatının önemli şairlerinden el-Buhturî'nin şiirlerinde sıklıkla yer verdiği gençlik ve yaşlılık temalarını derinlemesine incelemeyi amaçlamaktadır. Şair, insan hayatının bu iki temel evresini, içlerindeki çelişkili duyguları, özlemleri ve kaygıları ustalıkla yansıtarak evrensel bir tematik zenginlik sunmaktadır.

Çalışmada, el-Buhturî'nin gençliği coşku, bahar ve siyah saçlarla; yaşlılığı ise hüznün, ağarmış saçlar, dökülen yapraklar ve hatta ölümle özdeşleştirdiği görülmüştür. Şair, gençliğin kaybıyla yaşanan üzüntüyü ve yaşlılığın getirdiği olumsuzlukları şiirlerinde yoğun bir şekilde dile getirerek, insanın zaman içindeki değişimi ve bu değişimin duygusal etkilerini gözler önüne sermektedir. Yaşlılığın getirdiği olumsuzlukların psikolojik etkilerini bastırabilmek için yaşlılığın da güzel yanlarını keşfederek bunları şairane bir şekilde ifade etmektedir. Bu kapsamlı inceleme, el-Buhturî'nin şiirlerindeki gençlik ve yaşlılık temalarının Arap edebiyatı ve genel olarak insan deneyimi açısından taşıdığı anlamları ortaya koymayı hedeflemektedir. Özellikle, şairin bu iki zıt kavramı nasıl ele aldığı, hangi sembolleri kullandığı ve şiirlerindeki gençlik ve yaşlılık tasvirlerinin ne anlama geldiği sorularına cevap aranmaktadır. el-Buhturî'nin şiirleri, insanın yaşam döngüsü ve bu döngünün duygusal etkileri üzerine inceleme yapmamıza geniş imkan sunar.

Çalışmanın birinci bölümünde el-Buhturî'nin hayatı, edebi şahsiyeti, ortaya koyduğu eserleri ve şiirleri hakkında genel bir bilgi verilmiştir. İkinci bölümünde ise, şairin şiirlerindeki gençlik ve yaşlılık temalarından örnekler sunulmuş ve ayrıntılı olarak analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Arap Edebiyatı, Klasik Arap Şiiri, el-Buhturî, Gençlik, Yaşlılık.

YOUTH AND OLD AGE IN AL-BUKHTURĪ'S POETRY

Durmuş Ali GÜNDÜZER

Erciyes University, Graduate School of Social Sciences

Master's Thesis, December 2024

Supervisor: Prof. Metin PARILDI

ABSTRACT

This study aims to deeply examine the themes of youth and old age, which frequently appear in the poems of al-Buhturī, one of the prominent poets of Abbasid Arabic literature. The poet skillfully reflects the contradictory emotions, desires, and concerns within these two fundamental stages of human life, offering a universal thematic richness.

The study reveals that al-Buhturī associates youth with enthusiasm, spring, and black hair, while old age is linked to sadness, gray hair, falling leaves, and even death. The poet intensively expresses the sorrow of losing youth and the negative aspects of aging, thereby highlighting the emotional effects of time's passage and the transformation it brings. To suppress the psychological effects of aging's drawbacks, al-Buhturī also explores and poetically expresses the positive aspects of old age. This comprehensive analysis aims to uncover the significance of the themes of youth and old age in al-Buhturī's poetry, both in the context of Arabic literature and the broader human experience. Specifically, it seeks to answer questions about how the poet approaches these two opposing concepts, what symbols he uses, and the meaning behind the depictions of youth and old age in his poems. Al-Buhturī's works offer ample opportunity to examine the human life cycle and the emotional impacts of this cycle.

The first part of the study provides general information about al-Buhturī's life, literary persona, works, and poetry. The second part presents examples from his poems related to the themes of youth and old age, followed by a detailed analysis.

Keywords: Arabic Literature, Classical Arabic Poetry, al-Buhturi, Youth, Old Age.

İÇİNDEKİLER

EL-BUHTURÎ'NİN ŞİİRİNDE GENÇLİK VE YAŞLILIK

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
TEZ ÖZGÜNLÜK SAYFASI.....	ii
KILAVUZA UYGUNLUK	iii
KABUL VE ONAY TUTANAĞI	iv
ÖN SÖZ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ	xi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

EL-BUHTURÎ'NİN HAYATI VE ŞAİRLİĞİ

1.1. el-Buhturî'nin Yaşadığı Döneme Genel Bir Bakış	3
1.2. Edebi Ortam.....	6
1.3. el-Buhturî'nin Hayatı.....	7
1.4. Şairliği ve Şiirleri.....	8
1.4.1. Dîvân.....	13
1.4.2. el-Hamâse	14
1.4.3. Me'âni's-şî'r (Me'âni's-şu'arâ').....	14

İKİNCİ BÖLÜM

EL-BUHTURÎ’NİN ŞİİRLERİNDE GENÇLİK VE YAŞLILIK TEMALARI

2.1. el-Buhturî’nin Şiirlerinde Gençlik.....	17
2.1.1. Gençlik Döneminin Kıymeti.....	17
2.1.2. Geçip Giden Gençliğe Ağıt	19
2.1.3. Günlerin Kişileri Halden Hale Sokması	24
2.1.4. Saçın Ağarmaya Başlaması	25
2.1.5. Zamanın İhaneti	26
2.1.6. En Uzun Günler	27
2.1.7. Yaşlılığın Başlaması ve Erken Gelişi	29
2.1.8. Siyah Saçın Ağarması.....	30
2.1.9. Gençliğin Yenilgisi.....	30
2.1.10. Ömrün Kısılması	32
2.1.11. Bedenin Eskimesi	32
2.2. el-Buhturî’nin Şiirlerinde Yaşlılık.....	33
2.2.1. Yaşlılığın Eleştirisi ve Ölümle İltitisi	33
2.2.2. Yaşlılık Kötü Bir Yoldaştır.....	34
2.2.3. Ölümü Yaşlanmaya Tercih Etme.....	35
2.2.4. Yaşlılık Dönemiyle İlişkili Olumsuz Deneyimler	36
2.2.5. Yaşlılığı Eleştirmesi.....	37
2.2.6. Kırk Yaş.....	39
2.2.7. Yaşlılık ve Ölüm.....	40
2.2.8. Yaşlılardan Kaçanlar	41
2.2.9. Beyaz Saçın Alay Konusu Olması.....	46
2.2.10. Yaşayan Ölü.....	48
2.2.11. Beyaz Saça Beddua.....	48
2.2.12. Geciken Randevular.....	51

2.2.13. Tanınmaz Yapan Ak Saçlar	51
2.2.14. Yaşlı Kişinin Âşık Olması	53
2.2.15. Yorgun Düşen Direkler.....	55
2.3. Yaşlılığı Güzel Görme ve Savunma	56
2.3.1. Saçta Beyazlık ve Siyahlık	56
2.3.2. Beyazın Güzelliği	57
2.3.3. Görünüşe Aldanmamalı	59
2.3.4. Yaşlılığın Kararlılığı.....	65
2.3.5. Yaşlılık Kötü Bir Zaman Dilimi Değildir.....	69
SONUÇ	73
KAYNAKÇA.....	75

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

b. : İbn

bkz. : Bakınız

çev. : Çeviren

der. : Derleyen

DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi

h. : Hicri

m. : Milâdî

md. : Madde

nşr. : Neşreden

ö. : Ölüm tarihi

TDV : Türkiye Diyanet Vakfı

thk. : Tahkik

ts. : Tarihsiz

GİRİŞ

Abbâsî Dönemi Arap edebiyatının önemli isimlerinden biri olan el-Buhturî, şiirlerinde diğer klasik şiir temalarının yanında insan hayatının evrelerini, özellikle gençlik ve yaşlılık temalarını derinlemesine işlemiştir. İnsan ömrünün en temel iki evresi olan gençlik ve yaşlılık, şairin penceresinden bakıldığında sadece biyolojik bir değişim değil, aynı zamanda psikolojik, sosyal ve felsefi bir dönüşümü de ifade etmektedir.

el-Buhturî, şiirlerinde gençliğin canlılığını, coşkusunu ve güzelliğini öylesine etkili bir şekilde dile getirir ki okur, bu döneme duyulan özlemi derinden hisseder. Ancak şair, gençliğin geçiciliğini ve yaşlılığın kaçınılmazlığını da göz ardı etmez. Yaşlılığın getirdiği yalnızlık, hastalık ve ölüm korkusu, şiirlerinde sıkça işlenen temalardandır.

el-Buhturî'nin hayatı, eserleri ve şiirleri hakkında tespit ettiğimiz iki adet tez ve bir adet makale bulunmaktadır. Tezlerden birincisi 2002 yılında Atatürk Üniversitesi'nde Eyüp Yıldırım tarafından Bitirme Tezi olarak "Buhturi'nin Hayatı, Eserleri ve Edebi Kişiliği" ikincisi ise 2021 yılında Eskişehir Osmangazi Üniversitesi'nde Muhammed Enes Abdullah tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak "Buhturi'ye Göre Tabiat Vasfı - Örnek Olarak Baharın Vastı" tezleridir. Makale ise 2021 yılında Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisinde Esat Ayyıldız'a ait "el-Buhturi'nin Methiyeleri" adlı makaledir. Ancak gençlik ve yaşlılık temalı müstakil bir çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışma hem el-Buhturî hakkında, hem de gençlik ve yaşlılık hakkında yapılacak olan araştırmalara katkı sağlayacaktır.

Bu çalışmamız, el-Buhturî'nin şiirlerindeki gençlik ve yaşlılık temalarını belirlemeyi ve bunları analiz ederek kapsamlı bir şekilde incelemeyi amaçlamaktadır. Şairin bu iki zıt kavramı nasıl ele aldığı, hangi sembolleri kullandığı ve şiirlerindeki gençlik ve yaşlılık

tasvirlerinin Arap edebiyatı ve genel olarak insan deneyimi açısından ne anlama geldiği sorularına cevap aranacaktır. Şairin bu temaları işlerken kullandığı dil, üslup ve imgeleri incelemek, gençlik ve yaşlılık temalarının şairin kişisel deneyimleri ve yaşadığı dönemle ilişkisini ortaya koymak, şairin gençlik ve yaşlılık tasvirlerinin Arap edebiyatı ve evrensel insan deneyimi açısından önemini değerlendirmek de çalışmanın amaçları arasındadır.

el-Buhturî'nin, divanı başta olmak üzere gençlik ve yaşlılık temasını işlediği ulaşabileceğimiz tüm şiirleri incelenecektir. Şiirlerde geçen gençlik ve yaşlılığa dair ifadeler, semboller ve metaforlar detaylı bir şekilde analiz edilecektir. Şiirlerindeki "ak saç", "ayna", "dökülmüş saç", "yaprağı dökülmüş dallar" gibi imgelerin gençlik ve yaşlılık kavramlarıyla ilişkilendirilmesi detaylı bir şekilde incelenecektir. Bu imgelerin, şairin duygularını ve düşüncelerini nasıl yansıttığı tespit edilmeye çalışılacaktır. Ayrıca, şairin yaşadığı dönemdeki Arap toplumunda gençlik ve yaşlılığa verilen değer ve bu konudaki genel görüşler de çalışmaya dâhil edilecektir.

Öncelikle el-Buhturî'nin hayatı ve şiirleri hakkında genel bir bilgi verilecektir. Daha sonra, şairin şiirlerindeki gençlik ve yaşlılık temalarını içeren örnekler sunularak bu temaların detaylı bir analizi yapılacaktır. Çalışmanın sonunda ise, elde edilen bulguların genel bir değerlendirmesi yapılarak sonuçlara ulaşılabilecektir.

el-Buhturî'nin şiirlerini bu perspektifte incelemek, Arap edebiyatına yeni bir bakış açısı getirecek ve şairin daha önce keşfedilmemiş yönlerini ortaya çıkaracaktır. Yaşlılık, tüm kültürlerde ortak bir deneyimdir. el-Buhturî'nin şiirleri, bu evrensel deneyimi farklı bir kültürün perspektifinden anlamayı sağlayacaktır.

Özetle, el-Buhturî'nin şiirlerindeki gençlik ve yaşlılık teması, hem edebiyat hem de insanın evrensel deneyimleri açısından oldukça zengin bir çalışma alanı sunmaktadır. Bu konuyu seçerek, hem Arap edebiyatına hem de insanın kendisi hakkında önemli bilgiler edinileceği kanaatini taşımaktayız.

BİRİNCİ BÖLÜM

EL-BUHTURÎ'NİN HAYATI VE ŞAİRLİĞİ

1.1. el-Buhturî'nin Yaşadığı Döneme Genel Bir Bakış

Ebû Ubâde el-Velîd b. Ubeyd b. Yahyâ et-Tâî el-Buhturî'nin (ö. 286/899) yaşadığı dönem, Arap edebiyatının önemli aşamalarından biri olan Abbâsî Dönemi'ne denk gelmektedir. el-Buhturî, bu dönemde yaşamış en önemli şairlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Özellikle methiye şiirleriyle tanınan şair, Arap edebiyatına önemli katkılar sağlamıştır.

Abbâsî Dönemi, Arap edebiyatının altın çağı olarak kabul edilir ve İslâm dünyasının bilimsel ve kültürel açıdan en verimli dönemlerinden biridir. Bu dönemde Arapça, bilim, felsefe ve edebiyatın ortak dili haline gelmiş ve İslâm dünyasının her köşesine yayılmıştır. Emevîler'in yerini alan Abbâsîler, 750 yılında İslâm dünyasında büyük bir değişim başlatmışlardır. Emevîler'in izlediği politikalar, halk arasında hoşnutsuzluk yaratmış ve bu durum Abbâsîler'in iktidara gelmesine zemin hazırlamıştır. Abbâsîler'in yönetimiyle birlikte idari, askeri, siyasi ve bilimsel alanlarda önemli yenilikler yaşanmıştır.¹

Abbâsî Devleti ismini Hz. Peygamberin (a.s.) amcası Abbâs b. Abdülmuttalib b. Hâşim'den almıştır. İlk ataları olan Hâşim'e nispetle hanedana "Hâşimîler" de denilmiştir.² İslâm tarihinde en uzun ömürlü ve en çok şöhret bulan Arap hanedanının

¹ Hakkı Dursun Yıldız, "Abbâsîler", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları 1988), 1:37-48.

² Yıldız, "Abbâsîler", 31.

kurucusu Ebu'l-Abbâs es-Seffah'tır. Emevî devletinden sonra yönetimi ele geçiren Abbâsîler idari, askeri, siyasi ve ilmi sahalarda büyük değişiklikler yapmışlardır.

Ebu'l-Abbâs es-Seffah ile 132/750 de başlayan ve 656/1258 yılına kadar devam eden Abbâsîler Dönemi dört döneme ayrılmıştır. Birinci dönem, Abbâsî devletinin kuruluşu 132/750 ile 232/847 tarihinde Mütevekkil'in hilafete gelişine kadar olan süreçtir. İkinci dönem, Mütevekkil'in 232/847 tarihinde hilafete gelişiyile başlayıp, Büveyhîlerin 334/945 Bağdat'a girmesine kadar olan dönemdir. Üçüncü dönem, Büveyhîler'in Bağdat'ta 334/945 yılında bağımsızlık elde etmesiyle başlayıp, Selçukluların 447/1055 yılında Bağdat'ı ele geçirmesine kadar olan dönemdir. Dördüncü dönem, Selçukluların 447/1055 yılında Bağdat'ı ele geçirmesiyle başlayıp, 656/1258 yılında gerçekleşen Moğol istilasıyla tarih sahnesinden düşmesine kadar olan dönemdir.³

Abbâsîler Dönemi, İslam medeniyetinin altın çağıdır. İslâm devleti bu dönemde zenginlik, medeniyet ve yönetimde en üst seviyeye ulaşmıştır. İslâmî ilimler bu zaman diliminde çeşitlenmiş ve yabancı birçok ilim yine Arapçaya tercüme edilmiştir.

Abbâsî devletinden önce hüküm süren Emevî devletinin başkenti, Arap çöl sınırları içerisinde bulunan Şam şehriydi. Askerleri, komutanları, valileri, kâtipleri, kadıları ve hükümet işlerini yapan kimseler Arap'tı. Ancak Abbâsî devletinde ise diğer birçok millettten kişiler görev almaktaydı. Bağdat başkent olunca insanlar oraya ticaret, sanat, edebiyat, şiir ve birçok eğlenceler için akın akın gelmeye başladılar. Bu sayede Araplar, Farslar, Rumlar, Nabatlar, Türkler, Slavlar, Hindler, Berberiler ve Zenciler birbirlerine karıştılar.⁴

Birinci dönemin önde gelen halifeleri, Ebu'l-Abbas es-Seffah, Ebu Cafer el-Mansur, Harun er-Reşid, Me'mun ve Mu'tasım'dır. En meşhur şairlerinden bazıları ise, Beşşar b. Bürd (ö. 167/784), Ebu Nüvas (ö. 198/813) ve Ebu Temmam (ö. 231/846) dır.⁵

Buhturî'nin de yaşamış olduğu ikinci dönem ise, birinci dönemdeki Fars gücünü kırmak için Mu'tasım zamanında Türklerin devlet işlerinde daha çok görev alması için başlatılan ve Mütevekkil zamanında en üst düzeye çıkıp Türklerin hâkimiyeti ele

³ Corci Zeydan, *Târihu Âdâbi'l-Luğati'l-Arabiyye*, (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 2011), 8.

⁴ Zeydan, *Târihu Âdâbi'l-Luğati'l-Arabiyye*, 17.

⁵ Kâzım Hatîf, *A'lâm ve Ruvvâd fî'l-Edebi'l-Arabî*, (Kahire: Mektebetu'd-Dâri'l-Arabiyye li'l-Kitâb, 2003), 34.

aldıkları dönemdir. Bu dönem Büveyhîlerin 334/945 yılında Bağdat'a girmesiyle son bulmuştur.⁶ Bu dönemin önde gelen şairleri ise, Ebu Ubâde el-Buhturî (ö. 286/899), İbnü'r-Rûmî (ö. 283/896), İbnü'l-Mu'tez (ö. 296/908) ve Sanevberî (ö. 334/946)'dir.⁷

Üçüncü dönem, birinci dönemde olduğu gibi ilimler gelişmeye devam etmiş ve çeşitli konular olgunlaşıp kapsamlı kitaplar oluşmuştur. Özellikle de Arap dili, coğrafya, edebiyat ve felsefe alanlarında.⁸ Yine bu dönem, Farşlıların nüfuzunun arttığı, Abbasî halifelerin otoritesinin zayıfladığı ve birçok devletin ortaya çıktığı bir zaman dilimidir. Büveyhî'lerin vezirler ve valilerle yönetimi ele aldıkları, halifeliğin sınırlarının daraltıldığı ve halifeliğin görüntüde olduğu gerçek yöneticinin halife olmadığı bir dönemdir.⁹ Meşhur şairleri, Ebu't-Tayyib el-Mütenebbî (ö. 354/965), Ebu Firas el-Hamdanî (ö. 357/968), eş-Şerîf er-Radî (ö. 406/1015) ve Ebü'l-Alâ el-Maarrî (ö. 449/1057) dir.¹⁰

Dördüncü dönem, yönetim Selçuklulardadır. Bağdat'ı ele geçirmişler, kendi adlarına para bastırmışlar ve hutbe okutmuşlardır. Hilâfet makamına dokunmamışlar ve halifeye gereken saygıyı göstermişlerdir. en-Nâsır Lidînillâh zamanında 575/1080 yılından sonra Selçuklular Bağdat'ta yok olmaya başlamışlardır. 656 yılında Büyük Moğol Hanı Mengü Hanın emriyle Hülâgû Hân'ın komutası altında birleşen Moğollar, Bağdat'ı istila etmiş son halife Müsta'sım'ı öldürmüşler ve Bağdat'ta Abbâsîlere dair hiçbir şey bırakmamışlardır.¹¹

Abbâsîler Dönemi'nde en üst tabakayı halife, onun aile mensupları, Hâşimî soyundan gelen oğullar, askerler, muhafız kıtaları, gözde arkadaşlar, eğlence dostları ve hatta Mevlâ'lar (azatlı köleler) ile hizmetçileri oluşturuyordu. Sonraki tabakayı alt düzey edipler, şairler ilim ve kültür adamları, tüccarlar ve sanat ehli kimseler oluşturmaktaydı.

⁶ Zeydan, *Târihu Âdâbi'l-Lugati'l-Arabiyye*, 169; Enis el-Makdisî, *Umerâu's-Şi'ri'l-Arabî fi'l-Asri'l-Abbâsî*, (Beyrut: Daru'l-İlm li'l-Melâyîn, 1989), 9-10.

⁷ Hatit, *A'lâm ve Ruvvâd fi'l-Edebi'l-Arabî*, 34.

⁸ Zeydan, *Târihu Âdâbi'l-Lugati'l-Arabiyye*, 246.

⁹ Hatit, *A'lâm ve Ruvvâd fi'l-Edebi'l-Arabî*, 35; el-Makdisî, *Umerâu's-Şi'ri'l-Arabî fi'l-Asri'l-Abbâsî*, 10.

¹⁰ Hatit, *A'lâm ve Ruvvâd fi'l-Edebi'l-Arabî*, 35.

¹¹ el-Makdisî, *Umerâu's-Şi'ri'l-Arabî fi'l-Asri'l-Abbâsî*, 10.

En alt tabaka ise çiftçiler, sürü sahipleri ve köy ahalisinden müteşekkil idi. Toplumda gayrimüslim kesim ise ekseriyetle orta veya alt tabakayı temsil ederdi.¹²

1.2. Edebi Ortam

Abbâsîler Dönemi, Arap dili ve edebiyatı alanlarındaki çalışmalar bakımından çok verimli geçmiştir. İlk başta Kur'ân-ı Kerîm ve hadisi iyi anlamak için başlatılan filolojik ve edebi araştırmalar zamanla müstakil bir ilim dalı haline gelmiştir. Dilciler Arap kabileleri arasında dolaşarak Arap edebiyatına esas teşkil edecek malzemeyi toplayıp tespit etmeye başlamışlardır. Şiir, Cahiliye ve Emevî'ler devrindeki şiirlere konu ve şekil bakımından benzese de edebî bakımdan büyük bir gelişme sağlamıştır. Şiirin yanında sözlük çalışmaları da bu devirde başlamıştır. Halil b. Ahmed'in (ö. 175/791) "Kitâbü'l-'Ayn" adlı eseri bu çalışmanın ilk eseridir. Yine bu devirde çeşitli nahiv ve tabakat kitapları da telif edilmiştir.¹³

Abbâsî Dönemi büyük şairler yetiştiren bir zaman dilimidir. İkinci Abbâsî döneminde yaşayan el-Buhturî de bunlardan biridir. Tavsif ve şiir sanatlarını çok güzel kullanan bir şairdir.

Bağdat'ın Kültürel Merkez Olması: Abbasî halifelerinin başkent olarak seçtikleri Bağdat, kısa sürede İslâm dünyasının en büyük kültür ve ticaret merkezi haline geldi. Şairler, yazarlar, bilim insanları ve filozoflar buraya akın ederek, birbiriyle etkileşimde bulunma fırsatı buldular.

Tercüme Hareketi: Abbasîler Döneminde farklı dillerden Arapçaya çok sayıda eser çevrildi. Özellikle Yunan felsefesi, Hint matematiği ve İran edebiyatı eserleri Arap dünyasına tercüme hareketleri sayesinde tanıtıldı. Bu tercüme hareketleri, İslam dünyasının bilimsel ve felsefi düşüncesinin gelişmesinde önemli bir rol oynadı.

Yeni Edebî Türlerin Ortaya Çıkması: Abbâsî Döneminde nesir türünde önemli gelişmeler yaşandı. Mektup yazımı, hikâye anlatımı ve tarih yazımı gibi türler bu

¹² Philip Khur Hitti, *Siyâsî ve Kültürel İslâm Tarihi*, çev. Salih Tuğ, (İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1980), 524-526.

¹³ Yıldız, "Abbâsîler", 41.

dönemde zirveye ulaştı. Ayrıca, Arapça dilbilgisi ve edebiyat teorisine dair önemli çalışmalar yapıldı.

Şiirin Gelişimi: Şiirde de önemli yenilikler yaşandı. Klasik Arap şiirinin kuralları daha da netleşti ve yeni şiir türleri ortaya çıktı. Özellikle kaside ve kıta türleri bu dönemde sıkça kullanıldı.

1.3. el-Buhturî'nin Hayatı

Abbâsî devletinin ikinci döneminde yaşayan el-Buhturî'nin nesebi şöyledir. el-Velîd b. Ubeydullah b. Yahya b. Ubeyd b. Şimlâl b. Cabir b. Seleme b. Müshir b. El-Haris b. Haysem b. Ebi Harise b. Cedy b. Tedvel b. Buhtür b. Atud b. Aseme b. Seleman b. Sual b. Amr b. El-Ğavs b. Cülhüme'dir. Künyesi Ebu Ubâde'dir.¹⁴ 206 (822) yılında Halep'in doğusunda bulunan Menbic şehrinde doğdu. Burada ve köylerinde yetişti. Halep ve çevresindeki yerleri dolaştı. Bedevî (kırsal) hayatta büyüdü. Bu yerler hakkında dinmeyen özlemini daha sonra şiirlerinde sık sık dile getirmiştir.¹⁵ Kur'ân-ı Kerîm'in tamamını veya çoğunluğunu ezberledi. Yine kendisinden önce yazılmış birçok şiiri ve hutbeyi ezberledi. Gençliğinde camide ilim halkalarında Tefsir, Hadis, Fıkıh, Dil ve Nahiv ilimleri hakkında dersler almıştır.¹⁶

el-Buhturî'nin hayatının dönüm noktasını Ebû Temmâm (ö. 231-846) ile tanışması oluşturur. Kendisi bu durumu şöyle anlatır. Humus'ta olan Ebu Temmâm'ın yanına gittiğini ona şiirini arz ettiği zaman diğer kişileri bırakıp kendisine yöneldiğini ve diğer kişilerle ilgilenmeyip kendisine “şiir okuyan kişilerin en şair olanı sensin” dedikten sonra ne durumdasın? Diye sorduğunu ve ona sıkıntılarından şikâyet ettiğini anlatır.

¹⁴ Ebu'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Egânî*, (Beyrut: Dâru Sâdir, 1962), 21-31; İbn Hallikân Ebu'l-Abbâs Şemsuddîn, *Vefeyâtü'l-A'yân ve Enbâu'z-Zemân*, (Beyrut: Dâru Sâdir, 1977), 6/21-23; Yakut el-Hamevi, *Mucemu'l-Udebâ*, (Mısır: Daru'l-Me'mun, ts.), 19/248-249; Salahuddin Halil b. Aybek es-Safedî, *Kitabu'l-Vâfi bi'l-Vefeyât*, thk. Ahmed el-Arnâvut-Turki Mustafa, (Beyrut: Dâru İhyai't-Turasi'l-Arabi, 2000), 27/271-273.

¹⁵ Mahmud Mustafa, *el-Edebu'l-Arabî ve Târîhu*, (Mısır: Matbaatu Mustafa el-Bâbi el-Halebi ve Evladuh, 1937), 2/482; Hanna el-Fâhûrî, *el-Câmi fi Târîhi'l-Edebi'l-Arabi el-Edebu'l-Kadîm*, (Beyrut: Daru'l-Cil, 1986), 741.

¹⁶ Şevki Dayf, *Târîhu'l-Edebi'l-Arabî*, (Kahire: Dâru'l-Meârif, 1973), 271.

Ebu Temmâm, tanınmasını ve şiirlerini daha rahat kullanabileceği sarayla tanışmasını sağlamıştır. Senelik dört bin dirhem almasına ve sarayla tanışmasına sebep olmuştur.¹⁷ Ebu Temmâm yaşadığı zamanın en büyük şairidir. Methettiği kişilerden çokça ödülleri almıştır. el-Egânî sahibi el-İsfahânî (ö. 356/967) hiçbir şair şiiriyle Ebu Temmâm'ın yaşadığı süre içerisinde bir dirhem bile almaya güç yetirememiştir. Her ne zaman ki Ebu Temmâm hayata gözlerini yumdu o zaman onun payını diğer şairler aralarında almaya hak sahibi olmuşlardır.

Ebu Temmâm vefat edince el-Buhturî Şam'a dönüp ve halife Vâsık'ın vefatından sonra Mütevekkil'in halife olmasıyla tekrar Irak'a geri gelmiştir. Dönüşünde birlikteliği on iki yıl sürecek olan halife Mütevekkil ve veziri Feth b. Hâkân'a kavuşmuştur. Onlar için inşâd ettiği methiye şiirlerinden bol miktarda kazanç (hediyeler) elde etmiştir.¹⁸

Onların öldürülmesinden sonra tekrar Menbic'e dönmek zorunda kalmıştır. Ancak çok geçmeden Bağdat'a geri dönmüş ve orada Halife Muntasır, Müstain, Mu'tez ve Mu'temid'i metheden şiirler söylemiştir. Ancak Mütevekkil zamanında elde ettiği kazanımları bulamayınca son olarak Hicrî 279 yılında Irak'tan Tolunoğulları'nın hüküm sürdüğü Şam'a dönmüştür. Vefatından iki yıl önce Menbic'e geri gelmiş, felç olmuş ve 286 (899) yılında vefat etmiştir.¹⁹

1.4. Şairliği ve Şiirleri

el-Buhturî kültürlü, lafızları tatlı, net anlaşılabilen bir dile sahip, kendine özgü tarzı olan, manası kolay olan kelimelerle meramını anlatan ve kolay terkiplerle Arapçayı güzel kullanan bir şairdir. Şiir çeşitlerinin her türünde şiirleri vardır.²⁰

Şiirleri daha çok medih türü şiirlerdir. Hiciv türündeki şiirleri azdır. Çünkü ölümü yaklaşınca oğlunu yanına çağırıp hiciv türü şiirlerini toplamasını istemiş onların bir zaman söylendiğini, söylenme maksadının yerine geldiğini, onlarla öfkesini yatıştırdığını ve bundan sonra bu şiirlere gerek kalmadığını söyleyerek yakmasını ondan istemiştir. Çünkü kendisinin ölümünden sonra o şiirlerden dolayı oğlunun başına bir şey

¹⁷ Umer Ferruh, *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî el-Usûru'l-Abbâsiyye*, (Beyrut: Daru'l-İlmi li'l-Melâyîn, 1981), 2/357.

¹⁸ Ferruh, *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî el-Usûru'l-Abbâsiyye*, 2/358.

¹⁹ Ferruh, *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî el-Usûru'l-Abbâsiyye*, 2/357-358; el-İsfahânî, *el-Egânî*, 21/38.

²⁰ el-İsfahânî, *el-Egânî*, 21/31.

gelmesinden korkmuştur. Oğlu da babasının bu isteğini yerine getirerek hepsini yakmıştır.²¹ Halife Mütevekkil'i övdüğü aşağıdaki şiiri methiyeye güzel bir örnektir:

شرفاً بني العباس، إنَّ أبائكم	عَمَّ النَّبِيُّ وَعِصُّهُ الْمُتَفَرِّغُ
إِنَّ الْفَضِيلَةَ لِلَّذِي اسْتَسْقَى بِهِ	عُمُرٌ وَشُقْعٌ إِذْ عَدَا يَسْتَشْفِعُ
وأرى الخلافةَ وَهِيَ أَعْظَمُ رُتْبَةٍ	حَقًّا لَكُمْ وَوَرَاةَ مَا تُنَزِّعُ
أَعْطَاكُمْوهَا اللهُ عَنْ عِلْمٍ بِكُمْ	وَاللهُ يُعْطِي مَنْ يَشَاءُ وَيَمْنَعُ
مَنْ ذَا يُسَاجِلُكُمْ وَحَوْلُ «محمد»	بِسَفَايَةِ الْعَبَّاسِ، فَيَكُمُ يُشْفَعُ؟
مَلِكُ رِضَاهُ رِضَا الْمَلِكِ وَسُخْطُهُ	حَتَفُ الْعَدَى وَرَدَاهُمْ الْمَوْقَعُ
مُتَكَرِّمٌ ، مُتَوَرِّعٌ عَنْ كُلِّ مَا	يَتَجَنَّبُ الْمُتَكَرِّمُ الْمُتَوَرِّعُ
يَا أَيُّهَا الْمَلِكُ الَّذِي سَقَتْ الْوَرَى	مِنْ رَاحَتِيهِ عَمَامَةٌ مَا تُقْلَعُ

“Ey Abbâs’ın oğulları! Atanızın Hz. Peygamberin amcası olması ve sizin ondan gelmeniz sizin için bir şereftir.

Halife Hz. Ömer’in Allah’tan adıyla yağmur istediği ve şefaât dilediği Abbas’ın soyundan olmak bir erdemdir.

Ben sizi hilafetin sahibi olduğunuzu ve bu makamı sizden kimsenin alamayacağını görüyorum.

Allah istediğine istediğini veren ve istediğini mahrum edendir. Size bu makamı alîm (her şeyi bilen) Allah vermiştir.

Hz. Peygamber zamanında halkın su ihtiyacını gidermek Abbas’ın göreviydi. Sizinle kim tartışabilir ve size kim şefaâtçi olabilir?

Mütevekkil’in hoşnut olması bütün kralların hoşnut olmasıdır. Kızgınlığı ise, düşmanın ölümü ve beklenen rezilliğidir.

O onurlu ve kanaat sahibi kişilerin kendisinden çekindiği onurlu ve kanaatkâr biridir.

Ey avuçlarından bir bulutun insanları ikramlarıyla suladığı ve asla yok olmayacak Halife!"²²

²¹ el-İsfehâni, el-Egânî, 21/31.

Aşk şiirlerinde en mahir olduğu şey güzel ikaz, nitelemelerinde kabiliyet ve hayal ürünü olan gerçek dışı şeyleri zikretmesidir. el-Buhturî'yi çağdaşlarından öne çıkaran en büyük özelliği nitelemeleridir. Nitelemelerin bütün türlerini kullanan şair; sarayları, tabiatı, aylardan baharı, yağmuru, çiçekleri, hayvanlara saldıran kurdu, aslanı ve atları anlatan güzel nitelemeleri vardır.²³ Mütevekkil'in sarayını şöyle tasvir eder:

أَرَى الْمُتَوَكِّلِيَّةَ قَدْ تَعَالَتْ حَاسِنُهَا، وَأَكْمَلَتْ التَّمَامَا
فُضُورٌ كَالْكُؤَاكِبِ لَامِعَاتٌ يَكْدُنُ يُضَيِّنُ لِلْسَّارِي الظَّلَامَا
وَبُرٌّ مِثْلُ بُرْدِ الْوَشْيِ فِيهِ جَنَى الْحَوْدَانِ يُنْشَرُ وَالْحَزَامَى
إِذَا بَرَقَ الرِّبْعُ لَهُ كَسْتُهُ عَوَادِي الْمُنَنِ وَالرَّيْحُ الرُّخَامَى
عَرَائِبُ مَنْ قُنُونِ النَّبْتِ فِيهَا جَنَى الزَّهْرِ الْفَرَادَى وَالْتُّوَامَا
تُضَاحِكُهَا الضُّحَى طَوْرًا وَطَوْرًا عَلَيْهَا الْعَيْثُ يَنْسَجِمُ انْسِجَامَا
وَلَوْ لَمْ يَسْتَهْلَ بِهَا غَمَامٌ بِرَيْقِهِ لَكُنْتُ لَهَا غَمَامَا

“Mütevekkil'in sarayını olabildiğince görkemli ve eksikliklerden uzak olarak görüyorum.

O saray ki aydınlığı neredeyse karanlık gecede yürüyen yolcunun yolunu aydınlatacak.

Onun bahçesi rengârenk elbise gibidir. Orada düğün çiçekleri ve lavantalar yetişir.

Bahar bütün parlaklığıyla geldiğinde bulutlar yağmur getirir ve tatlı rüzgârlar eser.

Bitkileri eşsiz güzeldir. Orada eşsiz ve türlü çiçekler toplanır.

Kuşluk vakti defalarca gülümser ve sonra ahenkli bir yağmur yağar.

Eğer ona yağmur yüklü bir bulut gelmeyecek olsa, sen ona yağmur dolu bulut olursun.”²⁴

²² Ebû Ubâde el-Buhturî, *Dîvânu'l-Buhturî*, nşr. Hasan Kamil es-Sîyrafî, (Mısır: Daru'l-Maârif, 1963), 2/1311.

²³ Ferruh, *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî el-Usûru'l-Abbasiyye*, 2/359-360; el-Fâhûri, *el-Câmi fî Târîhi'l-Edebi'l-'Arabî el-Edebü'l-Kadîm*, 741.

²⁴ el-Buhturî, *Dîvânu'l-Buhturî*, 3/2012.

el-Buhturî kadim şairler çizgisinde olup bu görüşün önemli taraftarı olan bir şairdir. Kadim şairlere önem verdiği ve kolay ifadeler kullandığı için destek görmüştür. Muhdes (çağdaş) şiir taraftarı olan kimseler ise kendisini şiddetli bir şekilde tenkit etmişlerdir.²⁵

Şiirlerinde yaşamış olduğu kırsal hayatın izlerini bulmak mümkündür. Saraylarda yaşarken lüks içinde olmasına rağmen yaşadığı o kırsal hayatı devamlı olarak dile getirmiştir. Zamanında yaşayan diğer şairler felsefi akımlara tabi olurlarken o kadim çizgiden hiç ayrılmamıştır. Adeta geçmişi, yaşadığı zamana çok güzel taşımıştır.²⁶

el-Buhturî hayal dünyasını şiirlerine en güzel yansıtan Arap şairidir. Saray şairliği sırasında yazdığı şiirlerin çoğu, incelikle örülmüş betimlemeleri ve müzikal nitelikleriyle ünlü kasidelerdir. el-Buhturî şiirlerini kulağa hoş gelecek bir tarzda yazmıştır. Kulağı tırmalayan ve ahenksiz şiirler yazmamıştır. Şiirlerinin harflerin güzel dizilişi, sözlerin güzel sıralanışı, şeklinin güzelliği, bahirler ve kafiyelerin uyumu ile kulağa hoş gelen bir yapısı vardır.²⁷

Çünkü hayal gözü, sembolik görüntüleri aşarak, simgesel hakikatleri kavramamız gereken söz konusu görüntülerin şekillendiği yerdir. Hayal ana rahmine benzer. Ceninin ana rahminde oluşması gibi, anlamlarda hayalde oluşur ve çeşitli şekiller alır. İşte böylece hayal bizi bilinenden bilinmeyene götürür.²⁸

O hayal gücü geniş bir şairdir. O uzaklarda olan sevgiliye hayal gücüyle ulaşır. Ona kavuşur ve onunla karşıdaymış gibi konuşur. Bu dünya, gerçekte olmayan ve zihninde oluşturduğu bir dünyadır. Bu kavuşma gündüz hayalinde gece ise rüyasında gerçekleşir. Sanki onunla gerçekte görüşmüş gibi anlatır. Hayal gücü onun şiirlerini çekici kılan bir özelliktir.

Sevdiği yanında olmadığı halde onunla hayal âleminde nasıl birlikte olduğunu bir şiirinin giriş kısmında şu şekilde betimlemektedir:

تَتَنَاجَى بِفِعْلِ يَوْمِ الْفِرَاقِ

دَعْدُ مَوْعِي فِي ذَلِكَ الْإِشْتِيَاقِ

²⁵ Muhammed Mendûr, *en-Nakdu 'l-Menhecî*, (Kahire: yy. 1976), 76.

²⁶ el-Fâhûrî, *el-Cami fi Târihi 'l-Edebi 'l-Arabî el-Edebü 'l-Kadîm*, 746.

²⁷ el-Fâhûrî, *el-Cami fi Târihi 'l-Edebi 'l-Arabî el-Edebü 'l-Kadîm*, 746.

²⁸ Adonis, *Arap Poetikası*, çev. Emrullah İşler, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2004), 63.

فَعَسَى الدَّمْعُ أَنْ يُسَكِّنَ بِالسَّكَنِ	بِغَلِيلٍ مِنْ هَائِمٍ مُشْتَاكِ
إِنَّ رِيًّا لَمْ تَسْقِ رِيًّا مِنَ الْوَصْدِ	لَمْ تَدْرِ مَا جَوَى الْعُشَاكِ
بَعَثْتُ طَيْفَهَا إِلَيَّ وَدُونِي	وَوَحْدُ شَهْرَيْنِ لِلْمَهَارَى الْعِتَاكِ
زَارَ وَهْنًا مِنَ الشَّامِ فَحَيًّا	مُسْتَهَامًا صَبَا بِأَعْلَى الْعِرَاقِ
فَقَضَى مَا قَضَى وَعَادَ إِلَيْهَا	وَالدُّجَى فِي ثِيَابِهِ الْأَخْلَاقِ
قَدْ أَخَذْنَا مِنَ التَّلَاقِ بِحَظٍّ	وَالْتَّلَاقِ فِي النَّوْمِ عَدْلُ التَّلَاقِ

“Gözyaşlarım bu sevda için akmayı bırak. Ayrılık gününde bütün sırlarımız açığa çıktı.

Beklenir ki gözyaşı dökmek, kara sevdalı bir kişinin sevgiliye olan özlemini ve hasretini dindirir.

Reyyan isimli kadın gelişiyse bizi suya kandırmadı ve âşıkların birbirine olan aşırı sevgisini bilemedi.

Bana, iki aylık uzaklıktan ve başıboş develerin olduğu yerden hayalini gönderdi.

Gece yarısı Şam’dan ziyaretime geldi. Irak üzerinden esen kara sevdalı bir rüzgârla selam verdi.

Yaşananlar yaşandı ve geldiği yere geri döndü. Karanlık onun yaratılış elbisesidir.

Biz sevgiliyle kavuşmamızdan nasibimizi aldık. Uykuda kavuşmak kavuşmaların adil olanıdır.”²⁹

el-Buhturî Ebu Temmâm’ı kendisine yol gösteren bir önder olarak görüyordu. Onun kendisinden ilerde olduğunu dillendirirdi. Hakşinas bir tavırla kendisiyle Ebu Temmâm arasındaki farkı şöyle söyleyebiliriz; Ebu Temmâm’ın en iyi şiirleri el-Buhturî’nin en iyi şiirlerinden daha güzeldir. Yalnız el-Buhturî’nin iyi şiirlerinin dışında kalan şiirleri ise Ebu Temmâm’ın iyi şiirlerinin dışında kalan şiirlerinden daha iyidir. Çünkü el-Buhturî’ye sen mi yoksa Ebu Temmâm mı daha güzel şiir yazar diye sorulunca şöyle

²⁹ el-Buhturî, *Dîvânu’l-Buhturî*, 3/1461.

cevap vermiştir: Onun iyileri benim iyilerimden daha iyi, benim kötü şiirlerim onun kötü şiirlerinden daha iyidir.³⁰

Bir gün el-Buhturî arkadaşları yanında bir şiir okudu. Orada bulunanlardan biri; “Sen şiir konusunda Ebu Temmâm’dan daha şairsin” dedi. Bunun üzerine el-Buhturî: Allah’a yemin ederim ki Ebu Temmâm lider ve önderdir. Ben hayatımı ondan öğrendiklerimle devam ettiriyorum dedi. Orada bulunanlardan biri: “Bravo sana senin bu cevabın şerefli olduğunu gösterir.” Demiştir.³¹

el-Buhturî şiir okurken insanların en sevimsiziydi. Avurdunu şişirerek ileri geri hareketlerle okurdu. Bazen o kadar ileri giderdi ki; başını sallar, omuzlarını oynatır ve elbisesinin yenlerini hareket ettirirdi. Okuduğu beyitlerin sonunda durur ve ne güzelde okudum derdi.³²

el-Buhturî’nin şiirlerindeki üslubu okuyan kimselerin zevklerine yakındı. Çünkü kullanmış olduğu kelimeler kapalılıktan uzaktı.³³

el-Buhturî şiirlerinde hiç kimseyi oyuna getirmemiş ve kandırmamıştır. Şiirlerini okuyan kişi, onun güzel lafızlarıyla ve güzel bir şekilde şiire girmesiyle adeta büyülenir. İsfahânî el-Buhturî’yi şairlerin sonuncusu olarak saymakla hata yapmamıştır.³⁴

1.4.1. Dîvân

Şairi yakından tanımamızı sağlayan en önemli eseri dîvânıdır. Dîvânı ilk olarak Ebu Bekir es-Sûlî (ö. 335/946) iki cilt olarak harf sırasına göre tertip etmiştir. Ali b. Hamza el-İsfahânî ise (375/986) konularına göre ikinci defa düzenlemiştir. Divan ilk olarak İstanbul’da 1300 yılında iki cilt olarak basılmış, ikinci defa Reşit Atiyye tarafından bazı ilaveler yapılarak iki cilt halinde 1911 yılında Beyrut’ta basılmış ve yine aynı yıl

³⁰ el-İsfahani, *el-Egânî*, 21/32.

³¹ el-İsfahânî, *el-Egânî*, 21/33.

³² Taha Hüseyin, *Min Hadisi’s-Şi’r ve’n-Nesr*, (Kahire: Müessesetü Hindâvî li’t-Talim ve’s-Sekâfeti, 2012), 111; el-İsfahânî, *el-Egânî*, 21/40.

³³ Taha Hüseyin, *Min Hadisi’s-Şi’r ve’n-Nesr*, 107.

³⁴ Taha Hüseyin, *Min Hadisi’s-Şi’r ve’n-Nesr*, 113.

Abdurrahman el-Berkûkî tarafından İstanbul baskısı esas alınarak Kahire’de yayımlanmıştır.³⁵

Çalışmamızda ana kaynak olarak kullandığımız Dîvânı ise, Hasan Kamil es-Sîrafi tarafından beş cilt olarak şerh edilmiş ve 1963 yılında Kahire’de basılmıştır.³⁶

1.4.2. el-Hamâse

Hamâse şiirleri, Cahiliye Dönemi Arap edebiyatında doğan ve konusunu kabileler arasında geçen savaşlar, baskınlar, talanlar ve yakın devletlerle yapılan mücadelelerin işlendiği şiir türüdür. Çöl yaşantısının edebiyat ve şiire yansımaları olan ve kahramanlık, cömertlik, sadakat, ahde vefa ve korkaklık gibi konular içerir.³⁷

el-Buhturî’nin Cahiliye Dönemi’nden kendi zamanına kadar çok sayıda şairin şiirlerinden derlediği eseridir. Ebu Temmâm’ın Hamâse’si gibi kapsamlı bir eserdir. Mısırda ve Şam’da basımı yapılmıştır.³⁸

1.4.3. Me’âni’s-Şi’r (Me’âni’s-Şu’arâ)

Bu eseri günümüze kadar ulaşmamıştır. İçeriğiyle alakalı elimizde de bir bilgi bulunmamaktadır.³⁹

³⁵ Zeydan, *Târîhu Âdâbi’l-Lugati’l-Arabiyye*, 2/176; Mahmud Mustafa, *el-Edebü’l-Arabiyyü ve Târîhuhu*, 2/507.

³⁶ el-Buhturî, *Dîvânü’l-Buhturî*, 1/56.

³⁷ İsmail Durmuş, “Hamâse”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları 1998), 15:437-440.

³⁸ Mahmud Mustafa, *el-Edebü’l-Arabiyyü ve Târîhuhu*, 2/508.

³⁹ Mahmud Mustafa, *el-Edebü’l-Arabiyyü ve Târîhuhu*, 2/508.

İKİNCİ BÖLÜM

EL-BUHTURÎ’NİN ŞİİRLERİNDE GENÇLİK VE YAŞLILIK TEMALARI

Zaman, bütün canlıların gerçeğidir. Yeryüzünde yaşayan canlılar zaman içerisinde var olurlar, hayatlarını devam ettirirler ve ölürlər. Bu durum insanlarda doğumla başlar, sonra çocukluk, gençlik, orta yaşlılık, yaşlılık ve ileri yaşlılıkla devam eder. Körpecik ve tazecik geldiğimiz dünya hayatının evrelerinin her birini yaşar ve sonra ölürüz.

Zaman kavramı, insanların düşüncelerini meşgul etmiş ve onların gönüllerinde derin tesirler bırakmıştır. Zaman, geçip giden ve gittikten sonra geri döndürülemeyen bir gerçektir. Çoğu kere bir şeyin değeri, ne yazık ki kaybedilince anlaşılır. İnsan, geçirdiği zamanlar içerisinde en çok gençlik zamanlarını özler ve yaşlılığın vermiş olduğu zorluklardan şikâyet eder.

Gençlik ve yaşlılık hemen hemen bütün şairlerin üzerinde kalem oynattığı konulardan biridir. Ebu’l-Atâhiye’nin (ö. 210/825) şu mısraları buna örnektir:

بَكَيْتُ عَلَى الشَّبَابِ بِدَمْعٍ عَيْنِي	فَلَمْ يُغْنِ الْبُكَاءُ وَلَا النَّحْيُ
فَيَا أَسَفًا أَسِفْتُ عَلَى شَبَابٍ	نَعَاهُ الشَّيْبُ وَالرَّأْسُ الْخَضِيبُ
عَرِيتُ مِنَ الشَّبَابِ وَكَانَ غَضًّا	كَمَا يَعْرِى مِنَ الْوَرَقِ الْقَضِيبُ
فَيَا لَيْتَ الشَّبَابَ يَعُودُ يَوْمًا	فَأُخْبِرُهُ بِمَا صَنَعَ الْمَشِيبُ

“Gençliğime gözlerimden akan yaşlarla ağladım. Ancak ne ağlamak ne de feryat etmek fayda verdi.

Yazık bana! Ben gençliğe üzüldüm. Beyazlamış saçlarım ve yaşlılık onun bittiğini haber verdi.

Ağaç dallarının yapraklarını döktüğü gibi, tazecik olan gençlik elbisesini çıkardım.

Ah, keşke bir gün gençlik geri gelse de, anlatsam ona ihtiyarlığın neler yaptığını.”⁴⁰

Üçüncü dizede gençlik yemyeşil yaprakları olan bir dala benzetilmiştir. Yaşlılık ise, o yaprakların dalından dökülmesine yani güzelliğinin kaybolmasına benzetilmiştir. Gençlik gidince güzellik de gitmiş yerine kurumuş yapraklar gibi kırışmış ten ve yorgun düşmüş bir beden gelmiştir.

Gençliğini eğlence ile geçiren Ebû Nuvâs (ö. 198/813) ise yaşlandığında gençliğin sarhoşluğundan uyandığını ve eğlenceyi bitirdiğini şöyle tarif eder:

انْقَضَتْ شَبَابِي فَعَفْتُ الْمَلَاهِي إِذْ رَمَى الشَّيْبُ مَفْرَقِي بِالْدَّوَاهِي

“Gençliğin coşkusu bitti, eğlenceyi bıraktım.

Yaşlılık ise başıma türlü türlü sıkıntılar döktü.”⁴¹

İbnu’r-Rûmî (ö. 283/896) de yaşlılık gelince eğlenceyi bitirdiğini ve doğru olan hayata başladığını şöyle ifade eder:

وَقُلْتُ مُسَلِّمًا لِلشَّيْبِ أَهْلًا بِهَادِي المِخْطِطِينَ إِلَى الصَّوَابِ

أَلَسْتُ مُبَشِّرِي فِي كُلِّ يَوْمٍ بِوَشْكِ تَرْحُلِي إِثْرَ الشَّبَابِ

“Yanlış yapanları doğru yola ulaştıran yaşlılığı selamladım ve ona hoş geldin dedim.

Sen bize gençlik bittikten sonra hayatın sona ereceğini haber veren değil misin?”⁴²

⁴⁰ Ebu İshak İsmail b. Kasım b. Süveyd Ebû'l-Atahiye, *Divanu Ebi'l-Atâhiye*, (Beyrut: Daru Beyrut, 1986), 46.

⁴¹ Ebû Nuvâs el-Hasen b. Hânî' b. Abdilevvel el-Hakemî, *Dîvânu Ebî Nuvâs bi Rivâyeti's-Sûlî*. thk. Behcet Abdulgafûr el-Hadîsî (Abudabi: Dâru'l-Kutubi'l-Vataniyye, 2010), 729.

⁴² İbnu'r-Rûmî, *Dîvânu İbni'r-Rûmî* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2002), 167.

el-Buhturî'nin şiirlerinde de gençlik ve yaşlılık konuları en veciz şekilde işlenmiştir. el-Buhturî, gençliği bazen yakın bir dosta, bazen bir bahara benzetmiştir. Gençliğe ağıt yakmıştır. Gençliğin siyah saçla geçirilen güzel bir zaman dilimi olduğunu anlatmıştır. Gençliğini elinden aldığı için zamanı ihanet etmekle suçlamıştır. Gençlik zamanlarının çok hızlı geçtiğinden, gençliğin yaşlılığa mağlup olduğundan ve yaşlılık sebebiyle bedeninin bir elbise gibi eskidiğinden yakınmıştır.

Yaşlılığı, kötü bir arkadaşla benzetir. Yaşlılığı ölümle bir tutar, hatta ölümü yaşlılıktan daha güzel görür. Yaşlılığın rahatsız edici olduğunu, yaşlılıktan uzak durulması gerektiğini ve bu rahatsızlığın hiçbir zaman geçmeyeceğini, beyaz saçını gördüğünde ölümü hatırladığını anlatır. İnsanların yaşlılarla ilgilenmediğini ve yaşlılardan kaçtığını, beyaz saçın alay konusu olduğunu, yaşlanan kişinin yaşayan bir ölü olduğunu, beyaz saçla beddua ettiğini, yaşlandığı için kendisine verilen sözlerin yerine getirilmediğinden yakınır. Yaşlılığın kendisini tanınmaz hale getirdiğini ve yaşlı bir kişinin âşık olmasının kabul edilebilir bir durum olmadığını ifade ederek yaşlılığın kötü yönlerini gözümüzün önüne serer.

Yaşlılığı kabullenip onu savunduğu yerlerde ise, beyazlayan saçını gençlik sonrasında gelen ve beğenilen parlaklığa benzetir. Beyazlığın kötü bir şey olmadığını papatyanın da beyaz olduğunu, kararan geceyi beyaz yıldızların süslediğini söyler. Kahramanlığın yaşlılıkta da yapılabileceğini ve ölüme nispetle yaşlılığın bir sığınak olduğunu ifade eder.

Şiirler gençliği övdüğü, yaşlılığı yerdiği ve yaşlılığı kabullenip savunduğu konular olarak üç başlık altında ele alınacaktır.

2.1. el-Buhturî'nin Şiirlerinde Gençlik

Bu bölümde el-Buhturî'nin gençliği övdüğü şiirler incelenecektir.

2.1.1. Gençlik Döneminin Kıymeti

Gençlik, fizik güzelliğiyle beraber enerjik olmak, sağlıklı olmak ve canlı bir görünüme sahip olmak demektir. Yeni deneyimler kazanma, öğrenme ve kendini geliştirme zamanıdır. Bu sebeple el-Buhturî gençliği över, yaşam için önemli olan kardeş ve dosta

benzetir. Yaşlılığı ise; yapılacak olan bir işi elinin tersiyle itmek, yapmamak ve yapmamak olarak görür:

شَرَحَ الشَّبَابَ أَخُو الصَّبَا وَأَلْفَهُ وَالشَّيْبُ تَرْجِيَةُ الْهَوَى وَخَفْوُهُ

“Gençlik dönemi, aşkın kardeşi ve dostudur.

Yaşlılık ise, zevkleri hafifçe veya sertçe itmektir.”⁴³

Burada gençlik günleri kişinin ayrılamayacağı ve kendisini her zaman mutlu edeceği bir kardeşe benzetilmiştir. Çünkü kardeşler yaşam boyu sürecek olan dostlar ve destekçilerdir. Yaşlılık ise, güçsüzlük olarak tarif edilmiştir. Aynı yerde gençliğin güzel olduğu ve yaşlılığın kötü bir hal olduğu anlatılmıştır.

Genç birinin isteklerine hayır demenin zor olduğunu, kurtarıcı olarak gördüğü gençliği elindeyken kendisinin reddedilemeyeceğini şöyle ifade eder:

أَحْيَيْتُ عِنْدَكَ وَالصَّبَا لِي شَافِعَ وَأَرَدْتُ دُونَكَ وَالشَّبَابَ رَشُولِي

“Gençlik elçim ve yardımcım olduğu halde seni kaybederek sensiz mi kalacağım?”⁴⁴

Gençlerin isteklerine ve hedeflerine daha kolay ulaşabileceğini, gençliğin büyük bir fırsat olduğunu, tekliflerinin reddedilemeyeceğini ve isteklerine gençliği sayesinde ulaşabileceğini ifade etmiştir.

Gençlikteki dinçlik ve sağlıklı olma halini, mızrağın dinç ve raks eder haline şöyle benzetir:

أَيَّامُ غَصْنِ الشَّبَابِ يَهْتَزُّ كَالْأَسْمَرِ فِي رَاحَةِ ابْنِ حَمَادٍ

“Gençlik zamanlarında gençler hareketlidir.

Tıpkı İbn Hammad’ın elindeki mızrağın hareketi gibi.”⁴⁵

Savaş anında veya ihtiyaç anında bir kimsenin elindeki mızrak onu ne kadar güçlü yaparsa genç kişi de öyle güçlüdür. Genç bir kişinin hareketleri, mızrağın ortasından tutulduğu zaman iki ucunun titremesi ve hareketli olması gibidir.

⁴³ el-Buhturî, *Dîvânu ’l-Buhturî*, 3/1422.

⁴⁴ el-Buhturî, *Dîvânu ’l-Buhturî*, 3/1663.

⁴⁵ el-Buhturî, *Dîvânu ’l-Buhturî*, 4/2550.

2.1.2. Geçip Giden Gençliğe Ağıt

el-Buhturî kendisini artık genç göstermeyen aynalara savaş açar. Aynaları sonsuza kadar terk ettiğini, bir daha kendi yansımasına bakmayacağını söyler. Saçının ağardığını yaşının ilerlediğini görmek onu çok mutsuz eder. Yaşlılığı ölümle eş görür ve ölüme yaklaşma hissi verdiğini şöyle ifade eder:

عاديثُ مرآتي فأذنتُها بالهجر ما كانت وما كنتُ
كانت تُريني العِمرَ مستقبلاً وهي تُريني الفوتَ مذ شبتُ
واعمراً ! نوحاً لفقدانه سيّان عندي شبتُ أم متُ

“Aynamla düşman oldum. Ona onunla olamayacağımı ve onu terk edeceğimi haber verdim.

Ayna eskiden beni genç gösterdiği için daha yaşanacak yıllarım olduğunu görüyordum. Saçım ağardığında ise, iş işten geçtiğini gösteriyor.

Vah ömrüme! Gençliği kaybettiğim için feryat ediyorum. Artık bana göre yaşlılık ve ölüm eşittir.”⁴⁶

Kişi gençken aynaya bakmayı, karşısında vakit geçirmeyi çok sever. Ancak saçlarına ak düşmeye başlayınca aynalara bakmak istemez, ondan kaçır. Şair de burada yaşı ilerlediği için aynalara bakmayı terk ettiğini, onunla kavgalı olduğunu ifade ediyor.

Aynalar, kişi gençken ona yaşlılık ve ölüm için daha çok vakit olduğunu fısıldar. Ancak saçı ağardığında yaşlandığını yüzüne haykırır adeta. Bunu gören kişi aynanın karşısında feryat eder. Ömrünün en güzel günlerinin geçip gittiğinin farkına varır, bununla hüzünlenir ve yaşlılıkla ölümü eşit görür.

Geçen yılların bir daha geri gelmeyeceği gerçeğini, gidip de gelmeyen birine ve elden kaçan bir hayvanın tekrar tutulamayacağına benzetmiştir:

إِنْ تَسْلُنِي عَنِ الشَّبَابِ الْمُؤَلَّى فَهُوَ الْقَارِظُ اِنْتَبَرْتُ إِتَابَهُ
عَظُّ عَيْشٍ زَالَتْ عَمَامَتُهُ عَنِّي وَمَنْ بِالْعِمَامَةِ الْمُتَجَاهَهُ

⁴⁶ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 1/390.

“Sen bana giden gençliği soruyorsan eğer, O Kâriz’dir.”⁴⁷ Ben onun dönüşünü bekliyorum.

Gençlik yularını elimden kaçırdığım taze bir hayattır. Elden kaçan yuları bir daha kim tutabilir ki?”⁴⁸

Geçmişe özlem hemen hemen herkesin yaşadığı bir gerçekliktir. Gençlik yılları bittikten sonra eski günlerin tekrar geri gelmesi mümkün değildir. Bu durum gidip de dönmeyen bir kişiye ve yularından kurtulan bir hayvanın geri gelmemesine benzer. Yani giden gitmiştir, geri getirilemez.

Çocukluk yıllarında genç olmak için acele ettiğini, genç olduğunda da elinden hızlıca kaybaldığını, dumanın ateşten hızla uzaklaştığı gibi gençliğin de kendisinden uzaklaştığını ve gökteki yıldızlar kadar uzak olduğunu şöyle ifade eder:

ماضي شبابٍ أَعْدَدْتُ فِي طَلْبِهِ	كَيْفَ بِهِ وَالزَّمَانُ يَهْرُبُ بِهِ
مَسَافَةَ النِّجَمِ دُونَ مُقْتَرَبِهِ	مُقْتَرَبُ الْعَهْدِ إِنْ أَرُمُهُ أَجْدُ
ارْقُصْ دُحَانُ الضَّرَامِ عَنْ لَهْبِهِ	يَرْقُصْ عَنْ سَاطِعِ الْمَشِيبِ كَمَا

“Tekrar elde etmek için acele ettiğim gençliğimi zaman alıp götürürken onu nasıl elde tutabilirim?

Elden kaçırma zamanı yakın. Onun peşine takılırsam yaklaşılması mümkün olmayan yıldızlar kadar uzakta bulurum.

Dumanının ateşten uzaklaştığı gibi, gençlik de yaşlılığın beyazlayan halinden kaçır.”⁴⁹

Çok sevdiği gençlik günlerini, geçip giden zamanın yavaş yavaş elinden aldığından, kendisinden uzaklaştığından ve o günlere tekrar kavuşmasının mümkün olmadığından yakını. Bu uzaklaşmayı ateşten ayrılan dumana benzeter. Nasıl ki duman ateşten ayrıldıktan sonra geri gelmesi ve ateşle bir olması mümkün değil ise gençlik günleri bittikten sonra onları tekrar yaşamak mümkün olmayacaktır.

⁴⁷ İbn Manzûr Ebu'l-Fazl Cemalüddîn Muhammed b. Mükerrrem, *Lisânu'l-'Arab*, (Beyrut: Dâru Sâdir, 1990), 3593. (Deri tabaklamak için kullanılan ağaç yaprağı toplayan kişilere Kâriz denilmiştir. Gidip de gelmeyenler için darb-ı mesel olarak kullanılmıştır.)

⁴⁸ el-Buhturî, *Dîvânu'l-Buhturî*, 1/144.

⁴⁹ el-Buhturî, *Dîvânu'l-Buhturî*, 1/241.

Doğup büyüdüğü kırsal hayata, orada geçirdiği gençlik günlerine ve sevdiğine şöyle ağıt yakar:

أَمَرْدُودَ لَنَا زَمَنُ الْكَثِيبِ وَغَرَّةَ ذَلِكَ الرَّشَاءِ الرِّيبِ
وَأَيَّامُ الشَّبَابِ مُعَقَّبَاتٍ عَلَى إِبْدَاءِ آثَامِ الْمَشِيبِ

“Kırsalda geçirdiğim gençlik günlerim ve dost olan ceylanın güzel yüzü geri gelir mi?

Gençlik günleri yaşlılığın hoşla gitmeyen belirtileri ortaya çıktıktan sonra çok hızlı biter.”⁵⁰

Şairin çocukluğunun geçtiği yerleri anlatması, hafızasında diri tutması ve özlediği yerlerden bahsetmesi çocukluğuna olan özlemidir. Çocukluğunu bir rüya gibi, bir masal gibi görmesidir. Çünkü çocukluğunun geçtiği yerler hayatının en saf ve masum anlarına sahiptir. Çocukluğunu her hatırladığında yaşadıklarını bir daha yaşayamayacak olmanın burukluğu vardır. O günleri bir daha yaşayamayacak olmanın vermiş olduğu acı ömür boyu hissedilir.

Kaybedilenler içerisinde en çok ağlanması gereken hususun gençlik olduğunu şöyle dillendirir:

بَاتَ عَهْدُ الصَّبَا وَبَاقِي جَدِيدِهِ بَيْنَ إِعْوَازِ طَالِبٍ وَوُجُودِهِ
وَلَمَّا قَدْ تَفَاوَيَانِ مِنَ اللَّهِوِ يَبَانُ فِي بِيضِ فَوْدٍ وَسُودِهِ
وَعَجِيبَ طَرِيفِ ذَا الشَّعْرِ الْأَبِّ يَضُّ أَبْدَى خُلُوقَهُ مِنْ تَلِيدِهِ
هَلْ مُبَكِّ عَلَى الشَّبَابِ بِمُسْتَعْزَرٍ دَمَعَ الْأَسَى عَلَى مَفْقُودِهِ

“Gençlik günleri ve ondan geri kalanlar, yok olan bir şeyi istemek ve elde edememek gibidir.

Gençlik ve yaşlılık eğlencede bir araya geldiklerinde biri diğerine galiptir. Bunun göstergesi de şakaklardaki beyazlık ve siyahlıktır.

Ne tuhaftır ki yeni beyazlayan saçlar onun eskiliğinden bir yıpranmışlık ortaya çıkarmıştır.

⁵⁰ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 1/261.

*Kaybettiği bir şey için bolca gözyaşı döken gibi acaba gençliğine de ağlayan var mı?*⁵¹

Gençliği ve yaşlılığı karşılaştırdığımızda kimse yaşlanmak istemez. Gençlik tercih edilir. Ama yaşlılık gençliğe her zaman galip gelir ve kişi istemediği halde yaşlanır. Bunun göstergesi de şakaklardaki beyazlıklardır. Kişi istemese bile saçları beyazlamaya devam edecek ve sonunda saçları bembeyaz olacaktır.

Gençliğin güzel vakit geçirilecek bir dönem olduğunu, gençliğe ve geçmişe özlemini şöyle ifade eder:

صَدَيَانِ يُمَسِّي وَالْمَاهِلُ جَمَّةٌ كَتَبْتُ يُحَالُ عَنْ دُرَاهَا مُجْهَضَا
أَتَى سَبِيلُ الْغَيِّ مِنْكَ وَقَدْ نَضَا مِنْ صَبَغِ رِيْعَانِ الشَّبَابِ مَا نَضَا
يَا لَيْتَ شِعْرِي هَلْ يَعُودُ كَمَا بَدَا زَمَنُ التَّصَابِي أَوْ يَجِيءُ كَمَا مَضَى
كَانَتْ لِيَالِي صَبَوَةً فَتَقَطَّعَتْ أَسْبَابُهَا وَأَوَانُ هُوٍ فَانْقَضَى

“Yakınında pınarlar varken oraya varması engellenen ve susuz yatıp geceleleyen kişi gibiyim.

Yaşlılık gençlik çağının en güzel boyasını aldıktan sonra sana karşı haddi aşmak nerede?

Ah bir bilebilsem! O güzel gençlik zamanı ortaya çıkar mı ve gittiği gibi geri gelir mi?

*O geri gelmeyecek günler gençlik dönemiymi ve sona erdi. Eğlenme dönemiymi ve son buldu.*⁵²

Gençlik bittikten sonra geçen günlerin geri gelmesi mümkün değildir. O yıllar eğlenmeye daha çok vakit ayrılan zaman dilimidir. Gençlik zamanlarını tüketen kimse, yakınında çeşit çeşit pınarlar olduğu halde suya ulaşamayan ve geceyi susuz geçirmek zorunda kalan kimse gibidir. Suyun özlemiyle yaşar onun sesini duyar ama ona ulaşır kana kana içemez.

⁵¹ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 1/596.

⁵² el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 2/1203.

Gençlik günleri bittikten sonra geri gelmeyeceğini bildiği halde hüznü bir şekilde yine de şöyle sorar:

أَلِلشَّبَابِ لَمَّا كَانَ آخِرُهَا خَلْفِي وَلِلشَّيْبِ لَمَّا كَانَ قُدَّامِي
هَلِ الشَّبَابُ مُلِمٌّ بِي فَرَاجَعَةٌ أَيَّامُهُ لِي فِي أَعْقَابِ أَيَّامِي

“Gençlik geride kaldığında mı? Yaşlılık önümde olduğunda mı?

Yaşlılık gelince gençlik beni ziyaret eder mi ve o günler geri gelir mi?”⁵³

Yaşlandıktan sonra gençliğin tekrar geri gelmeyeceğini herkes aslında çok iyi bilir. Ama bir teselli bulmak için gençliğini anar ve arar. Ah gençlik neredesin? Bu bir hasrettir, gözün arkada kalmasıdır, gençliğin kıymetinin ifadesidir ve güzel günlerin yâdıyla kendini avutmaya çabalamaktır.

Gençliğin belirtisi olan siyah saçlarını çok sevdiğini ama onun da gün gelip onu terk ettiğini şöyle anlatır:

أَمَّا الشَّبَابُ فَقَدْ سُبِّحَتْ بَعْضُهُ وَحَطَّطَتْ رَحْلَكَ مُسْرِعاً عَنْ نَقْضِهِ
وَأَفَاقَ مُشْتَاقٍ وَأَقْصَرَ عَاذِلٌ أَرْضَاهُ فِيكَ الشَّيْبُ إِذْ لَمْ تُرْضِهِ
شَعْرَصَحْبْتُ الدَّهْرِ حَتَّى جَارِي مُسَوِّدُهُ الْأَقْصَى إِلَى مُبَيِّضِهِ
فَعَلَى الصَّبَا الْآنَ السَّلَامُ وَلَوْعَةً تَنْنِي عَلَيْهِ الدَّمْعُ فِي مُرْفَصِهِ

“Gençlik bütün parlaklığı ve güzelliğiyle seni geçti, zayıf olan binekten hızlıca yükünü indirdin.

Âşık uyandı, kendine geldi ve eleştiren eleştirisinden vazgeçti. Senin razı edemediğini yaşlılık razı etti.

Ben, zamanında simsiyah saçlarıma dosttum. Ta ki onlar beni terk edip beyazlayıncaya kadar.

Bu yaşlı halimizden gençlik günlerimize selam olsun ve gözyaşlarının dindiremediği bir özlem olsun.”⁵⁴

⁵³ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 4/2096.

⁵⁴ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 2/1195-1196.

Gençliğin ihtişamı ve cazibesi vardır. Çünkü gençlik, siyah saçlara sahip olduğumuz ve bir şeyi yapmak için gerekli olan gücün zirvesinde olduğumuz zaman dilimidir. Kimse yaşlanmak istemez. Onun için her yaşlanan kişi gençliğine özlem duyar, gençliğini hatırlayarak duygusal anlar yaşar ve o güzel günleri için gözyaşı döker.

Gençlik günlerine özlemini ve giden gençliğinden dolayı kendisinin bu haliyle aşık olmayacağını söyleyen kişiye şöyle sitem eder:

وَمِنْ أَتَيْنَ أَصْبُو بَعْدَ شَيْبَى وَبَعْدَمَا تَأَلَّى الْحَلِيَّ أَنْ ذَا الشَّيْبِ لَا يَصْبُو!

“Yaşlandıktan sonra ve dul kişi yaşlının âşık olamayacağına yemin ettikten sonra soruyorum.

Gençlik nerede?”⁵⁵

2.1.3 Günlerin Kişileri Halden Hale Sokması

Geçen günlerin değişiklikler yaptığını ve bu değişikliklerin bedenini beğenilmeyen eskimiş bir elbiseye dönüştürdüğünü şöyle ifade eder:

بَانَ الشَّبَابُ فَلَا عَيْنٌ وَلَا أَتْرُ إِلَّا بَقِيَّةُ بُرْدٍ مِنْهُ أَسْمَالُ
قَدْ كِدْتُ أُخْرِجُهُ عَنْ مَنْتَهَى عَدَدِي يَأْسًا وَ أُسْقِطُهُ إِذْ فَاتَ مِنْ بَالِي
أَسْوَا الْعَوَاقِبِ يَأْسٌ قَبْلَهُ أَمَلٌ وَ أَعْضَلَ الدَّاءِ نُكْسٌ بَعْدَ إِبْلَالِ
وَالْمَرْءُ طَاعَةُ أَيَّامٍ تُنْقَلُهُ تَنْقَلُ الظِّلِّ مِنْ حَالٍ إِلَى حَالِ

“Gençlik gitti, hem kendisi hem de eseri yok oldu. Sadece yırtık ve eski elbiseleri kaldı.

Gençlik günlerini ümitsizliğimden dolayı ömrümden çıkaracaktım ve onu geçtiği için gönlümden söküp atacaktım.

En kötü sonuç; öncesinde ümit olan ümitsizliktir. En çetin hastalık iyileştikten sonra tekrar edendir.

Kişi, gölgenin halden hale geçerek değiştiği gibi, kendisini değiştiren günlere boyun eğer.”⁵⁶

⁵⁵ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 1/123.

⁵⁶ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 3/1721.

Kişi, güçlü ve kuvvetliyen ümitsiz olmaz. Yaşlanmaya başlayıp, kuvvetten düşünce ümitlerini kaybetmeye başlar. Gençlik ümit, yaşlılık ise ümitsizliktir. Yaşlılıktan önce gelen ve kişinin günden güne değişmesiyle son bulan gençlik kişinin ümidini yitirmesine sebep olur. Ümitten sonra gelen ümitsizlik, bir kişinin başına gelebilecek en kötü ve en üzücü hayal kırıklığıdır.

2.1.4. Saçın Ağarmaya Başlaması

Çok sevdiği siyah saçlarının ağarmaya başlamasıyla endişe duyduğunu ve gençliğe bağlılığını şöyle ifade eder:

قد رَآنِي هَرَبُ الشَّبَابِ وَرَاعَنِي شَيْبٌ يَدُبُّ بَيَاضُهُ فِي مَفْرَقِي
إِنَّمَا تَرَنَّنِي قَدْ صَحَوْتُ مِنَ الصَّبَا وَمَشَيْتُ فِي سَنَنِ الْمَبِلِّ الْمَفْرَقِ
وَذَكَرْتُ مَا أَحَدَ الْمَشَيْبِ فَأُرْسِلْتُ عَيْنَايَ وَكَيْفَ دِيمَةٍ مُعْرُوقِ
فَلَقَدْ أَرَانِي فِي مَخِيلَةٍ عَاشِقٍ حَسَنِ الْمَكَانَةِ فِي الْحِسَانِ مُعَشَّقِ

“Gençliğin yok olması beni endişelendirdi ve saç ayrımında ilerleyen beyazlık beni korkuttu.

Benim aşktan kendime geldiğimi ve sağlıklı düşünen kişilerin yolundan gittiğimi görmez misin?

Yaşlılığın benden aldıklarını hatırladım. Gözlerim yaşla doldu ve devamlı gözyaşı akıtmaya başladı.

Ben kendimi güzellere âşık olmuş ve aşta yüksek makamlara ulaşmış bir âşık olarak görüyorum.”⁵⁷

Saçların beyazlamaya başlaması yaşlılığın belirtisidir. Saçına ak düştüğünü gören kimse yaşlanmaya başladığını anlar ve endişelenir. Gençliğin bittiğini görür ve gözyaşı döker. Çünkü şakaklarındaki beyazlıklar onun gençliğini elinden almıştır. Saçların beyazlamaya başlaması gençliğinin bittiğini ve ölümün yaklaştığını haber verir. Bu durum saçlarını her gördüğünde tekrar eder.

Gençliğini israf ettiğini, dolu dolu yaşayamadığını ve o günleri tekrar yaşamak istediğini şöyle ifade eder:

⁵⁷ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 3/1479-1480.

أَرَجِعْ مِنْ شَبَابِي فَيَضُ مُبْتَدِلُ أَنْفَقْتُهُ فِي لُبَانَاتِ الْهَوَى سَرَفَا
لِلَّهِ أَيَّامُنَا مَا كَانَ أَحْسَنَهَا لَوْ أَنَّ ذَهْرًا تَوَلَّى ذَهَبًا وَقَفَا
لَا تُكَذِّبَنَّ فَمَا الدُّنْيَا بِرَاجِعَةٍ مَا فَاتَ مِنْ لَذَّةِ الدُّنْيَا وَمَا سَلَفَا

“Zevklere dalarak israf edip tükettiğim gençliğimden bir damlacık da olsa bana geri döner mi?”

Allah için! Geçen günlerimiz ne güzeldi. Keşke o akıp giden zaman durmuş olsaydı.

Yalan söyleme! Zira dünya, geçip giden günleri ve dünya lezzetlerini geri getirecek değildir.”⁵⁸

Akıllı kişi gençliğini en güzel şekilde geçiren kişidir. Çünkü o güzel anlar bittikten sonra geri gelmez. Kötü geçiren kişi ise, hayatının geri kalanını keşkelerle devam ettirir ve pişmanlıklar yaşar. Gençliğine olan özlemi ve pişmanlığı hiçbir zaman bitmez. Gençliğin boşa geçmesi bir endişe kaynağıdır. Çünkü ömrünün en güzel anını gerektiği gibi değerlendirememiştir.

2.1.5. Zamanın İhaneti

Geçen zamanın kendisinden gençliğini alarak ihanet ettiğini ve herkese karşı zamanın aynı olduğunu şöyle ifade eder:

بَانَ الشَّبَابُ وَكُلُّ شَيْءٍ بَائِنٌ وَالْمَرْءُ مُرْتَهَنٌ بِمَا هُوَ كَائِنٌ
ظَلَعَتْ بِهِ أَيَّامُهُ وَشُهُورُهُ إِنَّ الْمَقِيمَ عَلَى الْحَوَادِثِ ظَاعِنٌ
ذَهَبَ الشَّبَابُ وَغَاضَ مَاءُ بَرْنِدِهِ فَالْيَوْمَ مِنْهُ كُلُّ وَرْدٍ آجِرٌ
دَرَسَتْ مُحَاسِنُهُ وَطَارَ غُرَابُهُ وَلَقَدْ تَكُونُ لَهُ عَلَيْكَ مُحَاسِنٌ
أَيَّامَ طَرْفِكَ لِلْجَاذِرِ كَامِنٌ وَالْمَوْتُ فِي حَدَقِ الْجَاذِرِ كَامِنٌ
حَانَ الزَّمَانُ أَخَاكَ فِي لَذَّاتِهِ إِنَّ الزَّمَانَ لِكُلِّ حُرٍّ خَائِنٌ

“Gençlik benden ayrıldı. Çünkü her şeyin bir sonu vardır. Kişi içinde bulunduğu halden sorumludur.

⁵⁸ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 3/1437-1438.

Gençliği, günler ve aylar alıp gitti. Fani olan bir şeye oturan kişi bir gün o geçici yerden ayrılır ve gider.

Gençlik kılıca yapılan süslemenin yok olması gibi kaybolup gitti. Kaynak sularının tadı da değişti.

Gençliğin güzelliği yok oldu ve sonunda yaşlandı. Hâlbuki o gençliğin senin üzerinde güzellikleri vardı.

Sen gizlice yabani inek yavrularına (güzel gözlü kızlar) bakıyorsun. Ölüm ise senin baktığın o yabani inek yavrularının göz bebeklerinde senin için gizlenmiştir.

Zaman lezzetler hakkında senin kardeşine ihanet etti. Çünkü zaman herkese ihanet eder.”⁵⁹

Zaman bütün canlıları yaşlandırır. Gençlik ve yaşlılık zamanla yaşanır. Ancak yaşlılık gençlikten sonra geldiği için gençliğin yok edicisi gibi görünür ve bu yüzden suçlanır. Geçip giden zaman kendisiyle beraber lezzetleri de peşi sıra alıp gider. Çünkü yaşlanan kişi yediklerinin ve içtiklerinin tadını alamaz hale gelir.

2.1.6. En Uzun Günler

Gençlik günlerinin mutluluk günleri olduğu için çok hızlı geçtiğini ve bu sebeple çok kısa olduğunu şöyle ifade eder:

أَقَامَ كَرَجْعَ الطَّرْفِ ثُمَّ تَصَرَّعَا	أَكَانَ الصَّبَا إِلَّا حَيَالًا مُسَلَّمَا
وَأَطَوَّلَهَا مَا كَانَ فِيهِ مُدَمَّمَا	أَرَى أَقْصَرَ الْأَيَّامِ أَحْمَدَ فِي الصَّبَا
بَدِيلًا بِهِ لَوْ أَنَّ غَيًّا تَلَوَّمَا	تَلَوَّمْتُ فِي غَيِّ التَّصَابِي فَلَمْ أُرِدْ

“Gençlik ancak selam verip geçen hayalden başka bir şey değildir. Göz açıp kapayınca kadar geçip gider.

Gençliğimde geçirdiğim kısa günleri en güzel günler bilirim. O uzun günleri de kötüleyemem.

Gençlik konusunda beni azarladı. Her ne kadar yanlış yapmak ayıp sayılsa da onun yerine başka koyacak bir şey bulamadım.”⁶⁰

⁵⁹ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 4/2222.

Gençlik keşiflerle, deneyimlerle, büyümeyle geçirdiğimiz ve mutlu olduğumuz zamanlardır. Mutlu olduğumuz zamanlarda, zamanın nasıl geçtiğini unuttur ve çok kısa olduğunu sanırız. Sıkıldığımız zamanlarda ise vakit çok uzunmuş gibi gelir. Uzun da olsa kısa da olsa gençlik günlerinin güzelliğini sonradan anlarız. Gençlik yılları sanki selam verip geçen biri gibidir. İlerleyen yıllarda gençlik zamanlarına duyulan özlem bu hızlı geçen zaman diliminin daha iyi anlaşılmasına vesile olur.

Gençlik günlerinin çok güzel günler olduğunu, tekrar yaşamak isteğini, bunun ise mümkün olmadığını şöyle dile getirir:

خَلَقَ الْعِيشَ فِي الْمَشِيبِ وَإِنْ كَا نَ نَضِيرًا وَفِي الشَّبَابِ جَدِيدُهُ
لَيْتَ أَنَّ الْأَيَّامَ قَامَ عَلَيْهَا مَنْ إِذَا مَا انْقَضَى زَمَانٌ يُعِيدُهُ
وَلَوْ أَنَّ الْبَقَاءَ يَخْتَارُ فِينَا كَانَ مَا تَهْدِمُ اللَّيَالِي تَشِيدُهُ
شَيْخَتْنِي الْخُطُوبُ إِلَّا بَقَايَا مِنْ شَبَابٍ لَمْ يَبْقَ إِلَّا شَرِيدُهُ
لَا تُنْقَبُ عَنِ الصَّبَا فَخَلِيقُ إِنْ طَلَبْنَاهُ أَنْ يَعَزَّ وَجُودُهُ

“Yaşlılık günlerini yaşamak her ne kadar güzel olsa da, gençlik tazelik ve yenilik yönünden daha güzeldir.

Keşke zaman geçip gittiğinde onu tutup tekrar geri getirecek biri olsaydı da, o eski günleri tekrar yaşasaydık.

Hayatta ölümsüz olmak tercih edilebilseydi ne güzel olurdu. O zaman geceler yok ettiğini tekrar geri getirirdi.

Gençlikten geriye kalanlar hariç sıkıntılar beni yaşlandırdı. Gençlik kalmadı. Ancak gençliğin kırıntıları kaldı.

Gençliği geri getirmeye çalışma. Şu bir gerçektir ki, onu elde etmeye çalışsak da onun elde edilmesi mümkün değildir.”⁶¹

Yaşamak güzeldir. İster gençlik günleri, ister yaşlılık günleri olsun. Ama güzellik açısından gençlik günleri, yaşlılığa göre daha güzeldir. Kişiyi başından geçen olaylar değil zaman yaşlandırır. Kişi genç olduğu zamanlardaki hayatına her zaman özlem

⁶⁰ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 4/2087.

⁶¹ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 2/752-753.

duyar, tekrar yaşamak ister ve geçen o günleri tekrar yaşayamadığı için hüzünlenir. Artık yaşlandıktan sonra gençliğin kıymeti çok iyi bilinir. Ama gençlik günleri bitmiştir. Tekrar elde edilmesi artık mümkün değildir. Gençlikle yaşlılığı şöyle konuşturur:

وَقَدْ خَبَرَ الشَّيْبُ الشَّبِيَّةَ أَنَّهَا تَقَضَّتْ وَأَنِّي مَا سَبِيلِي سَبِيلُهَا

“Yaşlılık, gençliğe bir gün sona ereceğini haber verdi.

Benim yolum senin yolun değildir dedi.”⁶²

Bu beyitte gençlik ve yaşlılık kavramları arasında intak (konuşturma) sanatı vardır. Gençliği ve yaşlılığı iki kişi gibi kabul etmiştir. Yaşlılık, gençliğe “Bir gün biteceksin ve ikimizin yolu bir değildir.” diye seslenir. Yollarının farklı olduğunu aynı anda bir yerde bulunmalarının mümkün olmadığını söyler. Kendisinin her zaman galip gelen, zafere ulaşan kişi olduğu gerçeğini ona hatırlatır.

2.1.7. Yaşlılığın Başlaması ve Erken Gelişi

Gençliğin erken bittiğini ve yaşlılığın erken gelip kişide değişiklikler yaptığını şöyle ifade eder:

عَلَسَ الشَّيْبُ أَوْ تَعَجَّلَ وَرُدُّهُ وَاسْتَعَارَ الشَّبَابَ مَنْ لَا يَرُدُّهُ
لَا تَسْلُنِي عَنِ الصَّبَا بَعْدَمَا صَوَّحَ رَوْضُ الصَّبَا وَأَحْمَجَ بُرْدُهُ
وَمُعَاضُ الْمَشِيْبِ يَغْدُو فَيَسْتَحْ لِقَى مِنْ عَيْشِنَا الَّذِي نَسْتَحْدَهُ

“Yaşlılık veya yaşı diye çağırılmam erken oldu. Gençliği geri getirmeyecek olan alıp götürdü.

Gençliğin rengârenk bağ ve bahçesi kuruyup, elbisesi (cilt) eskidikten sonra bana gençliği sorma.

Yaşlılık beklenmediği halde erkence gelir de, daha yenice başladığımız hayatımızı eskitir.”⁶³

⁶² el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 3/1775.

⁶³ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 1/509.

Yaşlılık ne zaman gelirse gelsin herkes tarafından erken gelmiş kabul edilir. Gençlik yeşil bir bahçeye benzer. Yaşlılık ise eski bir elbiseye benzer. Bedenin yaşlanması ve kırışıklıkların artmasıyla kişi sanki o eski elbiseleri giymiş ve değişik biri olmuştur.

2.1.8. Siyah Saçın Ağarması

Beyaz dolunayın karanlık geceyi aydınlattığı gibi gençliğin en büyük belirtisi olan siyah saçları da beyazlığın kapladığını şöyle ifade eder:

هَزِيعٌ دُجَى فِي الرَّأْسِ بَادِرَةٌ بَدْرٌ وَلَيْلٌ جَلَاءٌ لَا صَبَاحٌ وَلَا فَجْرٌ
وَلِمَّةٌ مُشْتَاكِ أَلَمْ مَشِيئُهَا عَلَى حَيْنٍ لَمْ يُودِ الشَّبَابُ وَلَا الْعُمُرُ
فَقَصْرُكَ! إِنْ الشَّيْبُ مِنْ عَدَلٍ حُكْمِهِ وَإِنْ كَانَ جَوْرًا أَنْ يُقَالَ لَكَ الْقَصْرُ

“Başımdaki karanlık geceye (siyah saçıma) dolunay saldırdı. O siyahlığı beyazlatan ne sabahtı ne de fecir.

Aşığın gençken simsiyah olan saç lüleleri gençlik ve ömür tükenmeden beyaza büründü.

Her ne kadar sana kısalt demek zulüm olsa da yaşlılığın verdiği hüküm adaletli olduğu için kısaltmalısın.”⁶⁴

Gencin saçının siyah rengi, karanlık geceye benzer. Yaşlılıkta ortaya çıkan ak saçlar ise, beyazlıkta dolunaya benzer. Karanlık geceye doğan dolunay, geceyi nasıl aydınlatırsa beyaz saçta kişinin başını beyazlatır. Saçları beyazlayan kişi daha genç görünmek için saçlarını kısaltır ve daha genç görünmenin yollarını arar. Nasıl ki yaşlılığın gerçeği saçların beyazlaması ise, yaşlılığı yok etmek için beyazlayan saçların kesilmesi de o kadar haklı bir gerekçedir.

2.1.9. Gençliğin Yenilgisi

Gençliğin yaşlılık karşısında yenilgiye uğradığını ve zaman ilerledikçe yaşlılıktan medet umduğunu şöyle ifade eder:

وَكُنْتُ أَرْجِي فِي الشَّبَابِ شَفَاعَةً وَكَيْفَ لِبَاغِي حَاجَةٌ بِشَفِيعِهِ
مَشِيبٌ كُنْتُ السَّرَّ عَيٍّ بِحَمْلِهِ مُحَدَّثُهُ أَوْ ضَاقَ صَدْرُ مُذِيعِهِ

⁶⁴ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 2/1099.

تَلَاخَقَ حَتَّى كَادَ يَأْتِي بِطَيْئُهُ بِحَثِّ اللَّيَالِي قَبْلَ أَثَرِ سَرِيْعِهِ

“Ben gençlikten medet umuyordum. Bir başkasından medet uman bana nasıl fayda verebilir?

Yaşlılık, taşıyıcısının taşımaktan yorulup sırtından indirdiği yük veya göğsünün daralıp dışarı attığı sır gibidir.

Neredeyse yavaş gelen bile yetişecekti. Zamanın etkisiyle sonra gelecek olan ilk önce geldi.”⁶⁵

Kişi gençlikten yardım umar, gençlik de yaşlılıktan yardım umar. Bir başkasından medet uman, başkasına yardım edemez. Onun için gençlik zamanlarını bitiren kimseye gençliği artık fayda veremez olur.

Yaşlılık kişiyi yoran, tahammülsüz kılan bir yükür. Kişiyi birçok sıkıntılarla karşı karşıya getirir. Yaşlı kişi önceleri kolayca yapabildiği şeyleri bile yapamaz hale gelir. Gücü yetmez, elleri titrer ve gözleri zayıf görmeye başlar.

Gençliğin kahramanlık yılları olduğunu, saçlarının beyazlamaya başlamasıyla kahramanlık günlerinin bittiğini şöyle ifade eder:

كَانَتْ فُنُونٌ بَطَالَةً فَتَقَطَّعَتْ عَنْ هَجَرٍ غَانِيَةٍ وَوَحْطٍ مَشِيْبٍ
إِمَّا دَنَوْتُ مِنَ السُّلُوِّ مُرَوِّبًا فِيهِ وَبَعْتُ مِنَ الشَّبَابِ نَصِيْبِي
فَلَرُبَّمَا لَبَيْتُ دَاعِيَةَ الصَّبَا وَعَصَيْتُ مِنْ عَدَلٍ وَمِنْ تَأْنِيْبٍ

“Gençlik, kahramanlık zamanlarıydı. Bu kahramanlık zamanı kızların terk etmesi ve saçların beyazlamasıyla sona erdi.

Ben bütün güzelliklere doymuş olduğum halde teselli olmaya yaklaştım. Gençlikten olan payımı da sattım.

Çoğu kez aşka çağırana aşkla karşılık verdim. Eleştiren ve azarlayan kişilere de isyan etim.”⁶⁶

Gençlik kişinin güçlü kuvvetli olduğu ve kahramanlıklar yapabileceği bir dönemdir. Aynı zamanda aşk yaşayacağı bir zaman dilimidir. Bu dönem yaşlılığın başlamasıyla

⁶⁵ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 2/1276.

⁶⁶ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 1/246-247.

sona erer. Kişi yaşlanınca genç kızlar kendisine rağbet etmez olur. Yaşlanınca eleştiriler, azarlamalar ve kınamalar başlar. Hayattan soyutlanmış bir şekilde yaşamaya mahkûm edilir yaşlı kişi. Hem fiziksel olarak hem de sağlık problemlerinin arttığı bir zamanda kişinin yalnız kalması zor bir durumdur.

2.1.10. Ömrün Kısılması

Kahramanlıkların gençlikte yaşanabileceğini, gençlik günleri bitince kahramanlıkların da biteceğini ve ömrünü refah içinde geçirdiği gençliğinin bittiğini şöyle ifade eder:

تَرِيدُنِي الْأَيَّامُ مَعْبُوطَ عَيْشَةٍ فَيَنْقُصُنِي نَقْصَ اللَّيَالِي مُرُورُهَا
وَأَلْحَقَنِي بِالشَّيْبِ فِي عَقْرِ دَارِهِ مَنَاقِلُ فِي عَرْضِ الشَّبَابِ أُسِيرُهَا
مَضَتْ فِي سَوَادِ الرَّأْسِ أُولَى بَطَالَتِي فَدَعَنِي يُصَاحِبُ وَخْطَ شَيْبِي أَحْبِرُهَا

“Günler bana refah dolu bir yaşam veriyor. Ama bu günlerin geçip gitmesi ömrümü tüketiyor.

Gençlik sahnesinde geçirdiğim dönemler beni yaşlılığın tam merkezine esir olarak bıraktı.

Benim kahramanlığım saçımın siyahlığında (gençlik) geçti. Beni bırak ki son kahramanlığımı saçımın beyazladığı zaman yapayım.”⁶⁷

Gençlik dönemi, kahramanlıkların yapılabileceği bir dönemdir. Kişinin hayatı güzel bir şekilde ilerlerken günbegün yaşlılığa yaklaşır ve kişi sonunda yaşlı biri olur. Kahramanlık yapılabilecek son zaman ise, kişinin saçının ağarmaya başlamasıyla birlikte yaşlanmaya başladığı ilk anlardır.

2.1.11. Bedenin Eskimesi

Gençliği eskiyip çıkarılan bir elbiseye benzetir ve gençliğin sona ermesiyle üzüldüğünü şöyle betimler:

يَظُنُّ الْعِدَى أَنِّي فَنِيْتُ وَإِنَّمَا هِيَ السَّنُّ فِي بُرْدٍ مِنَ الشَّيْبِ مُنْهَجٍ
نَضَبْتُ الصَّبَا نَضْوَ الرِّدَاءِ وَسَاءَ بِي مُضِيُّ أَحْيٍ أَنَسِي مَتَى يَمُضُ لَا يَجِي

⁶⁷ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 2/998-999.

“Düşmanlar benim tükendiğimi zannediyor. Oysa bu durum sadece yaşlılıktan dolayı eskimiş bir elbisenin içinde geçirilen ömürdür.

Elbiseyi çıkarır gibi gençliği çıkarıp attım. Gidip de gelmeyen, dostumun gitmesi beni üzdü.”⁶⁸

Gençlik, insana en güzel dosttur. Ama o dost gittikten sonra geri gelmeyen biridir ve yokluğu çok üzer. Gençlik zamanları, giydiğimiz bir elbiseyi çıkardığımız gibi zaman geçtikçe bizden ayrılır. Yaşlılık ise, kişinin yaşlanmayan gönlünün beyazlamış saçıyla ve kırışmış cildiyle eskimiş bir elbise içinde geçirilen ömürdür. Kişinin yaşı kaç olursa olsun gönlü hep gençtir ve hiç yaşlanmak istemez. Ama geçen zaman derisine kırışıklık ve saçlarına beyazlık olarak düşünce gençliğe bitmeyen bir özlem başlar.

2.2. el-Buhturî'nin Şiirlerinde Yaşlılık

Bu başlık altında el-Buhturî'nin yaşlılık olgusundan rahatsız oluşu ve yaşlılıkla ilgili eleştirileri ele alınmıştır.

2.2.1. Yaşlılığın Eleştirisi ve Ölümle İlintisi

Başında görmüş olduğu beyaz saçları ölümün elçisi olarak kabul eder ve ölümünün yakın olduğu kanaatine varır:

جَلَوْتُ مِرَاتِي فَيَا لَيْتَنِي	تَرَكْتُهَا لَمْ أَجُلْ عَنْهَا الصَّدا
كَيْ لَا أَرَى فِيهَا الْبَيَاضَ الَّذِي	فِي الرَّأْسِ وَالْعَارِضِ مِنِّي بَدَا
يَا حَسْرَتًا أَيْنَ الشَّبَابُ الَّذِي	عَلَى تَعَدِّيهِ الْمَشِيبُ اعْتَدَى
شَبْتُ فَمَا أَنْفَكُ مِنْ حَسْرَةٍ	وَالشَّيْبُ فِي الرَّأْسِ رَسُولُ الرَّدَى

“Aynamı parlattım, tertemiz yaptım. Keşke onu pastan temizlemeyip eski halinde bıraksaydım.

Eğer temizlemeseydim bende meydana gelen değişikliği ve başımdaki beyazlığı görmeyecektim.

Yazık bana! Kendisine yaşlılığın acımasızca saldırdığı ve galip geldiği gençliğim nerede?

⁶⁸ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 1/417.

Ben yaşılandım ve üzülmeye devam ediyorum. Çünkü başımdaki beyazlık ölümün elçisidir.”⁶⁹

İnsan bilse bile bazen gerçeklerle yüzleşmek istemez. Aynanın karşısına geçip kendine baktığı zaman, aynanın göstermiş olduğu yaşlılık belirtilerini görünce rahatsızlık duyar. Ölümün yakın olduğunu anlar. Hayatının en güzel günlerini geçirdiğini, kalan günlerinin azaldığını ve ecelinin yakın olduğunu düşünür. Bu düşüncelerle kişi gençliğinde olduğu gibi aynanın karşısına geçip çokça zaman geçiremez hale gelir. Ömrünün sonuna geldiğini düşünen kişi artık hayattan zevk alamaz olur. Başladığı günün ve güne doğan güneşin bir manası kalmaz. Artık düşüncelerine ölüm bir karabasan gibi düşmüştür.

el-Buhturî, yaşlılığı sadece fiziksel bir değişim olarak değil, aynı zamanda psikolojik ve sosyal bir çöküş olarak da görür. Yaşlılığın getirdiği hastalıklar, güçsüzlük ve yalnızlık, şairde derin bir hüznü yaratır. Yaşlılığı ölümle özdeşleştiren şair, bu durumu şu şekilde ifade eder:

إِنَّ مَدَى الْعُمُرِ قَرِيبٌ فَمَا بَقَاءُ نَفْسِي بَعْدَ قُرْبِ الْمَدَى

“Ömrümün sonu yakındır.

Ecelim yakın olduğundan artık hayatımın da bir anlamı yoktur.”⁷⁰

Bu mısralarda, şair yaşlılığın ölüme giden yolda bir durak olduğunu vurgular. Beyaz saçları ölümün yaklaştığının en belirgin işareti olarak görür. Gençlik zamanı bitip yaşlılık günleri başladığında yaşlılığı galip gelen bir rakip olarak görür ve yenilgiyi kabul eder.

2.2.2. Yaşlılık Kötü Bir Yoldaştır

Yaşlılığı kötü bir yoldaşa benzeterek şöyle betimler:

مَنْزِلٌ هَاجَ لِي الصَّبَابَةَ وَالشَّيْبَ بُو قَرْنِي فِيهَا وَسَاءَ قَرْنِي!

“İçinde bulunduğum bu konak bana gençliği hatırlattı.

Yaşlıyım ve yaşlılık ne kötü bir yoldaştır.”⁷¹

⁶⁹ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 1/65.

⁷⁰ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 1/65.

İnsan yaşlanmaya başlayınca daima gençliğini hatırlar. Bütün hatıralar onunla yaşamaya devam eder. Şair burada yaşlılığı kendisiyle beraber yola çıktığı ve istemediği kötü bir yoldaş olarak görür. Kötü bir yoldaşla gidilen yolun mutluluk vermesi beklenemez.

Eğlencenin gençlikte olacağına inandığından yaşlılığa ait bir faaliyet olmadığını şöyle ifade eder:

عَلَّيْ أَحْمَدُ مِنَ الدُّشَابِ شَرِبْتُ نَعَصَتْ سَوَادَ الشَّبَابِ
لو تراني وفي يدي قَدَحُ الدُّو شَابَ أَبْصَرْتُ بَازِيًا وَغُرَابَ

“Ahmet bana şaraptan bir yudum içirdi. Gençliğin siyahlığı boğazımda düğümlendi.

Elimde şarap kadehi görürsen o zaman sen elinde karga olan yırtıcı bir doğan görmüşsündür.”⁷²

Gençliğin eğlenceli günleri yaşlının hep zihnindedir. Onları devamlı olarak yâd eder. Yaşlılığın vermiş olduğu sıkıntıları o günleri hatırlayarak hafifletmeye çalışır. Kişinin içmiş olduğu siyah bir şarap bile gençliğinde yaptıklarını hatırlamasına ve hayıflanmasına sebep olur.

2.2.3. Ölümü Yaşlanmaya Tercih Etme

Kadınların beyaz saçına bakarak uzaklaştıklarından ve kendisini tanınmaz kılan saçlarına bakarak yaşlılıkla ölümü karşılaştırdığında ölümün yaşlanmaktan daha güzel olduğunu şöyle ifade eder:

أَجْدَكَ مَا وَصَلُ الْعَوَانِي بِمُطْمَعٍ وَلَا الْقَلْبُ مِنْ رِقِّ الْعَوَانِي بِمُعْتَقٍ
وَدِدْتُ بَيَاضَ السَّيْفِ يَوْمَ لَقَيْنِي مَكَانَ بَيَاضِ الشَّيْبِ كَانَ بِمُفْرِقِي
وَصَدَّ الْعَوَانِي عِنْدَ إِمَاضٍ لِمَتِّي وَقَصَّرَنَ عَنْ لَبَّيْكَ سَاعَةً مِّنْطَقِي

“Allah aşkına! Genç kızlara kavuşmak ümit verici değildir ve gönülde onların köleliğinden azat edilecek değildir.

O genç kızlarla karşılaştığım gün keşke beyaz saçımın yerine kılıcın beyazlığı olsaydı (ah ben ölseydim).

⁷¹ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 4/2162.

⁷² el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 4/2505.

Genç kızlar kaçamak bakıp kâkülünden yüz çevirdiler. Konuştuğum zaman da bana cevap vermediler.”⁷³

Kişi yaşlılık gerçeğiyle karşı karşıya kalınca ölüme yaklaştığını kabul eder. Ağaran saçlarını görüp, yaşlılığın olumsuz yanlarını yaşamaya başlayınca yaşlılıkla ölümü bir görmeye başlar. Yaşamakla ölmenin farkı kalmaz. Hatta yaşlılıktan kaynaklı başka rahatsızlıkları da varsa, ölüme olan isteği artar ve ölüm daha güzel gelmeye başlar.

2.2.4. Yaşlılık Dönemiyle İlişkili Olumsuz Deneyimler

Beyaz saçın zevkleri yok ettiğini, kişiyi çirkin gösterdiğini ve hayatın son demlerine yaklaştığını şöyle ifade eder:

تَلَفُ الْحَلِيمِ أَنَّ يُطَاعَ التَّصَابِي
وَرَدَى اللَّهُ أَنْ يَشِيبَ الْقَدَالُ
أُبْرِخَ الْعَيْشُ فَالْمَشِيبُ قَدَى فِي
أَعْيُنِ الْبَيْضِ وَالشَّبَابُ جَمَالُ

“Aklın yok olması âşık olmakla, zevkin yok olması ensedeki saçın beyazlamasıyla olur.

Hayat sona erdi. Yaşlılık, bayanların gözünde bir çirkinliktir. Gençlik ise bir güzelliştir.”⁷⁴

Gençliğini ve gençliğin kendisine sağladığı zevkleri kaybetme düşüncesi yaşlı kişiyi derinden etkiler. Yaşlandığını gören kimse yaşamaktan zevk alamaz hale gelir. Hayatın bittiğini, zamanın dolduğunu, ölümün yaklaştığını görür ve bunu her an yaşamaya başlar.

Elli yaşına gelen kişinin artık yaşlı olduğunu ve yaşlılıktan kurtulamayacağını şöyle ifade eder:

وَقَدْ رَدَّتِ الْخُمْسُونَ رَدَّ صَرِيْمَةٍ
إِلَى الشَّيْبِ مَنْ وَلَّى عَنِ الشَّيْبِ يَهْرُبُ

“Ellili yaşlar, yaşlılıktan kaçan kişiyi yaşlılığa geri getirir.

Tıpkı yuların hayvanı kaçıdığı yere geri getirdiği gibi.”⁷⁵

⁷³ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 3/1509.

⁷⁴ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 3/1811.

⁷⁵ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 1/136.

Saçlarının ağardığını, belinin büküldüğünü, gücünün azaldığını, cildinin kırıştığını gören kişi bir de elli yaşına girmişse artık yaşlandığı adeta tescillenmiştir ve bu durumdan kaçış yoktur. Kaçmak istese bile ağaran saçları, bükülen beli, azalan gücü ve kırışan cildi ona yaşlı olduğunu her an hatırlatır.

Yaşlılığın zamanı gelince kendisine acımadığını ve nasıl değişiklikler yaptığını şöyle ifade eder:

وَلَمَّةٌ كُنْتُ مَشْعُوفًا بِجِدَّتِهَا فَمَا عَفَا الشَّيْبُ لِي عَنْهَا وَلَا صَفَحَا

“Benim çekiciliğine tutkun olduğum kâkülüm vardı.

Beyazlık onu affetmedi ve müsamaha göstermedi.”⁷⁶

Beyaz saçların siyah saçlar arasında yavaş yavaş belirmesi oldukça yaygın bir yaşlanma belirtisidir. Yaşlanmaya başlayan kişi buna her an şahit olur. Zaman geçtikçe beyazlıklar artar ve siyah saçlar yok olur.

2.2.5. Yaşlılığı Eleştirmesi

Yaşlılıktan hoşlanmayıp eleştiren kişiye kendisi de yaşlı olduğu için uzak durmasını şöyle tembihler:

وَرَاءَكَ عَنِّي يَا عَدُوَّ الْأَشَايِبِ بِكُلْفَةٍ عَدَلٍ بَعْدَ شَيْبِ الدَّوَائِبِ
أَمْ تَعْلَمِي أَنْ لَيْسَ فِي الْأَرْضِ مَرَاةٌ تَقُومُ عَلَى حَدِّ اعْتِدَالِ الْمَذَاهِبِ؟

“Ey yaşlılığı insafsızca eleştiren kişi kâkülümün beyazlamasından sonra benden uzak dur.

Yeryüzünde eleştiri konusunda orta yolu takip eden bir bayan olmadığını bilmez misin?”⁷⁷

Yaşlı kişiyi yaşlılığı nedeniyle eleştirmek, ona ön yargılı davranmak ve işlerinde başarısız olacağı kanaatini taşımak sıkça yapılan bir yanıltır. Şair burada yaşlı birini eleştiren kişiye kızdığı için, kendisi de yaşlandığı zaman o kişinin kendisinden uzak durmasını tembihlemiştir.

⁷⁶ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 3/1440.

⁷⁷ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 1/331.

Yaşlılıktan dolayı ağaran saçlarını görünmemesi için kısalttığını, önüne düşen beyaz saçların bir ok gibi kendisinin canını yaktığını şöyle ifade eder:

وَمَلِيحٌ مِنْ شَيْبَةٍ أَمْ رَاضٍ؟	لَا يَسُّ مِنْ شَيْبَةٍ أَمْ نَاضٍ
بِ رَأْسِي لَمْ يَثْنِ مِنْهُ امْتِعَاضِي	وَإِذَا مَا امْتَعَضْتُ مِنْ وَلَعِ الشَّيْ
فِيهِ إِلَّا عَنْ غَفْلَةٍ أَوْ تَغَاضٍ	لَيْسَ يَرْضَى عَنِ الزَّمَانِ مُرَوِّ
لَقَنْ شَيْئًا فَمُشَبِّهَاتُ الْمَوَاضِي	وَالْبَوَاقِي عَلَى اللَّيَالِي وَإِنْ خَا
سُوءَ هَذَا الْأَخْلَافِ وَالْأَعْوَاضِ	نَاكَرْتُ لِمَتِّي وَنَاكَرْتُ مِنْهَا
نَ رُجُوعَ السَّهَامِ فِي الْأَعْرَاضِ	شَعَرَاتٍ أَفْضَلُهُنَّ وَيَرْجِعُ
صَالٌ حَتَّى خَضَبْتُ بِالْمِقْرَاضِ	وَأَبْتُ تَرْكِي الْعُدَيَّاتِ وَالْأَا
صِ عُدُوٍّ لَمْ يَغْدُهُ إِبْعَاضِي	غَيْرَ نَفْعٍ إِلَّا التَّلَلُّ مِنْ شَخْ
بِي فَقُلْ فِيهِ فِي الْعُيُونِ الْمِرَاضِ	وَرُوءَاءِ الْمَشِيبِ كَالْبَخْصِ فِي عِي
دَ مِنْ صَبْعٍ بُرِدَهُ الْقَضَاضِ	طَبْتُ نَفْسًا عَنِ الشَّبَابِ وَمَا سُوَّ

“O gençliği giyecek mi yoksa çıkaracak mı? O yaşlılıktan korkacak mı yoksa ona razı mı olacak?”

Bu başımdaki aklardan dolayı kızdığımda, can sıkıntımı benden hiç kimse bertaraf edemez.

Zamanı düşünen adam rıza göstermez. Eğer rıza gösteriyorsa ya gafildir ya da görmezden geliyordur.

Zamanın geride kalan kısmı biraz farklılık arz etse de geçen zamana benziyor.

O benim kâkülümün beyazlığını beğenmedi. Bende onun bu kötü karşılığını beğenmedim.

Kestiğim birkaç saç telidir. O kestiğim saçlar okun hedefini bulduğu gibi onlar bana dönüyorlar.

Sabah ve akşamlar beni terk etmedi(geçmeye devam ediyorlar). Ben makasla saçımı kesip siyahlaştırdım.

Düşman birinin özür beyan etmesi benim ona kızgınlığım geçmeden hiçbir fayda vermez.

Yaşlılık bana göre; göz çıkarmak gibidir. Hastalıklı gözler için söylediklerini beyazlık içinde söyle.

*Ben, ferah ve simsiyah elbisesinden dolayı gençlikten memnunum.*⁷⁸

Saçları beyazlamaya başlayan kişi saçlarını kestiğinde kısalan saç siyahlaştığı için genç gibi görünür ve bu durum kişiye teselli olur. Ama beyazlayan saçlar önüne düşünce sanki bir ok gibi onun kalbine saplanır. Her ne kadar saçları kesilince saçındaki beyazlıklar tam olarak belli olmayacağından hafif siyahlaşan saçlarından dolayı beyaz olan saçlara kızgınlığının geçmeyeceğini anlatır şair. Yaşlılıktan memnun olmadığını ifade eder.

2.2.6. Kırk Yaş

Kırk yaşını yaşlılığın başlangıcı olarak görürken kendisini rahatsız ettiğini ve bu rahatsızlığın geçmediğini ifade eder:

عَنْتَ كَيْدِي فَسَوْءَ مِنْكَ مَا تَزَالُ تُجَدِّدُ فِيهَا نُدُوبًا
وَحُمَلْتُ عَنْدَكَ ذَنْبَ الْمَشَةِ يَبِ حَتَّى كَأَنِّي ابْتَدَعْتُ الْمَشِيئَا
وَمَنْ يَطْلُعَ شَرْفَ الْأَرْعِيَةِ نَ يُجَيِّبِي مِنَ الشَّيْبِ زُورًا عَرِيَا

“Sendeki o katılık ciğerimi parçaladı. Hâlâ yaralamaya devam ediyorsun.

Sendeki yaşlılık suçunu yükledim. Sanki yaşlılığı ben icat ettim.

*Kim kırk yaşına ulaşırsa gençliğinde tanımadığı birçok ziyaretçi onun ziyaretine gelir.*⁷⁹

Şair burada kırk yaşını yaşlılığın başlangıcı olarak görür. Kişi kırk yaşına girdiği zaman artık o kişide yaşlılığın belirtileri görülür. Fiziksel değişiklikler meydana gelir. Örneğin; saçları beyazlamaya başlar, eski güç ve kuvveti azalır. Kendisiyle ilgilenenler artık ilgilenmez olurlar. Oysa yaşlanan kişide meydana gelen değişiklikler kendi isteğiyle

⁷⁸ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 2/1207-1208.

⁷⁹ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 1/150.

olan şeyler değildir. Kişinin elinde olmayan değişikliklerden kaynaklı suçlamalar da haksız suçlamalardır.

Yaşlılığın eğlenmeye engel olduğunu bildiği için, yaşlılık belirtileri görünce gençlikte yapılan ve zevk veren eğlencelere yöneldiğini bildirir:

قد تَصَابَيْتُ فَأَعْدُرِي أَوْ فُلُومِي! لَيْسَ شَيْءٌ مِنَ الصَّبَا مِنْ شَأْنِي
وَتَذَكَّرْتُ وَأَفَادَ الشَّيْبُ فَاسْتَع حَلْتُ حَظِّي فِي الرَّاحِ وَالرَّجْحَانِ
عِنْدَ عَدَلٍ مِنَ الزَّمَانِ إِذَا اسْتَقَى بَلْ خَيْرٌ مِنْ اعْتِدَالِ الزَّمَانِ

“Ben çocukça hareket ettim. Özrümü kabul et ya da beni kına. Çünkü çocukça davranmak benim işim değildir.

Yaşlılığın elçisini hatırladım. Şaraptaki ve reyhandaki nasibimi elde etmek için acele ettim.

Zamanın adaletini sağlamak, zamanı dengelemeye çalışmaktan daha hayırlıdır.”⁸⁰

Yaşlılık kişinin yaşamaktan haz aldığı zevkleri bütünüyle alıp gider. Kişi kendisinde yaşlılık belirtileri görmeye başladığında, gençken yaşadığı eğlenceleri ve zevkleri bundan sonra yaşayamayacağını bilir. Kaybetme korkusu sarar ve daha çok onlara yönelir. Kişinin gençken yaptığı aktiviteleri yaşlılığında da yapıyor olması çocukça bir hareket içinde olduğunu gösterir.

2.2.7. Yaşlılık ve Ölüm

Ölümü bir savaşçı gibi hayal eder ve yaşlılığın belirtisi olan ak saçlı birini gördüğünde onu hedefe yerleştirdiğini şöyle betimler:

وَأَرَى الْمَنَايَا إِنْ رَأَتْ بِكَ شَيْبَةً جَعَلْتُكَ مَرْمَى نَبْلِهَا الْمُتَوَاتِرِ

“Ben ölümle ilgili şu yargıya ulaştım.

Eğer ölüm senin saçında bir ağarma görürse, oklarını sana peş peşe atar.”⁸¹

⁸⁰ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 4/2198.

⁸¹ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 2/964.

Bir kimsenin saçları beyazlamaya başlamışsa ölüm onu artık takibe almıştır. Onu alt edeceği günü bekler. Ona hücum üstüne hücum eder ve sonunda ona galip gelir. Çünkü ölümden kurtuluş yoktur.

2.2.8. Yaşlılardan Kaçanlar

Genç ve güzel kızların saçları ağarmış yaşlı kişilerle ilgilenmeyeceğini ve kendisinde gördükleri yaşlılıktan korku duyduğunu şöyle ifade eder:

أَلَيْحُ مِنَ الْعَوَانِي أَنْ تَرَى لِي دَوَائِبَ لَا تُحَا فِيهَا الْفَتِيرُ
وَجَهْلُ بَيِّنٌ فِي ذِي مَشِيْبٍ غَدَا يَعْتَرُهُ الرِّشَاءُ الْعَرِيرُ

“Genç kadının benim kâkülümde parlayan ve yaşlılığın ilk belirtisi olan beyazlığı görmesinden korkuyorum.

Yaratılışı güzel bir ceylan yavrusunun, yaşlı kişiye aldanması apaçık bir cahilliktir.”⁸²

Kişi yaşlanınca gençliğinde yaşamış olduğu bazı olayları yaşayamaz olur. Eğer yaşamaya özenirse beraber yaşadığı insanlar onu gençliğe özenmekle kınayabilir. Örneğin gençliğinde sevdalanabilen kişi yaşlanınca sevdasından dolayı kınanır. Artık ona genç kadınlar da ilgi göstermez olur.

أَيُّمَا خُلَّةٍ وَوَصْلُ قَدِيمٍ صَرَمَتْهُ مِنَّا ظُبَاءُ الصَّرِيمِ
نَافِرَاتٍ مِنَ الْمَشِيْبِ وَقَدْ كُنَّ سُكُونًا إِلَى الشَّبَابِ الْمَقِيمِ
وَإِذَا مَا الشَّبَابُ بَانَ فَقُلْ مَا شَعَتْ فِي غَائِبٍ بَطِيءِ الْقُدُومِ

“Geçmişte güzel dostluklar ve birliktelikler vardı. Ancak güzel kızlar onları bizden kesti.

O güzel ceylanlar yaşlılıktan kaçıyorlar. Hâlbuki onlar (kadınlar) gençliğimizde huzurluydular.

Gençlik gittiği zaman, gelişi yavaş ve kararlı olanın (yaşlılığın) arkasından istediğini söyle.”⁸³

⁸² el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 2/913.

⁸³ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 4/2121.

Kişi yaşlandığı zaman genç kızlar ona ilgi duymaz olur. İlgi duymayı bırak, artık onunla yaşayacakları bir şey kalmadığını düşünerek yaşlı kişiden kaçarlara ve uzak dururlar. Yaşlı kişinin artık gençliğinde gördüğü ilgiyi bulması imkânsızdır. Yalnızlığa itilen yaşlı bu durumdan huzursuz olur. Yaşlılık kendisinden kaçıldığı ve kişinin yalnız kalmasına sebep olduğu için yaşlı kimse yalnızlığa mahkûm olduğundan bu durumdan memnun olmaz ve engelleyemediği yaşlılıktan şikâyet eder.

Yaşlılığı sebebiyle reddedeceğinden korktuğu için ilgi duyduğu genç kızdan uzak durduğunu şöyle anlatır:

مُنَى النَّفْسِ فِي أَسْمَاءَ لَوْ تَسْتَطِيعُهَا هِيَ وَجَدَهَا مِنْ غَادَةٍ وَوَلَّوْغَهَا
وَقَدْ زَاغَنِي مِنْهَا الصَّدُودُ وَإِنَّمَا تَصُدُّ لَشَيْبٍ فِي عِذَارِي يَرُوعُهَا
حَمَلْتُ هَوَاهَا يَوْمَ (مُنْعَرَجِ اللَّوَى) عَلَى كَيْدٍ قَدْ أَوْهَنْتَهَا صُدُوعُهَا
وَكُنْتُ تَبِيعَ الْغَايَاتِ وَلَمْ يَزَلْ يَذُمُّ وَفَاءَ الْغَايَاتِ تَبِيعُهَا

“Güç yetirebilse nefsimin isteği Esmâ'dadır. Gönüm ona vurgundur ve tutkundur.

Onun benden yüz çevirmesi beni korkuttu. Yüz çevirmesinin sebebi onu korkutan şakaklarımdaki beyazlıktır.

Mün'aracü'l-liva gününde onun sevgisini yaralarla zayıflattığı gönümde taşıdım.

Ben güzel kızların peşine takılırdım. Genç kızların peşine takılanlar, onların vefalarını hep yermişlerdir.”⁸⁴

Genç kızların vefası gençliğedir. Gençlik elden gittikten sonra onlardan vefa beklemek yersizdir. Çünkü onlar eğlenmek ve hoş vakit geçirmek isterler. Bu isteklerini onlara sağlayacak olan yine kendileri gibi yaşıtlarıdır. Bu sebeple yaşlılara eskiden olduğu gibi ilgileri ve teveccühleri yoktur.

Yaşlı kimsenin eskiye hep özlem duyduğunu, kalbinde devamlı yanan bir ateş olduğunu ve eskiden kendisiyle ilgilenen sevgililerin yok olduğunu şöyle anlatır:

⁸⁴ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 2/1296.

وَفِي بَقَايَا الْفُؤَادِ نَارٌ تُوقَدُ فِي قَلْبِ مُسْتَهَامٍ
وَقَدْ نَهَانِي عَنِ الْعَوَانِي مَا أَخَذَ الشَّيْبُ مِنْ عُرَامِي
قَدْ كُنْتُ لِلْعَانِيَاتِ زِيَدٍ رَأَى أَعْتَقُ الرِّيقَ بِالْمُدَامِ
خَمْسِينَ أَبْلَيْتُ فِي التَّصَابِي كَهَلًا وَفِي دَوْلَةِ الْعِلَامِ

“Kalbimin derinliklerinde oklara hedef olmuş bir kimsenin kalbinde yanan ateş var.

Kara sevdamı elimden alan yaşlılık, beni genç kızlardan uzaklaşmama sebep oldu.

Ben gençliğimde genç kızları ziyaret ederdim. Onların ağız sularıyla geceleyin içimi içerdim.

Elli yaşıma geldim. Geçen günlerimi çocuklukla ve orta yaşlılıkla eskittim.”⁸⁵

Kişi, vurgun olduğu kişiyle beraber olmak ister. Ancak kişinin saçlarına ak düşmüşse, ilgilendiği kişinin yaşı kendisinden küçükse o zaman o kişiyle beraber olması ve aşk yaşaması mümkün olmaz. Çünkü şu bir gerçektir ki; kişinin gençliğinde kendisine vefalı olanlar yaşlanınca vefasız davranmaya başlarlar.

Saçın beyazlamaya başlamasını yok olmanın başlangıcı olarak görür ve kendisine hüznün verdiğini şöyle ifade eder:

عَهْدِي بِرَيْحِكَ مَأْنُوساً مَلَاعِيهِ أَشْبَاهُ آرَامِهِ - حُسْنًا - كَوَاعِيهِ
يَشُبُّنَ لِلصَّبِّ فِي صَفْوِ الْهَوَى كَدَرًا إِنَّ وَحْطُ شَيْبٍ أُعِيرَتْهُ ذَوَائِيهِ
أَمَّا رَدَدْتُ عَنِ الْحَاجَاتِ مُفْتَقِدًا جَاءَ الشَّبَابُ الَّذِي قَدْ فَاتَ ذَاهِبُهُ

“Benim senden isteğim beyaz ceylan gibi gezindiğin evinde ve yaşadığın yerde seninle olmaktır.

Temiz havaya keder karıştırarak bozuyor. Saçın siyahının beyazına karışması yok olmanın ödünç aldığı bir durumdur.

⁸⁵ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 3/2116.

Giden gençliğin şanını şöyle bir aradın ama bulamadın. Daha sonra gerekli ihtiyaçlarına engel oldun.”⁸⁶

Seven kişi her zaman sevdiğiyle beraber olmak ister. Onunla vakit geçirmek ister. Onun yanında mutlu olur. Ama yaşı ilerlemişse reddedilme korkusu yaşadığı için sevdiğine gönlünü açması mümkün olmaz. Saçında beyazlıklar gördükçe kederlenir. Çünkü saçına karışan beyazlıklar ona durmadan yaşlandığını hatırlatır.

Genç kızların yaşlılarla ilgilenmediğini ve ilgilendikleri zaman da yaşlılarla konuştukları gibi kendisiyle konuştuklarını şöyle anlatır:

إِذَا مَالِقِينَاهُنَّ وَالشَّيْبُ شَفَعْنَا تَعَابَيْنِ أَوْ كَلَّمْنَا بِالسَّوَالِفِ

“Yaşlıyken genç kızlarla karşılaşıyoruz.

Onlar ya kayboluyorlar ya da bizimle yaşlılarla konuşur gibi konuşuyorlar.”⁸⁷

Yaşlılığın itibar görülmeyen bir zaman dilimi olduğunu ve birliktelik isteklerinin yok olduğunu şöyle ifade eder:

رَأْتُ وَخَطْتُ شَيْبٍ فِي عَذَارِي فَصَدَّتْ وَلَمْ تَتَنَظَّرْ بِي نَوًى قَدْ أَجَدَّتْ
تَصَدُّ عَلَى أَنَّ الْوَصَالَ هُوَ الَّذِي وَدِدْتُ زَمَانًا أَنْ يَدُومَ وَوَدَّتْ

“Şakaklarımdaki beyazlığı gördü ve yüz çevirdi. Beni çaba gösterecek bir hedef olarak görmedi.

O bir zamanlar (gençken) ikimizin de istediği birliktelikten ve devamından yüz çevirdi.”⁸⁸

تَنَتْ طَرَفَهَا دُونَ الْمَشِيبِ وَمَنْ يَشِبْ فَكُلُّ الْعَوَانِي عَنْهُ مُثْبِتَةُ الطَّرَفِ

“Kadın yaşlılığı görünce benden gözlerini çevirdi.

Kim yaşlanırsa artık ondan bütün kızlar ondan yüz çevirir.”⁸⁹

Yaşlılığı gören kadının kaçışını şöyle ifade eder:

⁸⁶ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 1/225.

⁸⁷ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 3/1391.

⁸⁸ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 1/369.

⁸⁹ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 3/1399.

سَبَقْتُ بِنَوْتَهَا الْمَشِيبَ وَعَجَلْتُ فِي الْيَوْمِ هَجْرًا كَانَ يُرَقَّبُ فِي عَدِ

“Kadın yaşıllıktan önce bana haksızlık yaptı.

Beni terk etmesini daha geç beklerken daha erken terk etti.”⁹⁰

Yaşlılığın ayrılık sebebi olduğunu şöyle ifade eder:

وَصَلَّى الْعَوَانِي حَبْلَهُ وَهُوَ نَاشِئٌ وَقَارَضْنَهُ الْهَجْرَانَ وَالشَّيْبَ وَاحْطُهُ

“O gençken genç kızlar onunla bağlarını koparmadılar.

Saçı beyazlayınca ona ayrılığı tattırdılar.”⁹¹

Yaşlılık zamanlarında gençliği hatırlamanın bile mutluluk sebebi olduğunu ve beyaz saçın kadınlar tarafından sevilmediğini şöyle ifade eder:

تَذَكَّرْتُ أَيَّامَ الشَّبَابِ وَعَادَنِي عَلَى النَّأْيِ مِنْ ذِكْرِ الْأَجَبَةِ عَيْدِي
وَكَانَ سَوَادُ الرَّأْسِ شَخْصًا مُحِبًّا إِلَى كُلِّ بَيْضَاءِ التَّرَائِبِ رُودِ

“Gençlik günlerimi hatırladım. Sevgililerimden uzak olmama rağmen bayramım bana geri geldi.

Saçın siyah olması beyaz tenli bütün narin genç kızlara sevimli bir kişiymiş gibi gelir.”⁹²

Saçındaki siyahlığın ardından gelen beyazlığı, gece ve gündüzün bir birini takip etmesi gibi görür:

ضَلَالًا لَهَا! مَاذَا أَرَادَتْ إِلَى الصَّدِّ وَنَحْنُ وَفُوفٌ مِنْ فِرَاقٍ عَلَى حَدِّ
مُزَاوِلَةٍ أَنْ تَخْلُطَ الْوَدَّ بِالْقَلَى وَمُزْمَعَةٌ إِنْ تُلْحِقِ الْقُرْبَ بِالْبُعْدِ
رَأَتْ لِمَةً عَلَيَّ بَيَاضًا سَوَادَهَا تَعَاقُبُ مُبْيَضٌ عَلَيْهَا وَمُسَوَّدٌ
فَلَا تَسْأَلَا عَنْ هَجْرِهَا إِنَّ هَجْرَهَا جَنَى الصَّبْرِ يُسْقَى مُرُّهُ مِنْ جَنَى الشَّهْدِ

“O kadına yazıklar olsun! Biz ayrılığın en son sınırında dururken (ayrılmak istemezken) O neden bizden yüz çevirdi?

⁹⁰ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 2/689.

⁹¹ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 2/1229.

⁹² el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 2/778.

O sevgiyi nefrete karıştırmak için uğraşıyor. O bizim yakınlığımızı uzaklığa çevirmek istiyor.

Kadın kâkülümdeki siyahlık ve beyazlığın peşi sıra gelmesini, gece ve gündüzün birbirini takip etmesi gibi gördü.

*Siz onun terk etmesinden sormayınız. Onun terk etmesi bal ile sulanmış sabir ağacından yapılan tatlı şerbet gibidir.*⁹³

Buraya kadar olan şiirlerde genç olan kadınların yaşlı kişilere rağbet etmeyeceği, ilişkilerini keseceği ve hatta kaçacakları gerçeği anlatılmıştır.

2.2.9. Beyaz Saçın Alay Konusu Olması

Beyazlayan saçını gören kadının göstermiş olduğu alaycı tavrını ve ona verdiği cevabı şöyle anlatır:

رَأَتْ فَلَتَاتِ الشَّيْبِ فَأَبْتَسَمَتْ لَهَا وَقَالَتْ جُحُومٌ لَوْ طَلَعْنَ بِأَسْعَدِ!
أَعَاتِكَ مَا كَانَ الشَّبَابُ مُقَرَّبِي إِلَيْكَ فَأَلْحَى الشَّيْبُ إِذْ كَانَ مُبْعِدِي!
تَزِيدِينَ هَجْرًا كُلَّمَا أَزْدَدْتُ لَوْعَةً طَلَابًا لِأَنْ أَزْدَى فَهِيَ أَتَدَا رَدِ!

“Kadın, yaşlı erkeğin beyazlayan saçlarını görüp ona güldü ve bu yıldızlar keşke mutluluktan doğsalardı dedi.

Ey Âtike! Gençlik beni sana yaklaştırmayınca ben de senden uzaklaştırdığı için yaşlılığa kötü şeyler söylüyorum

*Benim onlara olan tutkunluğum fazlalaştığında, onların beni yok etmek için terk etmesi fazlalaştı. İşte ben helak olan kişiyim.*⁹⁴

Kadın, herkesin yaşlanacağı gerçeğini bildiği halde saç beyazlayan kişiyi gördüğünde onunla alaycı bir tavırla konuşuyor. Saç beyazlayan kişi kadının alay etmesine sebep olduğu için yaşlılığa kızıyor. Yaşlı kişi gençlere rağbet etse de gençlerin yaşlı kişilere rağbet etmeyeceğini ve onu terk edeceklerini kabul ediyor.

Kişi yaşlandığında ona genç kızlar rağbet etsinler diye verdiği uğraşlardan dolayı kınanmasını şöyle ifade eder:

⁹³ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 2/746.

⁹⁴ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 2/771-772.

لَوْ رَأَتْ حَدِيثَ الْحِضَابِ لَأَتَتْ وَأَزَّتْ مِنْ احْمِرَارِ الْبِرِّ
 خَلَتْ جَهْلًا أَنَّ الشَّبَابَ عَلَى طُ لِ اللَّيَالِي دَحِيرَةٌ لَيْسَ تَفْقَى
 وَأَرَى الدَّهْرَ مُدْنِيًا مَا تَنَاءَى لِضِرَارٍ وَمُبْعَدًا مَا تَدْنَى
 كَلَفُ الْبَيْضِ بِالْمُعَمَّرِ قَدْرًا حِينَ يَكْلَفَنَّ وَالْمُصْعَرِ سِنًا
 يَتَشَاغَفَنَّ بِالْغَرِيرِ الْمُسَمَّى مِنْ فَتَاءٍ دُونَ الْجَلِيلِ الْمَكْنَى

“O kadın saçımı boyama olayını görseydi dayanamazdı. Kınanın kırmızılığundan inlerdi ve çığlık atardı.

Ben gecelerin uzunluğuna bakarak cehaletimden gençliği yok olmayacak azık olarak düşünüyordum.

Zamanı, zarar vermek için uzak olanı yakınlaştıran ve yakın olanı da uzaklaştıran olarak görüyorum.

Saça beyaz düştüğünde âşık olan tecrübesiz kimse değer görür, yaşı küçük olsa bile yaşlanır.

Kızlar genç olarak bilinen tecrübesizlere âşık olurlar. Büyük ve makam sahibi olanlara değil.”⁹⁵

Yaşlı kimse tecrübe sahibidir. Genç kişi tecrübesizdir. Genç kızların âşık olduğu kişiler tecrübe sahibi olmayan gençlerdir. Burada anlatılmak istenen konu yaşlılık her ne kadar tecrübelerin çok olduğu bir zaman dilimi olsa da aşka manidir. Çünkü âşık olunacak kişiler yine gençlerdir.

Yaşlılığın alaycı kişiler tarafından hatta şeytan tarafından bile alay konusu olabileceğini şöyle ifade eder:

وَإِذَا مَضَى لِلْمَرْءِ مِنْ أَعْوَامِهِ خَمْسُونَ وَهُوَ عَنِ الصَّبَا لَمْ يَجْنَحْ
 عَكَفْتُ عَلَيْهِ الْمُخْرِبَاتِ وَقُلْنَ قَدْ أَضْحَكْتَنَا وَسَرَرْتَنَا، لَا تَبْرَحْ
 وَإِذَا رَأَى إِبْلِيسُ غُرَّةَ وَجْهِهِ حَيًّا وَقَالَ: قَدَيْتَ مَنْ لَمْ يُفْلَحْ

“Bir kişi elli yaşını geçtiği halde hala âşık olmaktan vazgeçmiyorsa,

⁹⁵ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 4/2144.

Alaycı kızlar ona yönelip şöyle derler: Sen bizi güldürdün ve neşelendirdin sen böyle devam et.

İblis ondaki beyaz saç görünce onu selamlar ve şöyle der: Başarılı olmayana canım feda.”⁹⁶

Her ne kadar aşk yaşla ilgili olmasa da yaşlanan kişi, âşık olma konusunda genç kızlara alay konusu olur. Yaşlı kişinin âşık olmasının gülünç bir iş olduğunu kabul ederler ve âşktan bahseden yaşlı kişiyle alay ederler. Onlarla aralarına mesafe koyarlar, karşılaştıklarında tanımazlar ve eskisi gibi ilgilenmez olurlar. Kendilerine yakınlık hissettiklerinde ise hemen alaya başlarlar.

2.2.10. Yaşayan Ölü

Hayatta olmasına rağmen donuk, coşkusuz ve umutsuz bir durumda olduğu için yaşlanan kişiyi, yaşayan ölü olarak tarif eder:

قُلْنَ أَيْنَ الشَّبَابِ فِي عَقَبِ قَوْتٍ مِنْهُ قَوْلًا أَعْيَا عَلَيَّ جَوَابُهُ
وَيَمُوتُ الْفَتَى وَإِنْ كَانَ حَيًّا حِينَ يَسْتَكْمِلُ النَّفَادَ شَبَابُهُ

“O bayanlar gençlik gittikten sonra bana cevabını veremeyeceğim bir soru sordular. Dediler ki: gençlik nerede?”

Genç kişi, gençlik bittiği zaman her ne kadar yaşasa da ölüdür, hayatının bir amacı yoktur.”⁹⁷

İnsanların yüzleşmekten kaçamadığı bir gerçektir ölüm. Saçların ağarması vücudun yaşlanması ve fiziksel bazı değişikliklerle birlikte kişi ölüm gerçeğine biraz daha yaklaştığını anlar. Her sabah uyandığında ölüme bir adım daha yaklaştığını düşünür. Bilinmezlik ve sonluluk duygusu içgüdüsel olarak rahatsız eder. Engelleyemediği bu duygu insana korkutucu gelir ve acı verir.

2.2.11. Beyaz Saça Beddua

Beyazlayan saçlarına seslenerek ilerlemesinin durması, yenilgiye uğraması ve başarısız olması yönünde şöyle beddua etmektedir:

⁹⁶ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 1/482.

⁹⁷ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 1/116.

نَأْوَا بِأَوَانِسٍ يَرْجِعْنَ وَخَشَاءً إِذَا فُوجِئْنَ بِالشَّعْرِ الْخَضِيبِ
أَقُولُ لِلْمَتَّى إِذْ أَسْرَعَتْ بِي إِلَى الشَّيْبِ: اخْسِرِي فِيهِ وَحَيِّي
مُخَالَفَةً بِضَرْبٍ بَعْدَ ضَرْبٍ وَمَا أَنَا وَاحْتِلَافَاتِ الضُّرُوبِ
وَكَانَ حَدِيثُهَا فِيهَا غَرِيباً فَصَارَ قَدِيمُهَا حَقَّ الْغَرِيبِ
يَعِيبُ الْغَائِنَاتِ عَلَيَّ شَيْبِي وَمَنْ لِي أَنْ أُمْتَعَ بِالْمَعِيبِ
وَوَجَدِي بِالشَّبَابِ وَإِنْ تَوَلَّى حَمِيداً دُونَ وَجَدِي بِالْمَشَيْبِ

“Erkekler yaşlılıkları sebebiyle beyazlayan saçlarını boyadıkları için kendilerini görmezden gelen genç kızlardan uzaklaştılar.

Beni hızlı bir şekilde yaşlılığa götüren saç lülelerime şöyle dedim: orada kaybet ve başarısız ol!

O bana karşı koyamayacağım değişik darbeler indiriyor. Ben kim değişik darbelere karşı koymak kim?

O yeni beyazlıklar saçımda yabancıydılar. Beyazlar çoğaldıkça sanki siyah saçlarım yabancı oldular.

Genç kızlar beni yaşlılığımdan dolayı acımasızca kınıyorlar. Ben beni kınayanla nasıl eğlenirim?

Her ne kadar gençlik benden güzel bir şekilde ayrılrsa da, benim arzum gençliğedir, yaşlılığa değil.”⁹⁸

Gençlik yıllarının enerjisi ve neşesi yaşlandıkça yerini daha sakin bir yaşama bırakır. Bu geçiş insanlar için zor olabilir ve zayıflık hissine neden olabilir. Zevk ve keyif verici yaşantısını kaybeden kişi ölüme yaklaştığının farkına varır. Kendisini aciz ve zayıf hisseder. Yaşlanmanın getirdiği değişikliklere karşı bir direniş olarak ağaran saçlarıyla konuşur. Onlara beyazlığı istemediğini söyler ve beddua eder.

Hayatın gençken güzel olduğunu, gençlik elden gittikten sonra hayatın tadının kalmadığını ve yaşlandıktan sonra sevdiğine kavuşmanın mümkün olmadığını şöyle ifade eder:

⁹⁸ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 1/99.

لَا أَرَى بِالْبَرَقِ رَسْمًا يُحْيِي	سَكَنَتْ آيَهَا الصَّبَا وَالْجُنُوبُ
خَلَفَ الْجِدَّةَ الْبَلَى فِي مَعَانِي	هَهَا كَمَا يَخْلُفُ الشَّبَابَ الْمَشِيبُ
أَيَّسَ الْعَيْشُ بَعْدَهُنَّ وَقَدْ يُعْ	هَهُدُ فِيهِنَّ وَهُوَ غَضُّ رَطِيبُ
أَسْفَ غَالِبٌ يَجْرُ حَوَاهُ	وَعَزَاءٌ مُتَعَتِّعٌ مَعْلُوبُ
رَاعِنِي مَا يَرُوعُ مِنْ وَافِدِ الشَّيْ	سَبِ طُرُوقًا وَزَابِنِي مَا يَرِيبُ
شَعْرَاتٍ سُودٌ إِذَا حُلْنَ بِيضًا	حَالَ عَنْ وَصْلَةِ الْمُحِبِّ الْحَبِيبُ
مَرَّ بَعْدَ السَّوَادِ مَا كَانَ يَحُلُو	مُجْتَنَاهُ مِنْ عَيْشِنَا وَيَطِيبُ

“Bırak şehirde bana cevap verecek virane göremiyorum. Sabahın erken saatlerinde esen serin rüzgâr ve güney rüzgârları onun izlerini sildi.

Gençliğin ardından yaşlılık geldiği gibi, zamanında yeni olan evleri de viran olmak takip etti.

O adam taze ve gençken güzel kadınlarda hayat buluyordu. Ancak onlardan sonra hayat kurudu.

Öyle bir üzüntü ki onun tutkusunu ateşlendiriyor. (Bu durum) alışılmamış ve kekeleyen bir tesellidir.

Gece kapımı çalan yaşlılığın elçileri beni korkuttu ve endişelendirip dehşete düşürdü.

Siyah saçlar beyaza dönünce, tutkuyla seven kişinin sevdiğine kavuşmasına bile engel olur.

Hoş ve keyifli olan yaşantımız saçımızdaki siyahlık (gençlik) gittikten sonra acılaştı.”⁹⁹

Yaşlanan kişi geçmişe özlem duyar. Her şeyi unutsa bile geçmişini bütün ayrıntılarıyla hatırlar. Çocukluğunu, arkadaşlarını, oynadıkları oyunları özler ve özlediği için anlatmak ister. Onlarla avunur. Yeni şeylere kapatır kendini. Yeni arkadaş, yeni elbise ve yeni alışkanlıklar gibi yeni olan ne varsa artık onun için değersizdir. Yaşlı kişi için yeni olan ne varsa artık iticidir ve çirkindir. Zaman bütün acımasızlığıyla güzellikleri alıp gider ve geriye sadece anılar kalır.

⁹⁹ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 1/112-113.

2.2.12. Geciken Randevular

Kişi yaşlandığı zaman varlığı önemli olmadığı için kendisine verilen sözlerin yerine getirilmeyeceğini ve önemsenmez biri olacağını söyler:

خَطَّتْهُ فَلَمْ تَحْفَلْ بِهِ الْأَعْيُنُ الْوُطْفُ وَكَانَ الصَّبَا إِلْفًا فَفَارَقَهُ الْإِلْفُ
وَأَسْلَى الْعَوَانِي عَنْهُ مُبَيِّضُ فُودِهِ وَكَانَ يُعْنِيهِنَّ مُسَوِّدُهُ الْوُحْفُ
فَكَمْ مَوْعِدٍ أَتَوَيْتُهُ وَلَوَيْتُهُ فَأَوَّلُهُ مَطْلٌ وَآخِرُهُ خُلْفُ

“Güzel kirpikli kadınlar onu önemsemedi ve terk etti. Aşk onun dostuydu ama o da onu terk etti.

Şakaklarındaki beyazlık genç kızları ondan uzaklaştırdı. Oysa onun sık ve siyah olan saçları onlara şarkı oluyordu.

Daha önceleri sıkça yaptığımız görüşmelere sırtlarını döndüler. İlk başlarda geciktiler sonra da gelmez oldular.”¹⁰⁰

إِنَّ الْعَوَانِي رَدَدْنَ خَائِبَةً رَسَائِلِي وَاعْتَدَرْنَ مِنْ رُسُلِي
لَتَبَوَّءَ بِي عَنِ الصَّبَا تَلَمَّتْ جَاهِي أَوْ كَبَرَتْ عَنِ الْعَزَلِ

“Genç kızlar benim elçilerimi ümitsizce geri gönderdiler ve elçilerime özür beyan ettiler.

Bu gençlikten uzaklaştığımdan, saygınlığım lekелendiğinden veya cilve yapılmak için yaşlı olduğumdandır.”¹⁰¹

Bu ifadeler bize yaşlanmanın getirdiği yalnızlık ve unutulmuşluk hissini derinlemesine ele alır. Yaşlı insan, yalnız insandır. Ne kadar lüks içinde yaşasa bile, yalnızlık duygusuna kapılmışsa ruhsal olarak çöküş yaşar. Bu da günlük yaşantısını olumsuz yönde etkiler. Eskileri hatırlar onların bazılarıyla avunur, bazılarıyla hüzünlenir. Gençliğinde genç kızların kendisiyle eğlenceli vakit geçirmekten hoşlandığını ama yaşlanınca kendisinden kaçıklarını görür, gençliğine özlem duyar ve yaşlılığından şikâyetçi olur.

2.2.13. Tanınmaz Yapan Ak Saçlar

¹⁰⁰ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 3/1355.

¹⁰¹ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 3/1853.

Yaşlılıkta kişinin değerinin düştüğünü, yaşlılığın kişiyi kusurlu gösterdiğini ve gençliğin devamında pişmanlığın olduğunu şöyle ifade eder:

لَنْ يَنَالَ الْمَشِيبُ حُطْوَةً وَدَّ حَيْثُ يَسْجُو حَظٌّ وَيَخْوُرُ طَرْفُ
وَعَرِيبٌ فِي الْحُبِّ مَنْ لَمْ يُصَاحِبْ وَرَقاً مِنْ جَنَى الشَّبَابِ يَرِفُ
نَاكَرْتُهُ الْحَسَنَاءُ أَبْيَضَ بَصًّا وَهَوَاهَا لَوْ كَانَ أَسْوَدُ وَخَفُ
يَهْضِمُ الشَّيْبُ أَوْ يُرَى النِّقْصُ فِيهِ أَسَفٌ يَتَّبِعُ الشَّبَابَ وَلَهْفُ

“Aşk, yaşlı kişiye itibar etmez. Çünkü bakışları sönüktür ve gözüne beyaz perde inmiştir.

Gençliğin dalgalanan canlı yapraklarına eşlik edemeyenin (yaşlının) âşık olması ne tuhaftır.

“Hasna” saçları beyazlayan kişiyi tanıyamadı. Çünkü onun arzusu saçları kapkara ve gür olanadır.

Yaşlılık kişiyi kusurlu gösterir ve kişinin değerini düşürür. Üzüntü ve pişmanlık gençliğin peşindedir.”¹⁰²

Yaşlanan kişi kendisinde meydana gelen değişikliklerle kendini kusurlu ve değersiz görebilir. Çünkü gençlik günleri yerini kırıksıklıklara, yorgunluğa ve yaşlılık izlerine bırakmıştır. Artık gücü zayıflamış, eskisi gibi göremez olmuş ve saçları beyazlamıştır. Meydana gelen bu değişikliklerle beraber kendini toplumdan soyutlar. Gençler gibi hayat sürmeyi bırakır ve kendi köşesine çekilir.

نَاكَرْتُ لِمَتِي وَنَاكَرْتُ مِنْهَا سُوءَ هَذَا الْأَخْلَافِ وَالْأَعْوَاضِ

“O benim kâkülümün beyazlığını beğenmedi.

Ben de geride bırakılmayı ve benim yerime bir başkasını koymasını beğenmedim.”¹⁰³

Sevenin sevdiği kişiden yaşlılık sebebiyle uzaklaşmasını sevilene yapılan bir haksızlık olduğunu şöyle ifade eder:

¹⁰² el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 3/1376.

¹⁰³ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 2/1208.

أَتَارِكِي أَنْتَ أُمُّ مُعْرَى بَتَّعْذِي وَلَا تَمِي فِي هَوَى إِنْ كَانَ يُزْرِِي بِي
عَمَّرُ الْعَوَانِي! لَقَدْ بَيَّنَّ مِنْ كَثَبٍ هَضِيمَةٌ فِي مُحَبِّ غَيْرِ مُحَبُّوبٍ
إِذَا مَدَدَنْ إِلَى إِعْرَاضِهِ سَبَبًا وَقَيْنَ مِنْ كُرْهِهِ الشُّبَّانَ بِالشَّيْبِ
أَمُفَلِّتُ بِكَ مِنْ زُهْدِ الْمَهَا هَرَبٌ مِنْ مُرْهَقِ بَيَّوَادِي الشَّيْبِ مَقْرُوبِ

“Beni terk ederek azap etmeye hevesli misin? Yoksa beni aşktan dolayı küçük düşürüp kınayacak mısın?

Genç kızların gençliğine yemin olsun ki, sevip de seilmeyene yapılan zulüm yakında ortaya çıkacak.

Genç kızlar onu terk etmek için bir sebep aradıklarında yaşlılığı onda en güzel sebep buldular.

O zaman sen bir mandanın kaçıışı gibi zulmettiğin kişiden kaçıp çöl olan yaşlılığa mı yakın olacaksın.”¹⁰⁴

Yaşlılık kişiye rağbetin azalması anlamına gelir. Bu yaygın bir önyargıdır ve yaşlılara yapılan bir ayrımcılıktır. Bu durum yaşlı kişiden uzak durulduğu için yaşlının yaşamdan kopmasına sebep olur. Yaşlı kişi de kendi içinde birtakım hırsları barındırır, yaşatır ve büyütür. Çünkü bir yaşlının toplum içindeki istekleri, bir gencin isteklerinden farklı değildir. Gençliğinde olduğu gibi hayata karışmak, eğlenmek, ilgilenilmek, sevmek ve sevilme ister. Ancak buna ulaşamadığı zaman şairin yaptığı gibi kendisinden kaçan, ilgisini kesen kişileri anlayamaz ve garipse. Bu garipse onun toplumdan uzaklaşmasına sebep olur ve yalnızlığa mahkûm olur.

2.2.14. Yaşlı Kişinin Âşık Olması

Yaşlı kişinin âşık olmasının ve aşkıdan dolayı ağlamasının kabul edilir bir durum olmadığını şöyle ifade eder:

أَرْجِيَّاتُ صَبَوَةً وَمَشِيبُ مِنْ سَحَايَا الْأَرْبِ شَيْءٌ عَجِيبُ
وَبُكَاءُ اللَّيْبِ بَعْدَ ثَلَاثِ وَثَلَاثِينَ فِي الْبَطَالَةِ حُوبُ
فَالْمَدَا بِالرَّحِيلِ حِينَ يُنَادَى بِحُلُولِ عَلَى الشُّبَّانِ مَشِيبُ

¹⁰⁴ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 1/93.

عَنْ زَوَالِ الظَّلَامِ عَنْهُ قَرِيبُ	إِنَّ لَيْلًا تَبَسَّمَ الصُّبْحُ فِيهِ
وَرَدَاءُ الشَّبَابِ عَصُ قَشِيبُ	طَالَمَا قَدْ سَحَبْتُ ذَيْلَ التَّصَابِي
حَلَبِ الدَّهْرِ زَيْتَبُ وَلُغُوبُ	لَعِبًا يَسْتَدِيرُ حَلْفَ شَبَابِي
يَطْيِيهِنَّ مِنْهُ حُسْنٌ وَطِيبُ	وَالْعَوَانِي وَإِنْ غَنِينَ عَفَافًا
وَمَتَّى شِئْتُ هَالٍ مِنْهَا كَثِيبُ	فَمَتَّى شِئْتُ مَالٍ مِنْهَا قَضِيبُ
مَقَلَّتَنِي بِالْوَدِّ وَهِيَ عُدُوبُ!	وَلَكُمْ مُثْلَةٌ لِدَاتِ دَلَالٍ
مَنْ هَا بِالشَّبَابِ وَهُوَ رَطِيبُ	كُنْتُ إِنْسَانَهَا فَصِرْتُ قَذَاهَا

“Yaşlı kişinin aşka meyiletmesi, akıllı bir insanda görülmesi şaşılacak ve anlaşılmayacak bir durumdur.

Zeki bir kişinin otuz üç yaşından sonra ağlaması kabul edilemez bir yanlış ve kötü bir davranıştır.

Gençlere gün gelecek gençliğiniz sona erecek diye seslenmek onların saçlarını ağartır ve yaşlandırır.

Sabahın gülümsediği gece karanlığının gitmesi yakındır. (saçlara düşen beyazlıklar yakında siyah saçları yok edecektir.)

Ben çoğu zaman gençliğin eteklerine yapıştım. Çünkü gençlik elbisesi hep yeni ve parıltılıdır.

Eğlence olsun diye gençliğimden istifade ettiler. Zeynep ve Laub isimli kadınlar tecrübe sahibidirler.

Genç kızlar ne kadar kendilerini iffetli sansalar da, o adamın güzelliği ve hoş kokusu kadınları kendine çeker.

İstediğin kızlar sana yönelir. İstemediklerin ise toz toprak içinde perişan olurlar.

Sizlerde beni sevgisiyle cezbeden zarif bir göz vardı. Beni cezbeden o bakışlar ne tatlıydı!

*Ben onun göz bebeğiydim. Sonra gözüne kaçan çöp oldum. Taze olan gençliği bana kim getirir?*¹⁰⁵

Kişinin saçlarının ağarmaya başlaması, sabahın yakın olduğu karanlık geceye benzer ve beyazlık başladığında çok hızlı yayılır. Saçı ağaran kişi artık âşık olamaz, âşık olup aşkıdan dolayı ağlayamaz. Gençlikte kendisine göz bebeği gibi davrananlar yaşlandığında artık göze batan ve rahatsızlık veren bir çöpe benzetirler. Şair, yaşlılığın yaşanılabilir bir durum olmadığını çok açık bir şekilde böylece ifade etmiş olur.

2.2.15. Yorgun Düşen Direkler

Uzun yaşayan kimselerin yıllar geçtikçe gücünün iyice biteceğini, adeta direkleri çökmüş bir bina gibi güçsüz kalacağını şöyle ifade eder:

أَخِيَّ إِنَّ الصَّبَا اسْتَمَرَّ بِهِ	سَيْرُ اللَّيَالِي فَأَنْهَجَتْ بُرْدُهُ
تَصُدُّ عَنِّي الْحَسَنَاءُ مُبْعَدَةً	إِذْ أَنَا لَا قُرْنُهُ وَلَا صَدْدُهُ
شَيْبٌ عَلَى الْمَرْقِفَيْنِ بَارِضُهُ	يَكْثُرُنِي أَنَّ أُبَيِّنُهُ عَدْدُهُ
تَطْلُبُ عِنْدِي الشَّبَابَ ظَالِمَةٌ	بُعِيدَ خَمْسِينَ حَيْثُ لَا بَجْدُهُ
لَا عَجَبٌ إِنْ مِلَّتْ خُلَّتْنَا	فَأَفْتَقَدَ الْوَصْلَ مِنْكَ مُفْتَقِدُهُ
مَنْ يَتَجَاوَزُ عَلَى مُطَاوَلَةِ الْعَيِّ	شِ تَقَعَّقُ مِنْ مَلَّةٍ عَمْدُهُ

“Sevgili kardeşim! Gençlik gecesiyle gündüziyle uzun süre devam etti. Sonra elbisesi eskidi.

Hasna benden uzaklaşarak yüz çevirdi. Çünkü ben onun ne yakınında ne de karşısındayım.

Benim saç ayrımında filizlenen beyazlık o kadar çok ki onun sayısını açıklayamıyorum.

O zalim kadın elli yaşından sonra bulamayacağı gençliği benim yanımda arıyor.

Dostluğumuzdan sıkılman acayip bir şey değildir. Zaten gençliğini kaybeden sana kavuşmayı kaybetmiştir.

¹⁰⁵ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 1/350-351.

Uzun yıllar yaşayan kişi zamanın getirdiği yorgunlukla birlikte direklerinin yavaş yavaş çatırdadığını ve eskisi kadar güçlü olmadığını fark eder.”¹⁰⁶

Yaşlı kişinin gençliğine nispetle yorgunluğu daha fazladır. Çünkü fiziksel ve zihinsel açıdan gücü zayıflamıştır. Yaşlanan kişi üzerinden yıllar geçmiş olan eski bir eve benzer. Geçen yıllar onu yormuş ve yıpratmıştır. Eski evin direkleri taşımış oldukları yükten nasıl yorgunsa, yaşlı kimse de yaşlılığı sebebiyle öyle yorgundur. Kimse direkleri çökmek üzere olan bir eve rağbet etmez ve gelip içinde yaşamak istemez. Gençlerin yaşlılardan uzak kalmasının sebebi de budur.

2.3. Yaşlılığı Güzel Görme ve Savunma

Şairin yaşlılığı kabullenip övdüğü şiirleri de vardır. Bu şiirlerinde beyazlayan saçının güzelliğinden bahseder. Görüntüye aldanmamak gerektiğini hatırlatır. Farklı şekillerde yaşlılığa övgüde bulunur.

2.3.1. Saçta Beyazlık ve Siyahlık

Beyazlayan saç gençliğin devamında gelen parlaklığa benzetir. Beyaz olan saç, rengi beyaz olan şahin kuşuna, siyah saç karakargaya benzetir ve şahinin kargadan daha üstün olduğunu şöyle ifade eder:

عَيَّرْتَنِي الْمَشِيبَ وَهِيَ بَدَنُهُ فِي عِدَارِي بِالصَّدِّ وَالْإِجْتِنَابِ
لَا تَرَيْهِ غَارًا فَمَا هُوَ بِا لَشَيْبٍ وَلَكِنَّهُ جَلَاءُ الشَّبَابِ
وَيَبَاضُ الْبَازِي أَصْدَقُ حُسْنًا إِنْ تَأَمَّلْتَ مِنْ سَوَادِ الْغُرَابِ

“O beni beyazlıkla ayıpladı. Hâlbuki o beyazlık onun yüz çevirmesi ve benden uzaklaşmasıyla ortaya çıktı.

Ey beni ayıplayan kadın saçımdaki beyazlıkları ayıp olarak görme. O yaşlılık değildir. Gençliğin parlaklığıdır.

Eğer iyice düşünürsen görürsün ki; şahinin beyazlığı karakarganın siyahlığından daha güzeldir.”¹⁰⁷

¹⁰⁶ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 2/735-736.

¹⁰⁷ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 1/84.

Yaşlılığı övdüğü bu şiirde yaşlılık güç ve görünüş bakımından daha güzel olan beyaz şahine, gençlik ise şahine göre sıradan bir kuş olan karakargaya benzetilmiştir. Ayrıca gençlik güç ve kuvvet bakımından daha parlak olmasına rağmen, yaşlandığı için beyazlayan saçlarını gençliğin parlaklığı olarak sunar. Yaşlılığı gençliğe göre üstün bir değer olarak kabul eder. Bu benzetmeyle yaşlılığı, gençliğe göre daha değerli ve güzel bir dönem olarak takdim eder. Yaşlılığın getirdiği bilgelik gençliğin fiziksel gücü ve enerjisinden daha üstün bir değerdir.

2.3.2. Beyazın Güzelliği

Beyaz saçların güzelliğini beyaz papatyalara, gözün beyazına, suya, yıldızlara ve şimşeklere benzeterek şöyle över:

هَـا هُوَ الشَّيْبُ لَإِنَّمَا فَأُفِيقِي!	وَأَتَرَكِيهِ إِنْ كَانَ غَيْرَ مُفِيقٍ!
فَلَقَدْ كَفَّ مِنْ عَنَاءِ الْمُعَيَّ	وَتَلَاقَى مِنْ اِشْتِيَاقِي الْمَشُوقِ
عَدَلْتَنَا فِي عَشَقِهَا أُمُّ عَمْرٍو	هَلْ سَمِعْتُمْ بِالْعَاذِلِ الْمَعْشُوقِ!
وَزَاتُ لِمَّةٍ أُمُّ بَحَا الشَّيْ	بُ فَرِيعَتٌ مِنْ ظُلْمَةٍ فِي شُرُوقِ
وَلَعَمْرِي! لَوْلَا الْأَقَا حِي لَأَبْصُرُ	تُ أَتِيقَ الرِّيَاضِ غَيْرَ أَتِيقِ
وَسَوَادُ الْعُيُونِ لَوْ لَمْ يُحَسِّنْ	بِبَيَاضٍ مَا كَانَ بِالْمُؤْمُوقِ
وَمَرَاجُ الصَّهْبَاءِ بِالْمَاءِ أَمْلَى	بِصُبُوحٍ مُسْتَحْسَنِ وَعَبُوقِ
أَيُّ لَيْلٍ يَنْهَى بَعِيرَ نُجُومٍ؟	أَمْ سَحَابٍ يَنْدَى بَعِيرَ بُرُوقِ؟

“İşte bu kınadığın şey yaşlılıktır. Kendine gel! Eğer kendine gelemiyorsan o halde onu bırak.

Yaşlılık sıkıntıya düşmüş kişiye sıkıntı vermekten vazgeçti. Böylece aşığın arzusundan kurtuldu.

Ümmü Amr aşkından dolayı bizi ayıpladı. Sevilen ve sevildiği için azarlayanı hiç duydunuz mu?

O kadın şakaklarımdaki beyazlamış saçlarımı gördü. Karanlık içindeki aydınlıktan korktu.

Hayatıma yemin olsun ki o bembeyaz papatyalar olmasaydı bahçeyi güzel olarak göremezdim.

Gözlerin siyahlığı beyazla güzelleştirilmeseydi kimse onlara sevgi dolu bakmazdı.

Siyah renkli şarap beyaz renkli su ile karıştığında, sabah ve akşam içilen güzel bir şarap olur.

*Hangi gece yıldızlar olmadan güzel olur? Hangi bulut beyaz şimşekler olmadan yağmur yağdırır.*¹⁰⁸

Bu şiirde yaşlılık sebebiyle beyazlayan saçlar güzellik konusunda birkaç şeye benzetilir. İlk olarak bahçeleri güzelleştiren, baharın habercisi, zarafetin sembolü olan ve görene mutluluk veren beyaz papatyalara benzetilir. Sonra duruluğun ve temizliğin yansıması olan gözü beyazına benzetilir. Sonra siyah renkli şaraba karıştırılan ve içilmesini kolaylaştıran suya benzetilir. Sonra gecenin süsü olan ve gecenin karanlığında parıldayan beyaz yıldızlara ve yağmur yağarken karanlık gecede geceyi aydınlatan, insanda hayranlık uyandıran ani ve etkileyici beyaz şimşeklere benzetilir.

Ağaran saçlarını sabahın aydınlığına, atları güzelleştiren beyazlıklara, keskin kılıca, güneşin ışığına ve ayın mehtabına şöyle benzetir:

بَكَرْتُ تُعَيِّرُنِي (نَوَار) سَفَاهَةً وَضَحَ الْمَقَارِقِ وَابْيَاضَ الْمِسْحَلِ
وَيْكُمُ! بَيَاضُ الصُّبْحِ أَحْسَنُ مَنَظَرًا فِي الْعَيْنِ مِنْ ظُلُمَاءِ لَيْلٍ أَلْيَلِ
وَهَلِ اسْوَدَّادُ الْعُلُوِّ يَكْمُلُ حُسْنُهُ فِي الطَّرْفِ إِلَّا بِابْيَاضِ الْأَسْفَلِ
وَالصَّارِمُ الْمَصْنُوقُ أَحْسَنُ حَالَةً يَوْمَ الْوَعَى مِنْ صَارِمٍ لَمْ يُصْقَلِ
وَالشَّمْسُ لَوْلَا ضَوْؤُهَا مَا اسْتُحْسِنَتْ وَالْبَدْرُ لَوْلَا نُورُهُ لَمْ يَجْمَلِ

“Nevar isimli kadın bilgisizce benim saç ayırımında ve sakahımın yanlarındaki beyazlığı ayıplamaya başladı.

Yazıklar olsun size! Sabahın aydınlığı gecenin zifiri karanlığından görüntü olarak daha güzeldir.

¹⁰⁸ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 3/1485,1486.

Siyah asil atların güzelliği ancak ayaklarında ve alınlarında bulunan nişanelerle (beyazlıklarla) kemale erer.

Savaş günü parlayan kılıç, parlamayan kılıçtan daha iyidir.

*Güneşin ışığı ve ayın mehtabı olmasaydı, güneş ve ay her ikisi de güzel olmazdı.*¹⁰⁹

Şair yaşlılığı övdüğü bu şiirinde beyaz saçları çekici imgelerle birçok doğal ve güçlü unsura benzetir. Beyaz saçları gecenin zifiri karanlığından daha güzel olan sabahın aydınlığına, siyah atı güzel ve asil yapan ayağındaki beyaz renge, savaş günü paslı değil parlayan keskin kılıca, karanlıklardan daha güzel olan güneşin ışığına ve geceyi aydınlatan ayın mehtabına benzetmiştir. Bu beyitlerde şair kendini ayıplayan Nevar isimli kadına kendini sevdirmek için yaşlılığın ayıplanacak bir şey olmadığını ispatlamaya çalışır. Aksine bu durumun güzellik, bilgelik ve saygı açısından bir gurur kaynağı olduğunu söyler.

2.3.3. Görünüşe Aldanmamalı

Kahramanlığın görüntüyle olmadığını ve gerektiğinde yaşlı bir kişinin de kahramanlık yapabileceğini şöyle ifade eder:

تَحْسِبُ الشَّيْبَ فِي الْوَقِيعَةِ شُبَا نَا إِذَا صَافَحَ الصَّقِيلُ الصَّقِيلَا

“Savaş kılıç kılıca kızıştığında sen yaşlıyı genç zannedersin.”¹¹⁰

Kahramanlık gençlikle alakalı bir durum değildir. Gerçek kahramanlık, dış görünüşle değil yürekle ve cesaretle ölçülür. Yaşlı bir kişi de gerektiğinde büyük kahramanlıklar sergileyebilir. Kahramanlığın yaşla ve beyazlamış saçla ilgisi yoktur. Çünkü kahramanlar, yaşın ve görünüşün ötesinde ruhlarının gücü ve eylemlerinin değerli oluşuyla tanınırlar.

Yaşlılığın kendisini akıllandırdığını, gençlerin çok hatalı olduğunu, artık akıllı yani yaşlı kişilerle beraber olacağını şöyle ifade eder:

أَلْيَوْمَ حَوْلَنِي الْمَشَيْبُ إِلَى النُّهَى وَذَلَّلْتُ لِلْعُدَالِ بَعْدَ شَمَاسِ

¹⁰⁹ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 3/1681.

¹¹⁰ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 3/1769.

وَرَفَعْتُ مِنْ نَظَرِي إِلَى أَهْلِ الْحِجَى وَلَوَيْتُ عَنْ أَهْلِ الْغَوَايَةِ رَاسِي
وَرَضِيتُ مِنْ عَوْدِ الْبَحِيلِ وَبَدَّيْهِ بِأَلْيَاسٍ لَوْ نَفَعَ الرِّضَى بِأَلْيَاسٍ

“Bugün yaşlılık beni akıllandırdı. Ben ele avuca sığmayan halimden sonra, ayıplayan kişilere boyun eğdim.

Ben bütün dikkatimi akıllı kişilere verdim. Bakışlarımı yanlış karar veren kişilerden çevirdim.

Ben cimriye gidip gelme yerine, ümitsizliğe razı oldum. Keşke hoşnutluk, ümitsizliğe fayda verseydi.”¹¹¹

Yaşlılığı, insanın hayatta kazandığı tüm tecrübelerle kişiyi akıllandırdığını ve bu günlerin en verimli günler olduğunu şöyle ifade eder:

أُنَائِبُ حِلْمٍ أَمْ أَقُولُ شَبِيبَةٍ خَلَّتْ وَأَتَى مِنْ دُونِهَا الشَّيْبُ أَجْمَعُ
وَمَا خَيْرُ يَوْمِي الَّذِي أَرْغُ الصَّبِي لَهُ وَأُحَلِّي بِالنُّهَى وَأُمْتَعُ؟

“Gençliği mi tercih etmeliyim yoksa ona kıyasla daha fazla akıllandığım yaşlılığı mı?

Benim için en hayırlı gün, gençliği geride bırakıp akıl ve deneyimle dolu yaşlılığı kucakladığım gün değil midir?”¹¹²

Yaş ilerleyince kişi daha mantıklı düşünür ve sağlıklı kararlar verir. Çünkü hayat tecrübe edilmiştir. Gençlik dönemleri ise, hayat açısından tecrübesizlik ve daha çok hata demektir. Şair burada yaşlılığı birçok tecrübenin biriktirildiği ve aklın güzel bir şekilde kullanıldığı zaman dilimi olarak görür.

Yaşlanan kişinin vefasızlık yapamayacağını ve vefasızlığı genç kişilerin yapacağını şöyle ifade eder:

وَلَقَدْ عَلِمْتُ - وَلِلْمُحِبِّ جَهَالَةٌ - أَنَّ الصَّبَا بَعْدَ الْمَشَيْبِ تَصَابٍ
وَأَمَّا لَوْ أَنَّ الْعَدَرَ يَجْمَلُ فِي الْهَوَى لَسَلَوْتُ عَنْكَ وَفَى بَعْضُ شَبَابِي

“Ben anladım ki –seven kişi cahildir- yaşlıktan sonra gençleşmek mümkün değildir.

¹¹¹ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 2/1135-1136.

¹¹² el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 2/1273.

Eğer aşkta vefasızlık güzel olsaydı, ben seni gençken terk ederdim.”¹¹³

Sevmenin ve sevilmenin yaşı yoktur. Kişiyi gençken sevip yaşlanınca ona vefasızlık yapıp sevmekten vazgeçmek sevginin doğasına aykırıdır. Çünkü sevmek vefalı olmayı gerektirir ve yaşla birlikte olgunlaşarak daha anlamlı hale gelir.

Yaşlılığı sebebiyle kendisini kınayan ve yüz çeviren kadınlardan nasıl kurtulduğundan şöyle bahseder:

تَمَضَى الصَّبَا إِلَّا تَكُومَ رَاحِلٍ وَأَعْنَى الْمَشِيبِ عَنْ مَلَامِ الْعَوَازِلِ
وَتَأْتِي صُرُوفُ الدَّهْرِ سُوداً شُخُوصُهَا عَلَى الْبَيْضِ أَنْ يَخْطَيْنَ مِنِّي بِطَائِلِ
يُحَاوِلُنْ مِنِّي صَبَوَةً وَإِخَالِنِي أَخَا شُعْلٍ مِمَّا يُحَاوِلُنْ شَاغِلِ

“Gençlik bir yolcunun molası kadar kısıydı. Yaşlılık kınayanların kınamasından kurtardı.

Geçen zaman saçımın siyahlığını beyaz yaptı ve kadınların benden faydalanmalarını engelledi.

Onlar benden aşk bekliyorlar. Ben kendimi –onların isteklerine- engel olan bir hal üzere görüyorum.”¹¹⁴

Kendisinden beklenti içinde olan kadınlar yaşlılık gelince kendisinden istediklerini elde edemeyip uzaklaştıkları için, yaşlılığın kendisini bu çıkarıcı kişilerden koruduğunu ve bu sebepten yaşlılığın kötü bir durum olmadığını anlatır.

Yaşlanan kişinin gençlere benzemek için birtakım işlere kalkışmasının doğru bir davranış olmadığını şöyle ifade eder:

وَمَا يُعْذَرُ الْمُؤْسُومُ بِالشَّيْبِ أَنْ يُرَى مُعَارَ لِبَاسٍ لِلتَّصَابِي وَلَا وَسْمِ

“Gençlikten hiçbir iz kalmamış ve yaşlılıkla damgalanmış olan kimse,

Ödünç olarak gençlik elbisesi alması kabul edilemez.”¹¹⁵

¹¹³ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 1/295.

¹¹⁴ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 3/1862.

¹¹⁵ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 3/2013.

Yaşlı kişinin gençler gibi yaşamaya çalışması ve onlar gibi davranması doğru bir davranış değildir. Yaşlı kişi kendisine yakışır şekilde yaşamalı ve yaşlılığın kendisine sunduğu avantajları en güzel şekilde kullanmalıdır.

Yaşlılık günleriyle gençlik günlerini kıyasladığında gençlik günlerinin çok kısa günler olduğunu şöyle ifade eder:

وَبَاقِي شَبَابٍ فِي مَشِيبٍ مُغَلَّبٍ عَلَيْهِ اخْتِئَاءُ الْيَوْمِ يَكْتَنُزُهُ الشَّهْرُ
وَلَيْسَ طَلِيقَ الْقَوْمِ مَنْ رَاحَ أَوْ عَدَا يَسُومُ التَّصَابِي وَالْمَشِيبُ لَهُ أَسْرُ
تَطَاوَحَنِ الْعَصْرَانِ فِي رَحْوَيْهِمَا يُسَيِّبُنِي عَصْرٌ وَيَعْلُقُنِي عَصْرُ

“Gençliğimi yaşlılığa kıyasladığımda gençliğim bir gün kadar kısa, yaşlılığım ise bir ay kadar uzundur.

Yaşlılığın esiri olup sabah akşam genç olduğunu iddia eden kişi özgürlüğünü yitiren kişidir.

Yaşadığım iki zaman gençlik ve yaşlılık beni birbirine zıt iki uca savurdu.

Biri beni bırakıyor biri beni çekiyor.”¹¹⁶

Yaş ilerledikçe gençlik yıllarının ne kadar hızlı geçtiği anlaşılır. Gençlik dönemi genellikle daha az sorumluluk ve daha fazla özgürlükle geçtiği için eğlenceli olarak hatırlanır. Yaşlandıkça zamanın nasıl akıp gittiği daha iyi hissedilir. Onun için gençlik dönemi kısa, yaşlılık yılları uzun gelir. Eğer kişi yaşlılığın kaçılacak bir durum olmadığını farkına varırsa, daha mutlu bir hayat sürer.

Şakaklarında başlayan beyaz saçların uyarıcı olduğunu ve dikkate alınması gerektiğini şöyle ifade eder:

يَزْدَادُ فِي عَيِّ الصَّبَا وَلَعُهُ فَكَأَنَّمَا يُعْرِيه مَنْ يَزْعُهُ
وَإِذَا تَقُولُ الصَّبْرُ يَحْجُرُهُ أَلْوَى بَصَرٍ مُتَيِّمٍ جَزْعُهُ
وَلَقَدْ نَهَى لَوْ كَانَ مُتَنَهِيًّا فَوَدَّ يُنَازِعَ شَيْبَهُ نَزْعُهُ
مَا لُبْتُ رَيْعَانَ الشَّبَابِ إِذَا نُذِرُ الْمَشِيبِ تَلَاخَفَتْ شُرْعُهُ

¹¹⁶ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 2/870-871.

وَالشَّبَابُ فِيهِ عَلَى تَقِيصَتِهِ مَسْلَى أَخِي بَثٍّ وَمُرْتَدَّعُهُ

“Onun tutkusu aşk sarhoşluğunda çoğalıyor. Onu engelleyen aynı zamanda onu teşvik de ediyor.

Ona sabır seni engelliyor dediğin zaman onun endişesi âşık olduğu kişiye olan sabrıyla yok oluyor.

Şakaklarındaki beyazlamaya başlayan saçlar onu uyarmıştı. Keşke uyarıyı dikkate alsaydı.

Gençliğin canlılığı saçlarının beyazlamaya başlamasıyla yok olur ve yaşlanma belirtileri de hızla peş peşe gelir.

Yaşlılık onda kusur olmasına rağmen yaşlılığı dert olarak görmedi.

Kendisini teselli etti ve huzur buldu.”¹¹⁷

Yaşlılık hemen bir anda gelmez. Geldiğini yavaş yavaş hissettirir. Zifiri bir gecenin tan yerinin ağarmaya başlamasıyla yavaş yavaş aydınlanıp yerini gün ışığına bırakması gibi siyah saçlar da beyazlamaya başlayınca yaşlılığın geldiğini haber verir. Onun için yaşlanan kişi yaşlandığının farkına varmalı, bunu kabul etmeli ve hayattan zevk almaya gayret etmelidir.

Beyaz rengin aslında sevilen bir renk olduğunu, ancak yaşlı kişinin saçı söz konusu olduğunda sevilmediğini ve bunun da garipsenecek bir durum olduğunu şöyle ifade eder:

أَبْعَدَ الشَّبَابِ الْمُتَنَصِّي فِي الدَّوَائِبِ أَحَاوِلُ لُطْفِ الْوُدِّ عِنْدَ الْكَوَاعِبِ؟

وَكَانَ بَيَاضُ الرَّأْسِ شَخْصًا مُدْمَمًا إِلَى كُلِّ بَيْضَاءِ الْحِشَا وَالتَّرَائِبِ

“Kâkülümden kaybolup giden gençlikten sonra genç kızların arasında aşkın yumuşaklığını mı arayacağım?

Beyazlayan saçlar, beyaz tenli ve beyaz gerdanlı olan tüm güzel kadınlara seilmeyen bir şahıs oldu.”¹¹⁸

¹¹⁷ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 2/1248.

¹¹⁸ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 1/108.

Beyaz renk aslında sevilen bir renktir. Kadınlarda beyaz ten ve beyaz gerdan nasıl cazip oluyorsa erkeklerde de beyazlayan saç o kadar cazip olmalıdır. Ancak kendisine beyazlığı yakıştıran kadınlar beyaz saç beğenmiyorlar.

Yaşlılık her ne kadar kendisine âşık olmaması yönünde uyarılarda bulunsa da, yaşlı olduğu halde âşık olduğunu ve yaşlı kişilerin de âşık olabileceğini şöyle ifade eder:

لَبِيتُ فِيكَ الشَّوْقَ حِينَ دَعَانِي وَعَصَيْتُ نَهْيَ الشَّيْبِ حِينَ نَهَانِي

“Beni çağırdığı zaman senin aşkına karşılık verdim.

Ve beni uyaran yaşlılığa isyan ettim.”¹¹⁹

لَا يُرْعَكَ الْمَشِيبُ مِنِّي فَإِنِّي مَا تَنَانِي عَنِ التَّصَابِي الْمَشِيبُ

“Benim yaşlılığım seni korkutmasın.

Çünkü yaşlılık beni aşktan engellemedi.”¹²⁰

عَشَيْتُ عَنِ الْمَشِيبِ غَدَاةً أَصْبُو بِذِكْرِكَ أَوْ صَمِمْتُ عَنِ الْمَلَامِ

“Seni hatırlamakla gençleştığım sabah, yaşlılığı görmez oldum.

Ve kınamalara sağır oldum.”¹²¹

تَعَاطَ الصَّبَابَةُ أَوْ عَانِيَا لَتَعَذَّرَ فِي بَرَجِ أَشْجَانِيَا

وَمَا نَقَلْتُ لَوْعَتِي لِمَةً تَنَقَّلُ فِي حَدَثِ أَلْوَانِيَا

أَوَائِلُ شَيْبٍ يُشِيرُ الْعَدُولُ إِلَيْهَا ، وَيُكْبِرُ مِنْ شَأْنِيَا

إِذَا حَرَّمَ اللَّهُ مِنْ أَجْلِهَا غَلَا فِي مَقَادِيرِ أَوْزَانِيَا

وَالْأَلَا تَجِدُنِي مُطِيعًا لَهَا فَلَمْ أَعْصِهَا كُلَّ عَصِيَانِيَا

“Karşılaştığın zorluklara ve çektiğin sıkıntılara bahane olması için aşkla ilgilen ve sıkıntılarına katlan.

Yeni yeni beyazlamaya başlayan saçlarım, benim tutkulu bir aşk yaşamama engel olmadı.

¹¹⁹ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 4/2252.

¹²⁰ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 1/132.

¹²¹ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 3/2030.

Bana karşı kibirlenen ve beni kınayan kimselerin işaret ettiği şeyler yaşlılığın ilk anlarıdır.

Eğer benim yaşlılığımı bahane ederek kendine eğlenceyi yasaklarsa ölçüyü kaçırmış olur.

*Ben ona tam olarak itaatkâr olmayacağım gibi, büsbütün isyan da etmeyeceğim.*¹²²

Yaşlılık âşık olmaya engel değildir. Eğer yaşlılığın aşkı yaşamaktan seni alıkoyduğunu düşünüyor ve sebeple kendini suçlu hissediyorsan bu yanlış bir düşüncedir. Yaşlı olmak âşık olmaktan vazgeçmek için bir bahane olamaz. Çünkü yaşlılık aşkı daha anlamlı kılabilen bir dönemdir. Çünkü aşk, yaşa bağlı olmayan, kalbin derinliklerinde hissedilen bir duygudur.

2.3.4. Yaşlılığın Kararlılığı

Yaşlılığı, ölüme yaklaşan kişinin ondan kaçmak için sığındığı korunaklı bir sığınak olarak görür:

رُدِّيْ عَلَيَّ الصَّبَا إِنْ كُنْتُ فَاعِلَةً إِنَّ الْهَوَى لَيْسَ مِنْ شَأْنِي وَلَا أَرَبِي
جَاوَزْتُ حَدَّ الشَّبَابِ النَّضْرُ مُلْتَفِتًا إِلَى بَنَاتِ الصَّبَا يَرْكُضْنَ فِي طَلْبِي
وَالشَّيْبُ مَهْرَبٌ مَنْ جَارَى مَيِّتُهُ وَلَا نَجَاءَ لَهُ مِنْ ذَلِكَ الْهَرَبِ

“Eğer yapabilirsen gençliğimi bana geri getir. Artık sevmek benim ihtiyacım ve isteğim değildir.

O parlak gençlik yıllarımı bitirdim. Artık benim peşimde koşan aşk kızlarına geriden bakıyorum.

*Yaşlılık ölüme yaklaşan kişinin kaçıp sığındığı yerdir. Ancak bu kaçışın kurtuluşu yoktur.*¹²³

Gençlik bittikten sonra geri gelmez. Geçen günler, aylar ve yıllar kişiyi ömrünün sonuna adım adım yaklaştırır. Yaşlılık, kişiye hayatın sonbaharı gibi sakin ve dingin bir zaman dilimi sunar. Kişinin ölümden önce en son sığınağı yaşlılık olduğu için, yaşlılığı

¹²² el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 4/2303-2304.

¹²³ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 1/119.

kötü görmemesi gerekir. İki olumsuzluğu yani ölüm ve yaşlılığı karşılaştırdığımız zaman ölümden önce en son sığınak olan yaşlılığı kabul etmek daha kabul edilir bir durumdur. Kişi fiziksel olarak zayıflamış olsa bile ruhsal ve duygusal anlamda daha güçlü ve olgun bir hale gelmiştir.

Gençlikle yaşlılığı karşılaştırdığında şanslı olmak eğer isteğe bağlı olsaydı yaşlılığında zaten şanslı olduğu için bunun gençlikte olmasını istediğini şöyle ifade eder:

مَا لِي وَلِلشَّيْبِ أَبَاهُ وَيَتَّبِعُنِي
وَلِلصَّبَابَةِ أَنَاهَا وَتَقْتَرِبُ!
وَقَدْ حَرَصْتُ عَلَى جَدِّي بُصَاجُنِي
عَلَى الشَّبَابِ لَوْ أَنَّ الْحُظَّ يُكْتَسَبُ

“Bana ve yaşlılığa ne oluyor? Onu kovuyorum ama o beni takip ediyor.

Aşka ne oluyor? Ben onu uzaklaştırıyorum o bana yaklaşıyor.

Şans elde edilebilir bir şey olsaydı, gençliğimde bana eşlik etmesini isterdim.”¹²⁴

Yaşam bize her dönemde farklı fırsatlar sunar. Gençlik döneminde yaşamak istediğimiz bazı olaylar, hayatın ilerleyen dönemlerinde karşımıza çıkar. Yaşlılık gençken sahip olamadığımız şansları ve deneyimleri sunabilir. Gençken âşık olmayı arzu edebiliriz ama çeşitli sebeplerle bu gerçekleşmeyebilir. Ancak yaşlandıkça hayatın getirdiği olgunluk ve bilgelikle birlikte aşkı yaşama fırsatımız olur. Bu nedenle yaşlılık asla kötü bir dönem olarak görülmemelidir.

Güzel görülen gençliğin herkes için aynı geçmeyeceğini bazı kişiler için sıkıntılarla geçebileceğini şöyle ifade eder:

وَأَنَا الْمُعَنَّفُ فِي الصَّبَابَةِ وَالصَّبَا
وَعَلَيْهِمَا إِنْ كُنْتُ غَيْرَ مُعَنَّفٍ
عَجِبْتُ لِتَقْوِيْفِ الْقَدَالِ وَإِنَّمَا
تَقْوِيْفُهُ لَوْ كَانَ غَيْرَ مُقْوَفٍ

“Her ne kadar sen gençlik ve aşk konusunda sıkıntı çekmemiş olsan da, ben gençlikte ve aşkta çok sıkıntı çektim.

O kulağımın arkasındaki beyaz saçlara hayret etti. Çünkü ensenin güzelliği ona göre beyaz olmamasıdır.”¹²⁵

¹²⁴ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 1/338.

Kişi hayatın her bir döneminde sıkıntılar yaşayabilir. Sıkıntılar sadece yaşlılıkta yaşanır diye bir şey yoktur. Gençliğinde sıkıntı çeken biri, yaşlandığında rahat edebilir. Onun için yaşlılığı sıkıntı olarak görmek doğru değildir. Çünkü gençlikte görülen sıkıntılar kişinin daha bilinçli ve sağlam adımlar atmasını sağlar.

Hayatın sadece gençlikten ibaret olmadığını ve gençliğin haricinde de bir hayatın olduğunu şöyle ifade eder:

وَمَا أَنَسَ لَا أَنَسَ عَهْدَ الشَّبَا بَ وَعِلْوَةٌ إِذْ عَيَّرْتَنِي الْكِبَرُ
كَوَكِبُ شَيْبٍ عَلِقَنَ الصَّبَا فَقَلَّلَ مِنْ حُسْنِهِ مَا كَثُرُ
وَإِنِّي وَجَدْتُ فَلَا تَكْذِبَنَّ سَوَادَ الْهَوَى فِي بَيَاضِ الشَّعْرِ
وَلَا بُدَّ مِنْ تَرْكِ إِحْدَى ائْتَنِي نِ إِمَّا الشَّبَابُ وَإِمَّا الْعُمُرُ

“Yaşlılık beni kusurlu yapınca gençlik yıllarımı ve Alve’yi unutmadım, asla unutmayacağım.

Yaşlılığın yıldızları olan beyaz saçlar gençliğin göstergesi olan siyah saçlara yapıştığı için onun çok olan güzelliği azaldı.

Sen beni yalanlama! Çünkü ben kara sevdayı beyaz saçta buldum.

İki şeyden birini bırakman gerekir: Ya gençliği ya da yaşamayı.”¹²⁶

Hayat sadece gençlikten ve gençlikte yaşananlardan ibaret değildir. Hayatın her bir dönemi değerlidir ve yaşanılmayı hak eder. Kişinin yaşlanınca geçmişine özlem duyması mutlu olmasına engel olmamalıdır. Çünkü kişi yaşlılığında gençliğinden daha çok mutlu olabilir.

Gençliğin kalıcı olmadığını, sayılı günler olduğunu ve yaşlılığın kabullenilmesi gereken bir durum olduğunu şöyle ifade eder:

هَلْ أَنْتَ صَارِفُ شَيْبَةٍ إِنْ غَلَسَتْ فِي الْوَقْتِ أَوْ عَجَلَتْ عَنِ الْمِيعَادِ
جَاءَتْ مُقَدَّمَةً أَمَامَ طَوَالِعِ هَذَى تُرَاوِحُنِي وَتِلْكَ تُعَادِي
وَأَخْوَالِغَيْبِنَةِ تَاجِرٍ فِي لَمَّةٍ يَشْرِي جَدِيدَ بَيَاضِهَا بِسَوَادِ

¹²⁵ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 3/1416.

¹²⁶ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 2/848.

لَا تَكْذِبَنَّ فَمَا الصَّبَا بِمُخْلَفٍ فِينَا وَلَا زَمَنُ الصَّبَا بِمُعَادٍ
وَأَرَى الشَّبَابَ عَلَى غَضَارَةِ حُسْنِهِ وَجَمَالِهِ عَدَدًا مِنَ الْأَعْدَادِ

“Eğer yaşlılık zamanından önce gelirse ya da randevuda acele ederse sen yaşlılığı çevirebilecek misin?

O birbiri ardınca sabah akşam yanıma uğrayan ve bana gelen yaşlılık belirtilerinin en önünde gelenidir.

O kâkül ticareti yapan ve siyah saçlara karşılık yeni beyaz saçlar vererek aldatan bir tacirdir.

Beni yalanlama! Gençlik kalıcı değildir ve geçip giden gençlik dönemi de geri gelecek değildir.

Ben gençlik günlerini, olanca güzelliği ve tazeliğine rağmen sayılı günlerden ibaret biliyorum.”¹²⁷

Bu şiirde yaşlılığı beyaz saç ticareti yapan aldatıcı bir tüccara benzetir. Aldığı şey saçtaki siyahlıklar ona karşılık verdiğiyse beyazlıklardır. Devamında ise, gençlik günlerinin kalıcı olmadığını, bir gün biteceğini ve bittikten sonra geri gelmeyeceğinin kabul edilmesini ister. Yani gençlik bitecek ama hayat devam edecektir. Zamanından önce gelen yaşlılığın kabul edilmesinden başka bir seçenek olmadığını vurgular. Zamanın geçişi ve insan hayatındaki değişimlerin kaçılmazlığı üzerinde durur. Gençlik ve yaşlılık arasındaki bu doğal dönüşümü anlamak ve kabul etmek hayatın her döneminin değerini bilmek gerektiğini anlatır. Altmış yaşından sonraki yılların yaşlılık dönemi olduğunu ve uzunca bir zaman dilimi olduğunu şöyle ifade eder:

تَرَكَ السَّوَادَ لِلْأَبْسِيهِ وَيَيْضَا وَنَضَا مِنَ السَّنَنِ عَنْهُ مَا نَضَا
وَشَاءَ أَعْيَدُ فِي تَصَرُّفِ لَحْظِهِ مَرَضٌ أَعْلَى بِهِ الْقُلُوبَ وَأَمْرَضَا
وَكَأَنَّهُ أَلْفَى الصَّبَا وَحَدِيدَهُ دَيْنًا دَنَا مِيقَاتُهُ أَنْ يُقْتَضَى
أَسْيَانُ أَثَرِي مِنْ جَوَى وَصَبَابَةٍ وَأَسَافَ مِنْ وَصْلِ الْحِسَانِ وَأَنْقَضَا
كَلِفٌ يُكْفِكِفُ عَبْرَةَ مُهْرَاقَةٍ أَسْفًا عَلَى عَهْدِ الشَّبَابِ وَمَا انْقَضَى
عَدَدٌ تَكَامَلَ لِلدَّهَابِ بِحَيْثُهُ وَإِذَا مُضِيَّ الشَّيْءِ حَانَ فَقَدْ مَضَى

¹²⁷ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 2/731-732.

“Siyahı, siyah giyinene bıraktı ve kendisi beyaz giyindi. Altmışlı yaşlar ondan neler meydana çıkardı neler.

Zamanı harcama konusunda genç kadın ona eziyet verdi. O eziyet ki kalpleri hastalandırdı.

O gençliği ödünç alınmış ve ödeme zamanı yaklaşmış olan bir borç olarak buldu.

O öyle mazlum bir adam ki aşkta ve kara sevdada zengin, güzel kıza kavuşma hususunda yoksun ve fakirdi.

Âşık, gençlik dönemine ve gençliğin bitmesine olan üzüntüsünden dolayı akan gözyaşlarını arka arkaya silendir.

Gençlik, vakti geldiğinde giden bir zaman dilimidir. Bir şeyin gitmesi yaklaştığında o gitmiştir.”¹²⁸

Bu şiirden gençlik yıllarının çok hızlı geçen yıllar olduğunu, o yıllar bittikten sonra hayatın hala devam ettiğini, yaşlılıkta da gençlikte olduğu gibi aşk ve sevdanın yaşanabileceğini ve yaşlılık döneminin uzunca bir zaman dilimi olduğu için kötü görülmemesinin gerektiğini anlıyoruz.

2.3.5. Yaşlılık Kötü Bir Zaman Dilimi Değildir

Yaşlılığın alacaklı olduğunu şöyle ifade eder:

وَشَيْبَتِي أَلَا أَرَأَلَ مُجَرَّرًا سَرَائِلَ سَأَلِ كَثِيرِ الْمَغَارِمِ

“Beni çok alacaklı olan ve alacağı konusunda çok ısrarcı olup, eteğimi çekiştirip duran şey yaşlandırdı.”¹²⁹

Yaşlılığın gençlikten çok alacağı vardır ve gençlikten devamlı olarak borcunu ödemesi gerektiğini hatırlatıp durur. Bu baskı insanın yaşlanmasına sebep olur. Alacaklı kişinin elinin her zaman güçlü olduğu gibi yaşlı da her zaman avantajlıdır.

Yaşlanınca eğlence ve aşkın devam edebileceğini, yaşlılıkta âşık olmanın aptallık olmadığını şöyle ifade eder:

¹²⁸ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 2/1198-1199.

¹²⁹ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 4/2094.

قَالَتْ: الشَّيْبُ بَدَا قُلْتُ: أَجَلْ! سَبَقَ الْوَقْتُ ضِرَارًا وَعَجَلًا

وَمَعَ الشَّيْبِ عَلَى عِلَّاهُ مُهْلَةٌ لِلَّهِ حِينًا وَالْعَزْلُ

خَيَّلْتُ أَنَّ التَّصَابِي خَرَقُ بَعْدَ خَمْسِينَ وَمَنْ يَسْمَعُ يَحُلْ

“Kadın, yaşlılık başladı dedi. Ben de evet dedim. Yaşlılık zarar vermek için zamanından önce geldi ve aceleci davrandı.

Ancak yaşlılık bütün kusurlarıyla beraber gelmesine rağmen yaşlı kişinin oyuna ve aşka ayıracak zamanı vardır.

Kadın elli yaşından sonra âşık olmayı aptallık olarak gördü. Kim bunu duyarsa bunun doğru bir söz olduğunu zanneder.”¹³⁰

Yaşlılık kötü görülecek bir zaman dilimi değildir. Yaşamın içindeki bütün aktivitelerin yapılabileceği bir zaman dilimidir. Kişinin eğleneceği şeyler yapması, yaşlılıkta garip karşılanmamalıdır. İnsanlar arasında “Yaşlanan kişi âşık olamaz” diye dolaşan ve insanların çoğunluğunun inanabileceği bu söz doğru bir söz değildir.

Yaşlılığından dolayı kınandığını ama bunu yapanların bu duruma sebep olanlar olduğunu ve bunun doğru bir şey olmadığını şöyle ifade eder:

مَا أَنَسَ مِنْ شَيْءٍ فَلَسْتُ بِنَاسٍ عَهْدَ الشَّبَابِ إِذْ الشَّبَابُ لِيَأْسِي

إِنَّ الْخُطُوبَ طَوَّنِي وَتَشَرَّنِي عَبَثَ الْوَلِيدِ بِجَانِبِ الْقِرْطَاسِ

مَا شَبْتُ مِنْ طَوِيلِ السِّنِّينَ وَإِنَّمَا طُولُ الْمَلَامَةِ فِيكَ شَيْبَ رَأْسِي

“Ben hiçbir şeyi unutmam. Onun için gençlik dönemini de unutmadım. Çünkü o benim elbisemdir.

Başıma gelen sıkıntılar bir çocuğun kâğıtla oynarken kâğıdı buruşturması gibi beni halden hale dönüştürdü.

Geçen uzun senelerden dolayı yaşlanmadım. Senden dolayı çok kınandığım için beyazladı saçlarım.”¹³¹

¹³⁰ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 3/1715.

¹³¹ el-Buhturî, *Dîvânu 'l-Buhturî*, 2/1176.

Gençlik yıllarını sanki vücudunu saran bir elbise gibi hala üzerinde taşıdığı bir parçası olarak görür. Yaşı kaç olursa olsun, hala kendini gençliğindeki duygular içinde kabul eder. Yaşlılığın kaçılacak bir şey olmadığını anlatır.

عَيْرْتَنِي الْمَشِيبَ وَهِيَ بَدَتْهُ فِي عِدَارِي بِالْصَّدِّ وَالْإِجْتِنَابِ

“O beni saçımın ağarmasıyla ayıpladı.

Hâlbuki o ağarma benden yüz çevirmesi ve uzaklaşmasıyla ortaya çıktı.”¹³²

Kişinin yaşlanmasına sebep olan şey sadece geçirdiği zaman değildir. Çektiği sıkıntılar ve sevdiği kadın tarafından kişinin kınanması da kişiyi yaşlandırır. Eğer kişinin çektiği sıkıntılar çoksa, gençliğinde de yaşlı biriymiş gibi olabilir. Yaşlılığından dolayı kişinin kınanmaması gerektiğini şöyle ifade eder:

فِي الشَّيْبِ زَجْرٌ لَهُ لَوْ كَانَ يَنْزَجِرُ وَوَاعِظٌ مِنْهُ لَوْلَا أَنَّهُ حَجَرُ
إِنِّيضٌ مَا اسْوَدَّ مِنْ قَوْدِيهِ وَارْتَجَعَتْ جَلِيَّةُ الصُّبْحِ مَا قَدْ أَغْفَلَ السَّحَرُ
وَالْفَتَى مُهْلَةٌ فِي الْحُبِّ وَاسِعَةٌ مَا لَمْ يَمُتْ فِي نَوَاحِي رَأْسِهِ الشَّعْرُ
قَالَتْ مَشِيبٌ وَعِشْقٌ رُحْتُ بَيْنَهُمَا! وَذَاكَ فِي ذَاكَ ذَنْبٌ لَيْسَ يُغْفَرُ
وَعَيْرْتَنِي سَحَالُ الْعُدْمِ جَاهِلَةٌ وَالنَّبْعُ عُزْبَانُ مَا فِي فَرْعِهِ ثَمَرُ

“Eğer o taş kalpli biri olmayıp uyarıyı kabul etseydi, onun için yaşlılıkta ikaz ve nasihat vardı.

Şakaklarımdaki siyahlıklar, seher vaktinin gün ışığının ortaya çıkmasıyla siyahlığı bırakıp beyazladığı gibi beyazladı.

Genç biri için şakaklarındaki saçlar beyazlayıncaya kadar aşkını yaşayabileceği geniş bir zaman vardır.

Kadın dedi ki: Yaşlılık ve aşk arasında gidip geliyorum ve yaşlıyken âşık olmak affedilemez bir günahtır.

Beni bir şeyim yok diye cahilce kınadı. Hâlbuki dallarından ok yapılan Neb ağacı¹³³ meyvesi olmayan bir ağaçtır.”¹³⁴

¹³² el-Buhturî, Dîvânu 'l-Buhturî, 1/84.

Yaşlılığından dolayı kendisini kınayan kadına kendisini kınamaması gerektiğini tembihliyor. Çünkü meyve vermeyen Neb ağacının dallarından en güzel okların yapıldığını hatırlatıyor.

¹³³ Mecma‘u’l-Lugati’l-Arabiyye, *el-Mucemu’l-Vasît* (Kahire: Mektebetu’ş-Şurûki’d-Devliyye, 2004), 898.

¹³⁴ el-Buhturî, *Dîvânu’l-Buhturî*, 2/953-954.

SONUÇ

el-Buhturî'nin, şiirlerinde gençlik ve yaşlılık temaları, hayatın farklı dönemlerine dair derin ve anlamlı gözlemler sunar. Şair, bu iki karşıt kavramı, hayatın kaçınılmaz bir gerçeği olarak, gençliğin canlılığı, enerjisi ve güzelliğiyle, yaşlılığı ise çürüme, yalnızlık ve ölümlle ilişkilendirir.

Gençlik temasını, çoğunlukla özlem ve hüznle işler. Gençliği bir bahar mevsimi, bir dost, bir kardeş ya da bir rüya olarak tasvir eder. Siyah saçlarla ve eğlencelerle geçirilen bu güzel dönemin kısalığına, geri dönülemez oluşuna hüznü duyar ve gençliğe ağıt yakar.

Yaşlılık ise, genellikle olumsuz bir imajla karşımıza çıkar. Gençliğin kaybedilmesi ve zamanın acımasız geçişi şairde derin bir melankoli yaratır. Yaşlılığı, hastalık, güçsüzlük, yalnızlık ve ölümlle özdeşleştirir. Şair, yaşlılığın getirdiği değişimleri, fiziksel ve ruhsal çöküşü acı bir şekilde dile getirir. Yaşlılığı, gençliğin zıttı olarak, bir yok oluş ve bir bitiş olarak sunar. Yaşlılığı kötü bir dosta benzetir. İnsanların yaşlılarla ilgilenmediğinden, yaşlılardan kaçtığından, beyazlayan saçların alay konusu olduğundan yakınır. Yaşlanan kişinin yaşayan bir ölü olduğunu, yaşlılığın kendisini tanınmaz hale getirdiğini ve âşık olmasının kabul edilebilir bir durum olmadığını belirterek yaşlılığın kötü yönlerini göz önüne serer.

Kabullendikten sonra yaşlılığı, bir bilgelik ve deneyim dönemi olarak tasvir eder. Beyazlayan saçını beğenilen bir parlaklıkla anlatır. Beyazlığın kötü bir şey olmadığını papatyaların da beyaz olduğunu, karanlık geceyi beyaz yıldızların süslediğini söyler. Kahramanlığın yaşlılıkta da yapılabileceğini ve ölüme kıyasla yaşlılığın ölümden önce bir sığınak olduğunu ifade eder. Bu dönemde, bireylerin gençlikteki deneyimlerini

yeniden değerlendirmelerini ve yaşamın anlamını sorgulamalarını bekler. Yaşlılığın, bireyin kendisiyle barışık olmasını sağlayan ve aşkın yeniden keşfedildiği bir sũreç olduğunu vurgular.

el-Buhturĩ şiirlerinde gençlik ve yaşlılık temalarını, bireyin yaşam yolculuğundaki dũnũřũ ve bu dũnũřũmũn duygusal, sosyal ve kũltũrel boyutlarını kapsamlı bir şekilde yansıtır. Gençliği bir umut kaynağı olarak sunarken, yaşlılığı da bir bilgelik ve deneyim kazanma sũreci olarak değerlendirir. Bu nedenle, yaşlılık, yaşamın doğal bir parçası olarak kabul edilmeli ve bu dũnemin sunduğu fırsatlar, bireylerin ruhsal sağlığına olumlu katkılarda bulunmalıdır.

el-Buhturĩ'nin şiirleri, gençliğin kıymetinin bilinmesi ve yaşlılığa saygı duyulması gerektiği konusunda ȃnemli mesajlar verirken, insan deneyiminin karmaşıklığına dair ȃnemli bir perspektif sunar ve gençlik ile yaşlılık arasındaki ilişkiyi yeniden dũřũnmeye davet eder.

KAYNAKÇA

- Abdullah, Muhammed Enes. “Buhturi’ye Göre Tabiat Vasfı – Örnek Olarak Baharın Vasfı”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, 2021.
- Adonis. *Arap Poetikası*, Çeviren Emrullah İşler, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2004.
- Algül, Hüseyin. *İslâm Tarihi*, İstanbul: Gonca Yayınevi, 1997.
- Arslan, Adnan. “Klasik Arap Şiirinde Yaşlılık”. *Tasavvur / Tekirdağ İlahiyat Dergisi*. 6/1 (2020): 49-64.
- Ayyıldız, Esat. “el-Buhturi’nin Methiyeleri”. *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 18 (2021): 136-153.
- el-Buhturî, Ebu Ubade. *Dîvânu’l-Buhturî*, Neşreden Hasen Kamil es-Sîyrafî, Mısır: Dâru’l-Meârif, 1963.
- Dayf, Şevki. *Târîhu’l-Edebi’l-Arabî*, Kahire: Dâru’l-Maârif, 1973.
- Durmuş, İsmail. “Hamâse”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 15: 437-440. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Ebû Nuvâs, el-Hasen b. Hâni’ b. Abdilevvel el-Hakemî. *Dîvânu Ebî Nuvâs bi Rivâyeti’s-Sûlî*. Tahkik Behcet Abdulgafûr el-Hadîsî, Abudabi: Dâru’l-Kutubi’l-Vataniyye, 2010.
- el-Fâhûrî, Hanna. *el-Cami fi Târîhi’l-Edebi’l-Arabî el-Edebu’l-Kadîm*. Beyrut: Dâru’l-Cîl, 1986.
- Ferruh, Umer. *Târîhu’l-Edebi’l-Arabî el-Usûru’l-Abbâsiyye*, Beyrut: Daru’l-İlmi li’l-Melâyîn, 1981.
- Furat, Ahmet Suphi. *Arap Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1996.
- el-Hamevî, Yâkût. *Mu‘cemu’l-Udebâ*. Mısır: Dâru’l-Memun, ts.
- el-Hamevî, Yâkût. *Mu‘cemu’l-Buldân*, Beyrut: Dâru Sâdir, 1993.

- Haîf, Kâzım. *A'lâm ve Ruvvâd fî'l-Edebi'l-Arabî*, Kahire: Mektebetu'd-Dâri'l-Arabiyye li'l-Kitâb, 2003.
- Hitti, Philip Khuri. *Siyâsî ve Kültürel İslâm Tarihi*, Çeviren Salih Tuğ, İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1980.
- Huart, Clement. *Arap ve İslam Edebiyatı*, Çeviren Cemal Sezgin, Ankara: Tisa Matbaacılık, ts.
- Huseyin, Taha. *Min Hadîsi's-Şi'r ve'n-Nesr*, Kahire: Muessesetu Hindâvî li't-Ta'lim ve's-Sekâfeti, 2012.
- İbn Hallikân Ebu'l-Abbâs Şemsüddin. *Vefeyâtu'l-A'yân ve Enbâu'z-Zemân*, Beyrut: Dâru Sâdir, 1977.
- İbn Manzûr, Ebu'l-Fadl Cemâluddîn Muhammed b. Mukerrem. *Lisânu'l-Arab*, Beyrut: Dâru Sâdir, 1990.
- İbnu'r-Rûmî, Ebu'l-Hasen Alî b. el-Abbâs b. Cureyc el-Bağdâdî. *Dîvânu İbni'r-Rûmî*, Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2002.
- el-İsfahânî, Ebu'l-Ferec. *el-Egânî*, Beyrut: Daru Sâdir, 1962.
- Kamil es-Sîrafî, *Câmiatu'd-Duveli'l-Arabiyye*, Mısır: Dâru'l-Kutubi'l-Arabiyye, ts.
- el-Makdisî, Enis. *Umerâu's-Şi'ri'l-Arabî fî'l-Asri'l-Abbâsî*, Beyrut: Daru'l-İlm li'l-Melâyîn, 1989.
- Mecma'u'l-Lugati'l-'Arabiyye. *Mu'cemu'l-Vasît*. Mısır: Mektebetu's-Şuruki'd-Devliyye, 2004.
- Mendûr, Muhammed. *en-Nakdu'l-Menhecî*, Kahire: Basım yeri yok, 1976.
- Mustafa, Mahmud. *el-Edebu'l-Arabî ve Târîhuh*, Mısır: Matbaatu Mustafâ el-Bâbi el-Halebî ve Evlâduh bi Mısra, 1937.
- Parıldı, Metin. “Ebu'l-Atâhiye ve Şiiri”. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2007.
- es-Safedî, Salahuddin Halil b. Aybek. *Kitabu'l-Vâfi bi'l-Vefeyât*, Tahkik Ahmed el-Arnâvut-Türkî Mustafa, Beyrut: Daru İhyai't-Türâsi'l-Arabî, 2000.

Yetkin, Şerare. “Abbâsîler” Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 1: 49-56.
İstanbul: TDV Yayınları, 1988.

Yıldız, Hakkı Dursun. “Abbâsîler” Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 1: 37-48. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.

Zeydan, Corci. *Târihu Âdâbi'l-Lüğati'l-Arabiyye*, Beyrut: Dâru'l-Fikr, 2011.

